

DEN DANSKE SUBELITES VILKÅR ÅR 2000

**UNDERSØGELSE AF DANSKE SUBELITEIDRÆTSUDØVERES
SOCIALE OG IDRÆTSLIGE VILKÅR**

BIND I

**RESUME, PERSPEKTIVERINGER
OG KONKLUSIONER**

**KLAUS NIELSEN
ANDERS GODTHJÆLP NIELSEN
RASMUS KLARSKOV STORM**

**ROSKILDE UNIVERSITETSCENTER
OKTOBER 2000**

DEN DANSKE SUBELITES VILKÅR ÅR 2000

Undersøgelse af danske subeliteidrætsudøveres sociale og idrætslige vilkår

BIND I

RESUME, PERSPEKTIVERINGER OG KONKLUSIONER

ROSKILDE UNIVERSITETSCENTER 2000

”Den danske subelites vilkår år 2000 - undersøgelse af danske subeliteidrætsudøveres sociale og idrætslige vilkår”
Bind I. I alt 3 bind.

© 2000 Klaus Nielsen, Anders Godthjælp Nielsen & Rasmus Klarskov Storm
Roskilde Universitetscenter, oktober 2000.

FORORD

“Den danske subelites vilkår år 2000” er en undersøgelse af idrætslige og sociale vilkår for danske eliteidrætsudøvere på niveauet lige under de allerbedste. Undersøgelsen omfatter en spørgeskemaundersøgelse med besvarelser fra 554 eliteidrætsudøvere. Derudover er inddraget oplysninger indhentet gennem en række supplerende interview med udvalgte idrætsudøvere samt panelsamtaler med trænere og andre sportslige ledere.

Undersøgelsen giver på denne baggrund en detaljeret beskrivelse af subeliteudøvernes idrætslige og sociale vilkår. I det omfang det er muligt foretages også sammenligninger med den absolutte danske idrætselite, eller *supereliten*, som gruppen kaldes i denne sammenhæng. Endvidere sammenlignes subelitens vilkår i mindre omfang med gennemsnit for relevante udsnit af befolkningen som helhed. Indeværende undersøgelse er enestående i den forstand, at der ikke tidligere er foretaget lignende undersøgelser hverken herhjemme eller i de øvrige nordiske lande. Nogle foreliggende studier kan dog enten bruges som sammenligningsgrundlag eller omhandler direkte eller indirekte samme forhold, som denne undersøgelse sætter fokus på. I indeværende undersøgelse vil disse andre studier kort blive omtalt og inddraget idet omfang, det skønnes relevant.

“Subeliten” opfattes, som nævnt ovenfor, som den del af danske eliteidrætsudøvere, der ligger lige under den absolutte sportslige elite. Konkret kan gruppen afgrænses på mange forskellige måder. I denne undersøgelse kan subeliten i store træk siges at omfatte de idrætsudøvere, som Team Danmark arbejder med, men som ikke er vurderet som gode nok til at blive indplaceret på Team Danmarks Kandidatliste. En af de vigtigste forskelle mellem de idrætsudøvere der er placeret på Kandidatlisten, hvilket i denne forbindelse opfattes som *supereliten*, og de øvrige eliteidrætsudøvere, som Team Danmark arbejder med, er at supereliten modtager direkte økonomisk støtte af Team Danmark, hvilket subeliten ikke gør. Den undersøgte population beskrives nærmere Kapitel 1.

Der er tidligere foretaget undersøgelser af danske eliteidrætsudøvers vilkår. I 1983 og 1995 kom der således fra henholdsvis Kulturministeriet (Ministeriet for kulturelle anliggender, 1983)¹ og Center for Idrætsforskning, Københavns Universitet (Hansen, 1995)², undersøgelser, der for begges vedkommende belyste danske eliteidrætsudøvers idrætslige og sociale forhold. 1983-

¹ Undersøgelsen fra 1983 er udarbejdet af Klaus Nielsen og Søren Riiskjær Christensen. Den indgik som en del af grundlaget for betænkningen fra kulturministeriets daværende eliteidrætsudvalg, der efterfølgende resulterede i Eliteidrætsloven og hermed dannelsen af Team Danmark. Undersøgelsen benævnes herefter “1983-undersøgelsen”.

² Undersøgelsen fra 1995 er udarbejdet af Peter Johannes Hansen, og benævnes herefter “1995-undersøgelsen”.

undersøgelsen inddrog både “international elite”, “national elite” og “talentfuld ungdom”. 1995-undersøgelsen havde karakter af en opfølgning af 1983-undersøgelsen, idet den dog udelukkende fokuserede på “international elite” eller *supereliten*, der blev defineret på samme måde som i indeværende undersøgelse, dvs. som de aktive, der på undersøgelsestidspunktet var indplaceret på Team Danmarks Kandidatliste. Nærværende undersøgelse adskiller sig fra disse to undersøgelser ved, at populationen her er anderledes sammensat. Undersøgelsen belyser *subelitens* og ikke *superelitens* vilkår. Populationen kan minde om det, der i 1983-undersøgelsen blev benævnt “national elite”; men afgrænsningen er så forskellig, at der ikke er basis for en egentlig sammenligning af tallene for de to undersøgelser. Derimod danner 1995-undersøgelsen grundlag for sammenligninger mellem *subelitens* og *superelitens* vilkår i Danmark. Netop forskellen mellem det at være *subelite* og *superelite* er af særlig interesse. Undersøgelsen af “Den danske subelites vilkår år 2000” er i et vist omfang udarbejdet i forhold til dette perspektiv, ligesom den er rekvireret på denne baggrund (se i øvrigt Kapitel 1).

Undersøgelsen giver ikke enkle svar på, hvad der kan gøres relation til danske eliteidrætsudøvere, og det har i øvrigt heller ikke været undersøgelsesgruppens opgave, jf. de af Team Danmark udstukne retningslinier for undersøgelsen. Undersøgelsen beskriver og perspektiverer i stedet de fakta og særlige tendenser, som kendetegner denne gruppe af idrætsudøvere. I konklusionen omtales en række forhold, som det på baggrund af denne undersøgelse må vurderes som særligt væsentlige at inddrage i overvejelser om nye tiltag i forhold til denne del af den danske idrætselite. Herefter må andre vurdere de eventuelt kommende tiltag i forhold til den undersøgte gruppes udviklingsbetingelser og velfærd.

Undersøgelsen består af tre bind. Dette er Bind I, som bl.a. omfatter en samlet gennemgang, opsummering samt perspektivering af spørgeskemaundersøgelsens resultater. Der inddrages også her de resultater, som undersøgelsens kvalitativt orienterede dele har bragt frem³, ligesom der foretages relevante sammenligninger mellem tidligere undersøgelser samt med befolkningen som helhed. Bind I er mere formidlende og populært i sin form end Bind II, der har karakter af en nøgtern afrapportering af spørgeskemaundersøgelsens resultater. Den tekniske og metodiske detaljeringsgrad er som følge heraf markant højere i Bind II end i dette Bind I. Bind III er et egentligt bilagsbind til såvel Bind I som Bind II. Bindet indeholder svarfordelinger for de enkelte spørgsmål, resultater fra de anvendte statistiske tests, andre relevante talmæssige opstillinger, udskrifter af nogle af de vigtigste interview, der er foretaget som led i undersøgelsen, samt ikke mindst det udsendte spørgeskema.

³ For en uddybning af forholdet mellem de kvantitative og kvalitative elementer i denne undersøgelse, se Afsnit 1.4.

Undersøgelsesgruppen har fundet det hensigtsmæssigt at udarbejde det meget skema- og tabeltunge Bind III for at give særligt interesserede læsere mulighed for selv at vurdere grundlaget for analyserne. Ydermere giver Bind III andre mulighed for ved selvstudium at foretage analyser som undersøgelsesgruppen - af plads- og tidsmæssige hensyn - har valgt ikke at prioritere.

Undersøgelsesgruppen anbefaler, at læseren som udgangspunkt læser både Bind I og II og bruger Bind III som baggrundsmateriale. Læseren kan dog nøjes med dette Bind I, hvori de vigtigste resultater af spørgeskemaundersøgelsen som nævnt opsummeres og perspektiveres.

Undersøgelsen er rekvireret og finansieret af Team Danmark, og udført af en af Team Danmark uafhængig undersøgelsesgruppe med tilknytning til Roskilde Universitetscenter (RUC). Undersøgelsesgruppen består af professor Klaus Nielsen (hovedansvarlig og supervisor), stud. scient. adm. Rasmus Klarskov Storm og stud. scient. soc. Anders Godthjælp Nielsen. Selve afrapporteringens tre bind er forfattet af undersøgelsesgruppen. Klaus Nielsen er hovedforfatter af Bind I, mens Anders Godthjælp Nielsen og Rasmus Klarskov Storm har skrevet langt hovedparten af Bind II og III. Desuden har stud. merc. mat. Martin Bergmann Pedersen været tilknyttet undersøgelsesgruppen som "statistisk konsulent", og derigennem bl.a. forestået opstarten af databehandlingen. Martin Bergmann Pedersen afløste cand. merc. Henrik Berg Olsen, som var tilknyttet i en kortere periode af opstartsfasen, hvor han bl.a. stod for en stor del af det statistiske forarbejde samt opbyggelsen af den hjemmeside, hvorfra en del af de adspurgte idrætsudøvere har besvaret det spørgeskema, som danner langt størstedelen af grundlaget for denne undersøgelsen.

Arbejdet med undersøgelsen blev påbegyndt i maj måned 2000, og er afsluttet medio oktober 2000.

Undersøgelsesgruppen ønsker god læselyst!

Roskilde, oktober 2000

Klaus Nielsen, Anders Godthjælp Nielsen og Rasmus Klarskov Storm

INDHOLD

1. INDLEDNING	1
1.1 UNDERSØGELSENS RETNINGSLINIER	1
1.1 UNDERSØGELSENS POPULATION – HVORDAN AFGRÆNSES SUBELITEN?	1
1.1 UNDERSØGELSENS POPULATION – HVEM ER MED I SUBELITEN?	3
1.2 UNDERSØGELSENS TILRETTELÆGGELSE OG GENNEMFØRELSE	6
1.3 SAMMENLIGNING MED SUPERELITEN OG PROBLEMER HERVED	8
1.4 OPBYGNINGEN AF BIND I	8
2. SUBELITENS PROFIL	10
2.1 UNDERSØGELSENS PARAMETRE	10
2.2 KØN OG ALDER	11
2.3 BESKÆFTIGELSE OG UDDANNELSE.....	11
2.3.1 <i>Igangværende uddannelse</i>	13
2.3.2 <i>Afsluttede uddannelser</i>	15
2.3.3 <i>Afbrudte og forlængede uddannelser</i>	16
2.3.4 <i>Erhvervsarbejde ved siden af uddannelse</i>	17
2.3.5 <i>Deltids- eller fuldtidsbeskæftigelse</i>	17
2.4 SOCIALE OG ØKONOMISKE FORHOLD.....	18
2.4.1 <i>Ægteskabelig status, børn og boform</i>	18
2.4.2 <i>Parameteren SOCIOØKONOMI</i>	18
2.5 IDRÆTSLIGE FORHOLD – KARRIEREFORLØB, AMBITIONER OG IDRÆTSGREN	20
2.5.1 <i>Stadier i idrætskarrieren</i>	20
2.5.2 <i>Parameteren AMBITIONER</i>	20
2.5.3 <i>Parameteren IDRÆTSGREN</i>	21
3. SUBELITENS IDRÆTSLIGE VILKÅR (TRÆNING OG KONKURRENCEBETINGELSER M.V)....	23
3.1 TIDSFORBRUG	23
3.1.1 <i>Tidsforbrug til træning og arbejde/uddannelse i konkurrencesæsonen</i>	23
3.1.2 <i>Tidsforbrug i forbindelse med konkurrencedeltagelse</i>	27
3.2 TRÆNINGSVILKÅR.....	28
3.2.1 <i>Træningsmængde og træningstidspunkter</i>	28
3.2.2 <i>Faciliteter og træningspartnere</i>	29
3.2.3 <i>Trænere</i>	30
3.3 KONKURRENCEVILKÅR	32
3.3.1 <i>Konkurrencedeltagelse og arbejde/uddannelse</i>	32
3.3.2 <i>Konkurrencedeltagelse og økonomi</i>	34
3.3.3 <i>Konkurrencedeltagelse og hjælpere</i>	34
3.3.4 <i>Generelt om konkurrencevilkår</i>	35
3.3.5 <i>Forbedringer af konkurrencevilkår</i>	36
3.4 SKADER OG BEHOV FOR MERE VIDEN	37

3.4.1	<i>Forekomst og behandling af idrætsskader</i>	37
3.4.2	<i>Viden om skadesforebyggelse og -behandling</i>	37
3.4.3	<i>Viden om idrætsfysiologi, idrætspsykologi samt kost og ernæring</i>	38
4.	SUBELITENS IDRÆTSEKSTERNE VILKÅR	39
4.1	AMBITIONER, FORVENTNINGER OG BEGRÆNSNINGER	39
4.1.1	<i>Ambitionsniveau</i>	39
4.1.2	<i>Hvorfor er subeliten (endnu) ikke på niveau med supereliten?</i>	40
4.1.3	<i>For lille træningsmængde</i>	42
4.1.4	<i>For ringe træningskvalitet</i>	42
4.1.5	<i>For dårlige konkurrencebetingelser</i>	42
4.1.6	<i>Idrætsskader og for dårlig behandling</i>	43
4.2	SPONSORER OG MEDIER	43
4.2.1	<i>Hvem har sponsorer?</i>	43
4.2.2	<i>Mulighed for at få sponsorer</i>	44
4.2.3	<i>Tilfredshed med sponsorer</i>	44
4.2.4	<i>Forholdet til medierne</i>	45
4.2.5	<i>Sponsorer medier og idrætsgrene</i>	45
4.3	BETALING AF IDRÆTSRELATEREDE UDGIFTER.....	46
4.4	IDRÆTTENS ØKONOMISKE OG SOCIALE KONSEKVENSER OG LIVET EFTER IDRÆTSKARRIEREN.....	48
4.4.1	<i>Idrættens økonomiske konsekvenser</i>	48
4.4.2	<i>Idrættens sociale konsekvenser</i>	49
4.4.3	<i>Livet efter idrætskarrieren</i>	50
4.5	ELITEIDRÆT OG DET CIVILE LIV.....	52
5.	FREMTIDEN OG BEHOV FOR FORBEDRINGER	56
5.1	HVILKE PERSONER/ORGANISATIONER HAR STØRST BETYDNING FOR SUCCES I IDRÆTSKARRIEREN FREMOVER? 56	
5.2	BEHOV FOR FORBEDRINGER	57
5.2.1	<i>Forbedringer generelt</i>	58
5.2.2	<i>Team Danmark, specialforbund og træningsforhold</i>	59
5.2.3	<i>Job/uddannelse</i>	60
6.	SAMMENFATNING OG KONKLUSION	61
6.1	SUBELITEN: HVAD VED VI NU?	61
6.2	SUBELITEN: HVAD BØR DER GØRES?	63
6.3	SUBELITEN: HVAD BØR STUDERES NÆRMERE?.....	65

1. INDLEDNING

I dette kapitel redegøres først for de overordnede retningslinier, der har ligget til grund for undersøgelsen. Derefter går nærmere ind på de problemer, der er forbundet med at afgrænse subeliten, og der redegøres for, hvordan populationen konkret er udvalgt. Det omtales dernæst, hvordan undersøgelsen er tilrettelagt og gennemført, og der gøres rede for nogle af de overvejelser, der har ligget til grund for udformningen af spørgeskemaet. Herefter omtales, hvordan sammenligningen med 1995-undersøgelsen er foretaget. Herunder omtales de metodiske problemer, der er forbundet med en sådan sammenligning. Opbygningen af resten af bindet beskrives i slutningen af dette kapitel.

1.1 UNDERSØGELSENS RETNINGSLINIER

Retningslinierne for undersøgelse af “Den danske subelites vilkår år 2000” blev af Team Danmark formuleret således:

Med udgangspunkt i undersøgelsen fra 1995 af eliteidrætsudøvernes vilkår ønskes for subelitens vedkommende følgende belyst:

- *Den aktives træningsbetingelser og konkurrencevilkår – klub/forbund/Team Danmark*
- *Den aktives sociale situation – job/uddannelse*
- *Den aktives økonomiske situation – idrætsindtægter/andet*
- *Den aktives forhold og muligheder i forhold til pressen*

Det var som udgangspunkt nødvendigt at indkredse, hvad subeliten egentlig er. Eller med andre ord: hvem er undersøgelsens population? Herefter pressede et andet spørgsmål sig på: hvad betyder valget af population for undersøgelsens perspektiver og fokuseringer indenfor de givne retningslinier? I det følgende startes med en indkredsning af subeliten som gruppe og begreb, hvorefter fokus og perspektiv tages op til behandling.

1.2 UNDERSØGELSENS POPULATION – HVORDAN AFGRÆNSES SUBELITEN?

Det er vanskeligt at afgrænse undersøgelsens population på entydig vis. Hvis subeliten opfattes som de eliteidrætsudøvere, der ligger lige under de allerbedste, kan man tale om tre grupper af udøvere: supereliten, subeliten og andre eliteidrætsudøvere. Der må opstilles kriterier for afgrænsning af subeliten henholdsvis “opad”, i forhold til supereliten, og “nedad” i forhold til andre eliteidrætsudøvere.

Der er valgt et enkelt og pragmatisk kriterium for afgrænsningen "opad". De aktive, som på undersøgelsestidspunktet var indplaceret på Team Danmarks Kandidatliste udgør supereliten. Hertil kan dog føjes en række sportsfolk (først og fremmest professionelle fodboldspillere), der har sportsudøvelsen som erhverv, og som også må betegnes som en del af supereliten og derfor heller ikke indgår i denne undersøgelse.

Afgrænsningen "nedad" er sværere. Hvor går grænsen mellem subeliten og dem, der "ligger lige under", og som også dyrker idræt på højt niveau? For at kunne lægge dette snit, udarbejdede undersøgelsesgruppen i samarbejde med Team Danmark nogle udvælgelseskriterier. Der er mindst to hensyn at tage i en sådan forbindelse. For det første er der hensynet til at få lavet en så præcis og konsistent afgrænsning som muligt, og for det andet hensynet til det praktisk mulige.

Team Danmark har i alt omkring 2500-3000 idrætsudøvere i sine kartoteker, dvs. idrætsudøvere, der vel umiddelbart må betegnes som "elite", da det er denne del af den danske idrætsverden som Team Danmark pr. definition servicerer. Ud af disse er lidt over 300 indplacerede på Kandidatlisten. Den resterende del af gruppen på 2500-3000 idrætsudøvere kan opfattes som "subeliten", men i denne sammenhæng blev populationen af praktiske grunde afgrænset noget snævrere.

Subeliten blev i denne undersøgelse generelt defineret som de aktive, der tilhører den nationale elite; men som ikke opfylder kriterierne for indplacering på Kandidatlisten⁴. Flere konstruktive diskussioner med Team Danmark mundede ud i, at følgende mere specifikke kriterier blev valgt. Subeliten omfatter aktive i (elite)centrenes bruttogroupper og/eller aktive på A-landshold, der *ikke* opfylder kriterierne for indplacering på Kandidatlisten. I de tilfælde, hvor et specialforbund ikke har et elitecenter, udvælges de aktive, der efter Team Danmarks konsulenter og/eller specialforbundets skøn ville have været på en sådan bruttogrupperliste, hvis et sådant elitecenter havde fandtes. I praksis blev lister over de idrætsudøvere, der opfylder ovenstående kriterier, udarbejdet af Team Danmarks konsulenter i samarbejde med de enkelte specialforbund. Heraf udsprang en samlet population på i alt 848 eliteidrætsudøvere.

⁴ Kandidatlisten er forbeholdt de allerbedste idrætsudøvere, og består af to grupper; elitegruppen og kandidatgruppen: "Elitegruppen omfatter eliteidrætsudøvere og hold på højeste internationale niveau (...) Kandidatgruppen omfatter eliteidrætsudøvere og hold, som har opnået meget gode internationale resultater eller som inden for en rimelig tidshorisont skønnes at nå eliteniveau" (Team Danmark Håndbogen, kapitel 20).

Det skal understreges, at begrebet "subelite" på ingen måder må opfattes som en negativ ladet betegnelse. Der er tale om en gruppe af aktive, der træner endog meget seriøst. Mange lægger et lige så stort stykke arbejde i deres idrætsudøvelse som den absolutte topelite, og flere er meget tæt på det idrætslige niveau, der kendetegner supereliten. Der er således på ingen måde tale om "sekunda-udøvere", og mange i gruppen har vundet medaljer ved nationale og endog internationale mesterskaber⁵.

1.3 UNDERSØGELSENS POPULATION – HVEM ER MED I SUBELITEN?

Subeliten er en meget heterogent sammensat gruppe. Heterogeniteten er særlig stor som følge af de meget forskellige forhold, der gør sig gældende inden for forskellige idrætsgrene. Der er forskel på, hvor meget der skal trænes, samt hvor tidligt man skal påbegynde en elitesatsning for at nå til tops. Der er forskel på de økonomiske krav og muligheder samt offentlighedens, sponsorerens og mediernes interesse. Der er forskel på, hvor mange aktive, der er i de enkelte idrætsgrene, og dermed, hvor gode konkurrence- og træningsvilkårene er. I Kapitel 2 beskrives subelitens sammensætning fordelt på køn, alder, job/uddannelse osv. I dette afsnit omtales, hvilke idrætsgrene populationen i denne undersøgelse kommer fra, og hvilke idrætsgrene der ikke er med eller kun er med i begrænset omfang.

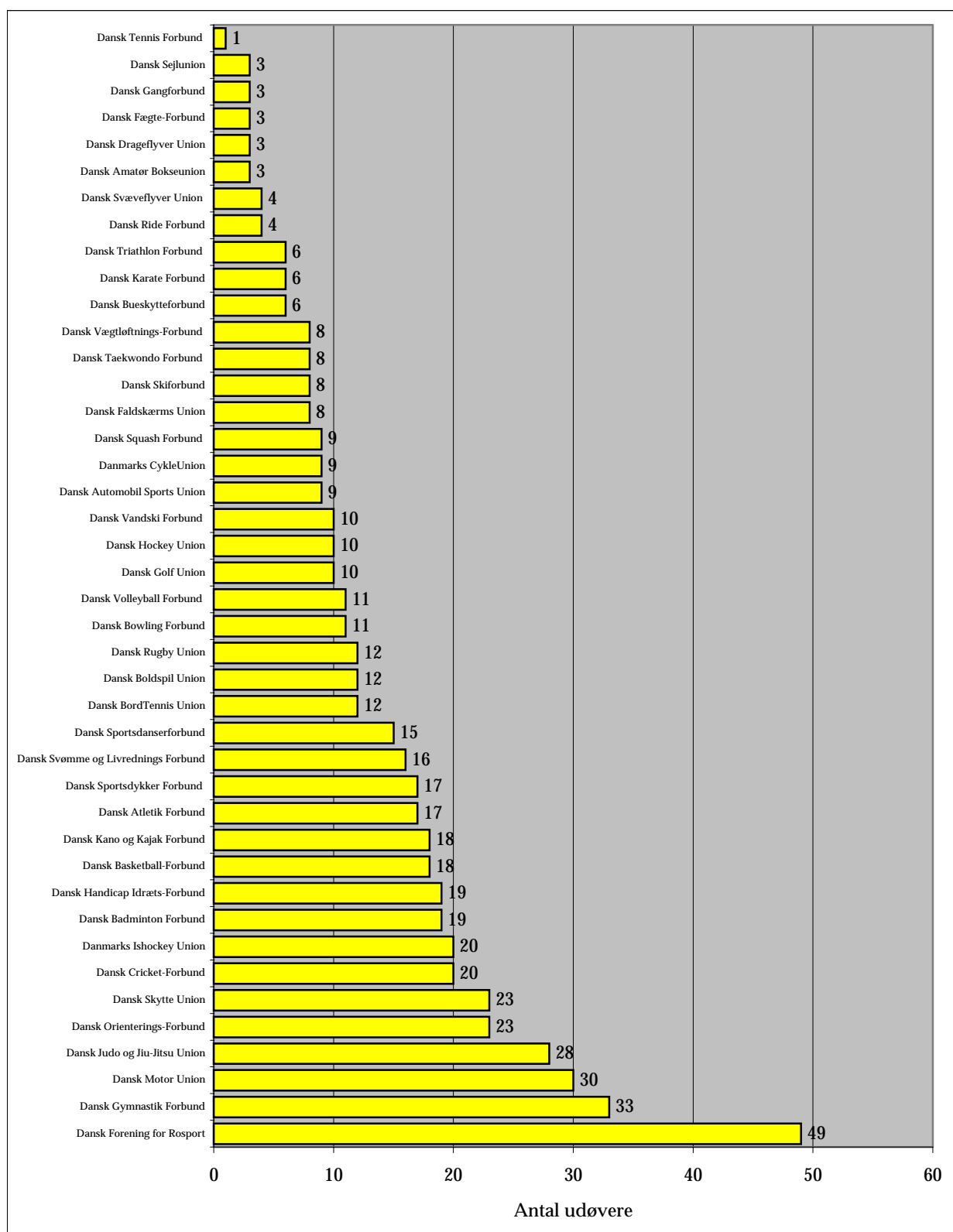
Det fremgår af Figur 1-1, hvilke specialforbund undersøgelsens population kommer fra. Dette skal ses i forhold til antallet af udøvere på Team Danmarks Kandidatliste⁶ fra de pågældende idrætsgrene. I nogle idrætsgrene (f.eks. badminton og håndbold) er der et betydeligt antal udøvere på Kandidatlisten, og subeliten udgøres derfor af de næstbedste danskere. I andre idrætsgrene (f.eks. ishockey, basketball og volleyball) er der ingen på Kandidatlisten, og subeliten er derfor identisk med de allerbedste danske idrætsudøvere inden for den pågældende idrætsgren.

Roerne udgør den langt største gruppe. Dette skyldes primært, at Team Danmarks konsulenter ved udvælgelsen af populationen har vurderet, at der er en stor subelite i denne idrætsgren. Dertil kommer, at der også var en særlig høj svarprocent blandt roerne (89,1%). En anden idrætsgren med høj repræsentation i populationen er de tohjulede motorsportsgrene (i denne undersøgelse motorcross, roadracing og speedway), der er organiseret i Dansk Motor Union.

⁵ Næsten hver tredje (32,1%) har således vundet medalje(r) ved internationale seniormesterskaber (se Bind II, Afsnit 3.6.1).

⁶ Det kan af Bilag til spørgsmål 8 ses, hvor mange og hvilke idrætsudøvere, der var indplaceret på Kandidatlisten på det tidspunkt, hvor denne undersøgelse blev iværksat.

Dansk Handicap Idræts-Forbund (DHIF) er repræsenteret af tre idrætsgrene - ridning, skydning og svømning. I alt 19 udøvere ud af 25 adspurgte har svaret. I øvrigt var der i maj 2000 indplaceret 6 handicapidrætsudøvere på Kandidatlisten.

Figur 1-1 Udøvernes specialforbundstilknytning

Blandt de idrætsgrene, hvor Danmark er højt rangeret internationalt er (udover roning også) badminton repræsenteret med et ret højt antal udøvere i populationen. Det er ikke tilfældet for andre traditionelle danske paradegrene såsom cykling og sejlsport. Der var lav svarprocent blandt sejlerne, der kun er repræsenteret af 3 udøvere, mens der er 9 fra Dansk Cykle Union, herunder dog ingen repræsentanter for hverken bane- eller landevejscykling for mænd. Tennis havde den laveste svarprocent, og kun en enkelt af 7 udvalgte tennisspillere besvarede skemaet. Dertil kommer, at Dansk Boldspil Union (fodbold) er repræsenteret ved 12 kvindelige og ingen mandlige spillere, og at der ikke indgår håndspillere som en del af den gruppe, som fik tilsendt spørgeskemaet. Der er altså tale om en relativt svag repræsentation fra nogle af de idrætsgrene, der fylder mest i mediernes billede af den danske idrætselite, og to store holdidrætsgrene (fodbold og håndbold) indgår næsten ikke i populationen.

Når der ikke er medtaget mandlige fodboldspillere i subelitepopulationen, har det at gøre med, at disse dyrker idræt under helt særegne vilkår set i forhold til subeliten i øvrigt. Umiddelbart vurderet kunne denne gruppe bestå af mindst samtlige superligaspillere, der ikke er på landsholdet. Hovedparten af disse er heltids professionelle. Fodbold har en meget stor elitegruppe, og det er meget vanskeligt at udskille en subelite og dermed frasortere elitespillere i forhold til dem, som ligger lige under supereliten. Afgrænsningen af subeliten ville m.a.o. blive for tilfældig, og gruppen af fodboldspillere ville også nemt blive for stor og dominerende i forhold til resten af populationen. Derfor er fodboldspillerne holdt ude af spørgeskemaundersøgelsen. Der er i beskedent omfang gjort et forsøg på at supplere det samlede billede ved at inddrage et kvalitativt interview med Mads Øland fra Spillerforeningen⁷.

Håndboldsporten havde i maj 2000 i alt indplaceret 64 udøvere på Kandidatlisten. Disse er kollektivt indplaceret som hold, idet både A- og U-landshold på både kvinde- og herresiden er indplaceret. Der er ikke i denne undersøgelse medtaget håndboldspillere, selv om der naturligvis kunne afgrænses en gruppe håndboldspillere som subelite i denne idrætsgren. Årsagen skyldes forhold, der ligner herrefodboldens: en relativ stor gruppe af elitehåndboldspillere samt graden af professionalisme. Også her er det forsøgt delvis at kompensere for fraværet af repræsentanter for idrætsgrenen i spørgeskemaundersøgelsen gennem et kvalitativt interview med en leder indenfor håndboldverdenen⁸.

⁷ Interviewet med Mads Øland er optrykt i Bind III (Bilag: Interviewudskrifter).

⁸ Dette interview er optrykt i Bind III (Bilag: Interviewudskrifter).

En anden holdsport, ishockey, fylder til gengæld relativt meget i subelite-populationen. Det skyldes primært, at ingen ishockeyspillere var indplaceret på Kandidatlisten i maj 2000, hvorfor subeliten inden for ishockey udgøres af A- og U-landsholdsspillere.

Generelt kan det konstateres, at subeliten er sammensat af mange forskellige typer udøvere på forskellige sportslige niveauer. I visse idrætsgrene må det formodes, at subeliten kan begå sig aldeles glimrende på internationalt niveau (eksempelvis badminton og sejlsport). Dette hænger sammen med, at danske eliteidrætsfolk traditionelt tilhører verdenstoppen i disse idrætsgrene. I andre idrætsgrene udgør subeliten rent faktisk de allerbedste i Danmark; men er med i populationen fordi de er relativt længere fra den absolutte internationale elite. I andre idrætsgrene er der tale om udøvere, der på en dansk eliteskala, er ret langt efter de allerbedste danskere, fordi de professionelle muligheder indenfor idrætsgrenen er store (eksempelvis golf og til dels boksning). Og endelig er der nogle idrætsgrene, som af andre grunde er fraværende (eksempelvis håndbold, herrefodbold og landevejscykling for herrer).

1.4 UNDERSØGELSENS TILRETTELÆGGELSE OG GENNEMFØRELSE

Undersøgelsen består som nævnt af et udsendt spørgeskema, samt en række kvalitative interview. De kvalitative interview blev gennemført i to faser med en fase inden spørgeskemaets udsendelse, og en fase efter.

De kvalitative interview, der blev foretaget før spørgeskemaets udsendelse blev primært brugt til at indkredse særlige forhold for populationen, hvis generelle udbredelse det efterfølgende blev forsøgt at teste via spørgeskemaet. Disse indledende kvalitative interview tog form af rundbordssamtaler med dels en række chefrænere og sportschefer fra forskellige forbund og dels Team Danmarks konsulentteam. Formålet med disse samtaler var at indkredse, hvilke særlige forhold der gør sig gældende for subeliten – til forskel fra supereliten - for at kunne justere spørgeskemaet i forhold hertil. Den anden fase af kvalitative interview er blevet brugt til perspektiverende at uddybe særligt interessante resultater fra spørgeskemaundersøgelsen. Disse kvalitative interview blev foretaget som telefoninterviews efter, at spørgeskemaerne var kommet retur fra udøverne og sideløbende med databehandlingen. Endvidere blev der som nævnt foretaget interview med udvalgte personer fra fodbold og håndbold, der slet ikke eller kun svagt har været repræsenteret i undersøgelsen.

Alle kvalitative interview – fra både første og anden fase – indgår i afrapporteringen som baggrund for analyser og konklusioner, idet deres funktion har været at underbygge og/eller nuancere resultaterne fra spørgeskemaundersøgelsen. Den kvantitative del udgør således den

største del af selve afrapporteringen, og fylder langt mest i det samlede billede. De to interview med udvalgte personer med indgående kendskab til elitens forhold i fodbold og håndbold er af særlig interesse som supplement til spørgeskemaundersøgelsen, og er derfor selvstændigt optrykt i Bind III.

Spørgeskemaundersøgelsen belyser både idrætsinterne og idrætseksterne aspekter af subelitens aktuelle vilkår. De idrætsinterne aspekter omfatter de forhold omkring selve idrætsudøvelsen og idrættens interne system, der har indflydelse på subelitens vilkår, såsom trænings- og konkurrencevilkår, skader, klubbers, specialforbunds og Team Danmarks elitearbejde og eventuelle former for individuel støtte til udøverne. De idrætseksterne aspekter er de forhold uden for idrætten, der virker ind på mulighederne for at dyrke eliteidræt på et niveau, der svarer til udøvernes talent og motivation. De omfatter udøverens sociale, familiemæssige, økonomiske og uddannelsesmæssige situation samt forholdet til sponsorer og medier. I denne undersøgelse er de idrætseksterne forhold af særlig betydning. Det må formodes, at forskellige sociale og økonomiske vilkår er en af de afgørende forskelle mellem subeliten og supereliten, eftersom supereliten modsat subeliten modtager kontant støtte i kraft af indplaceringen på Team Danmarks Kandidatliste eller kontant vederlag som professionelle sportsfolk. Undersøgelsen skal bl.a. bidrage til at belyse, om dette er tilfældet, og hvilke konsekvenser det har.

Spørgeskemaet til denne undersøgelse er hovedsageligt udformet med udgangspunkt i det spørgeskema, som blev udsendt i forbindelse med 1995-undersøgelsen. Der er tilstræbt en så identisk spørgsmålsformulering som muligt for at sikre, at mulighederne for sammenligninger mellem de to undersøgelser blev maksimeret. Dog er der i denne undersøgelse som nævnt lagt særlig vægt på de idrætseksterne forhold i forhold til 1995-undersøgelsen, der i højere grad betonede de idrætsinterne aspekter. Denne anderledes vægtning har haft konsekvenser for udformningen af spørgeskemaet. Visse spørgsmål er i forhold til 1995-undersøgelsen udeladt. Andre spørgsmål er blevet væsentligt omformuleret og sidst, men ikke mindst, er nye spørgsmål kommet til (se i øvrigt Bind II og Bind III).

Spørgeskemaet blev udsendt til 848 udøvere, hvoraf 554 svarede, hvilket udgør en svarprocent på 65,3%. Denne svarprocent må anses som værende særdeles tilfredsstillende, især set i relation til den korte svarperiode⁹.

⁹ Besvarelsen af spørgeskemaet kunne af udøverne foretages på en ud af to måder. Det var muligt enten at indsende spørgeskemaet via posten (på konventionel vis) eller at besvare spørgeskemaet på en hjemmeside på internettet.

1.5 SAMMENLIGNING MED SUPERELITEN OG PROBLEMER HERVED

Et af de mest interessante spørgsmål i forhold til denne undersøgelses population er, hvilke forskelle der kan indkredses i relation til supereliten. Som tidligere nævnt er det interessant at isolere nogle forhold som kan siges at udgøre en barriere for subelitens advancementsmuligheder i retning af supereliten. Ved en sådan sammenligning kan 1995-undersøgelsen i en vis udstrækning anvendes. Der er imidlertid nogle statistiske problemer, som gør det nødvendigt at anføre nogle forbehold ved sammenligning af subelitens og superelitens vilkår på dette grundlag. I det følgende beskrives kort hvilke generelle problemer, der er tale om. Der henvises i øvrigt til Bilag til sammenligninger med 1995-undersøgelsen i Bind III.

For det første skal det nævnes, at der kan være problemer i at foretage sammenligninger på tværs af to (forskellige) grupper, der undersøges med fem års mellemrum. Mange forhold kan have ændret sig frem til i dag, hvorfor det i princippet er problematisk at sammenligne subelitens nutidige vilkår med superelitens vilkår, som de var for fem år siden. Eftersom Team Danmark var fuldt etableret i 1995, og eftersom der ikke er sket de helt store ændringer i grundlaget for elitearbejdet siden da, vurderes det imidlertid ikke af denne grund som uforsvarligt at foretage en sammenligning, da vilkårene næppe har ændret sig voldsomt i frem til i dag.

For det andet er subeliten på en række variable forskellig fra supereliten. Eksempelvis er subelitens aldersfordeling anderledes end superelitens, ligesom subelitens er anderledes sammensat end supereliten mht. udøvernes job/uddannelsessituation. Dertil kommer, at subeliten i denne undersøgelse og supereliten i 1995-undersøgelsen er sammensat forskelligt med hensyn til fordeling på idrætsgrene. Problemet består i, at det ikke kan afvises, at eventuelle påviste forskelle mellem subeliten og supereliten (altså forskelle mellem denne undersøgelse og 1995-undersøgelsen) må tilskrives sådanne forskelle i gruppernes sammensætning snarere end reelle forskelle mellem subelitens og superelitens vilkår.

For at kompensere for disse usikkerheder er sammenligningerne med supereliten foretaget ud fra et samlet kvalitativt skøn, ligesom der i visse tilfælde er foretaget særlige statistiske beregninger på og normeringer af datamaterialet.

1.6 OPBYGNINGEN AF BIND I

I Kapitel 2 præsenteres grundoplysninger om subelitens sammensætning, dvs. eksempelvis alders- og kønssammensætning, beskæftigelses- og uddannelsessituation, familiemæssige og andre sociale forhold, samt mere idrætsinterne oplysninger såsom tidspunkter for karrierestart

og elitesatsning. De sociale og uddannelsesmæssige forhold vil desuden - i det omfang det er muligt - blive sammenlignet med relevante nøgletal fra den danske befolkning som helhed. Desuden vil kapitlet introducere de parametre, som bruges i analysen af resten af svarene.

Kapitel 3 omhandler subeliteidrætsudøvernes tidsforbrug, deres træningsvilkår, konkurrencevilkår og idrætsskader samt behovet for viden om skadesforebyggelse, idrætspsykologi mv. Disse forhold betegnes i undersøgelsen "de idrætsinterne vilkår".

Kapitel 4 omhandler udøvernes idrætseksterne vilkår. Der ses på deres sportslige ambitioner samt muligheder og begrænsninger i forhold til at opfylde disse. Der ses på forholdet til sponsorer og medier og det belyses, hvordan subeliten betaler idrætsrelaterede udgifter. Derefter gives en redegørelse for de potentielle sociale og økonomiske konsekvenser af eliteidrætsudøvelse samt i forlængelse heraf, hvilke problemer kombinationen af eliteidræt og "civilt liv" kan give.

I forlængelse heraf omtales i Kapitel 5, hvilke personer og organisationer, der af udøverne anses for vigtige i forhold til fremtidig sportslig succes. Endvidere ses på behovet for forbedringer ud fra udøvernes besvarelser af spørgsmål i spørgeskemaet herom.

Det afsluttende Kapitel 6 opsummerer resultaterne fra denne undersøgelse med vægt på dem, der er særligt interessante og måske overraskende. Der følges op med en konklusion, hvor det fremhæves, hvilke aspekter af subelitens aktuelle vilkår, som det er særlig vigtigt at tage højde for, samt overvejelser om forbedring af subelitens vilkår fremover. Denne undersøgelse er den første af sin art i Danmark og Norden, og det er indlysende, at ikke alle aspekter af problemstillingen er blevet fuldt ud belyst, samtidig med, at den har synliggjort og præciseret temaer, der må undersøges nærmere fremover, hvis man vil dybere til bunds i problematikken om subelitens vilkår. Afslutningsvis opsummeres, hvad det ville være godt at vide mere om.

2. SUBELITENS PROFIL

Dette kapitel giver et billede af populationens basale karakteristika, dvs. dens fordeling på køn, alder, job og uddannelse samt civilstand og boligforhold. Fremstillingen går mere i dybden mht. subeliten beskæftigelses- og uddannelsessituation, fordi det på dette område er af særlig interesse at sammenligne subeliten med befolkningen som helhed. Udover at give en grundlæggende profil af subeliten er det hensigten at introducere de parametre, der anvendes i undersøgelsen til at analysere svarfordelinger på de enkelte spørgsmål.

2.1 UNDERSØGELSENS PARAMETRE

I undersøgelsen opereres med en række faste parametre, dvs. at det for alle spørgsmål undersøges, hvordan svarene fordeler sig i forhold til disse parametre¹⁰. De faste parametre er KØN, ALDER, BESKÆFTIGELSE OG SOCIOØKONOMI. To andre parametre anvendes ved nogle; men ikke alle spørgsmål: AMBITIONER OG IDRÆTSGREN¹¹. I dette Bind I omtales kun nogle af de mest centrale forskelle mellem de forskellige parametergrupper. Der lægges bevidst vægt på bemærkelsesværdige forskelle, og i nogle få tilfælde bemærkelsesværdige ligheder.

Parameteren KØN opdeles ikke overraskende i to grupper: Mand og Kvinde. Parameteren ALDER er opdelt i tre grupper; 16-20 årige, 21-24 årige samt 25-58 årige. Parameteren BESKÆFTIGELSE er opdelt i to grupper: Lønmodtager, og Under uddannelse. Disse to grupper udgør et stort flertal af alle 554 udøvere, men da nogle udøvere har angivet en anden beskæftigelsessituation (arbejdsløs, værnepligtig eller selvstændig) er det således ikke alle udøvere, som er en del af parameteren. Parameteren SOCIOØKONOMI er den som det umiddelbart er sværest at forholde sig til. Den består af to grupper; Socioøkonomi A samt Socioøkonomi B, som er kendetegnet ved, at Socioøkonomi B på en række udvalgte spørgsmål af socioøkonomisk karakter er mere negativt indstillet overfor deres egen sociale og økonomiske situation, end Socioøkonomi A. I mange situationer benævnes de to grupper "A-holdet" og "B-holdet" eller "det Socioøkonomiske A-hold" hhv. "B-hold" (se Afsnit 2.4.2). Parameteren AMBITIONER er opdelt i to grupper; "Større ambitioner" samt "Mindre ambitioner". Gruppen med Større ambitioner har alle angivet, at de satser på at blive en del af supereliten, mens gruppen med Mindre ambitioner har angivet et andet og lavere ambitionsniveau (se Afsnit 2.5.2). Parameteren IDRÆTSGREN er opdelt i 15 grupper, hvilket indebærer, at ikke alle idrætsgrene er repræsenteret. Der er redegjort for dette i Afsnit 2.5.3.

¹⁰ Et mere teknisk udtryk for dette er, at der foretages signifikansberegninger for alle spørgsmål.

2.2 KØN OG ALDER

Kønsfordelingen af de idrætsudøvere, der indgår i undersøgelsen er 2/3 mænd og 1/3 kvinder¹². Den mandlige og kvindelige subelite er nogenlunde ens fordelt på aldersgrupper, BESKÆFTIGELSE, SOCIOØKONOMI og AMBITIONER.

Den yngste subeliteudøver er 16 år, mens den ældste er 58 år gammel. Der er en klar overvægt af yngre udøvere, og gennemsnitsalderen er 23,7 år¹³. Ved opdeling i grupperne 16-20 år, 21-24 år og 25-58 år fås tre nogenlunde lige store grupper.

16-20 årige	21-24 årige	25-58 årige
33,0%	31,6%	35,4%

Tabel 2-1 Subelitens aldersfordeling

Der er en markant sammenhæng mellem ALDER og BESKÆFTIGELSE, idet der, ikke overraskende, er en større andel af de 16-20 årige, som er under uddannelse end af de to ældste aldersgrupper, ligesom de fleste af lønmodtagerne hører til de ældre aldersgrupper. Således er over 50% af lønmodtagerne over 25 år, mens over 50% af udøverne under uddannelse er under 21 år. I gennemsnit er lønmodtagerne 26,6 år gamle mens udøvere under uddannelse er 23,3 år. Ligeledes er der en sammenhæng mellem ALDER og AMBITIONER, om end den er mindre markant end i forhold til BESKÆFTIGELSE. Gruppen med Større ambitioner (gns. 23,0 år) er generelt yngre end gruppen med Mindre ambitioner (gns. 25,5 år).

1995-undersøgelsens population (supereliten) var i gennemsnit noget ældre (25 år) end subeliten anno 2000¹⁴, hvilket passer meget godt med, at en del af subeliten er relativt unge idrætsudøvere, der er på vej mod supereliten, hvilket vel gennemsnitligt tager et par år.

2.3 BESKÆFTIGELSE OG UDDANNELSE

Subelitens fordeling på beskæftigelsesgrupper fremgår af Tabel 2-2. Som det ses er over halvdelen af de aktive under uddannelse, mens over en tredjedel er lønmodtagere. Andelen af arbejdsløse (5,8%) er sandsynligvis en del overvurderet. I flere af de indsendte spørgeskemaer var der i marginen tilføjet bemærkninger såsom: *"Jeg er p.t. arbejdsløs, da jeg netop er færdig med*

¹¹ Som det fremgår bliver de gennemgående og ikke-gennemgående parameter betegnelser skrevet *udelukkende* med versaler. De enkelte parametergruppebetegnelser *begynder* med versaler, mens resten er i almindelig skrift (eksempelvis består parameteren KØN af parametergrupperne Kvinde samt Mand).

¹² I 1995-undersøgelsen var kønsfordelingen omtrent den samme (henholdsvis 70% og 30%).

¹³ Subelitens alderssammensætning afviger markant fra befolkningen som helhed. Dette medfører metodiske problemer ved sammenligning af subelitens vilkår med befolkningens som helhed. I disse tilfælde er aldersgruppens sammensætning forsøgt normeret således, at den ligner normalbefolkningens.

¹⁴ Der blev i 1995-undersøgelsen anvendt en anden opdeling i aldersgrupper end i denne undersøgelse: 16-22 år, 22-27 år og over 27 år. Hvis subelitens aldersfordeling omregnes til disse aldersgrupper ses det, at der er klart flere i den

gymnasiet, men forventer at begynde at studere". Besvarelsen af spørgeskemaet skete i juni måned, der samtidig er det tidspunkt hvor ungdomsuddannelsesforløb typisk afsluttes. Det er sandsynligt, at mange af de arbejdsløse kun er arbejdsløse i kraft af deres nyligt afsluttede ungdomsuddannelse (og derfor er i et vadested).

Værnepligtige	Selvstændige	Lønmodtagere	Under uddannelse	Arbejdsløse
0,6%	3,4%	36,8%	53,5%	5,8%

Tabel 2-2 Subelitens beskæftigelsessituation

Der er altså et flertal af udøverne, som er under uddannelse; et stort mindretal, som er lønmodtagere og kun få udøvere, som er beskæftiget på anden måde. En sammenligning med befolkningen som helhed viser, at der blandt subeliten er væsentligt flere under uddannelse og færre lønmodtagere. Af Tabel 2-3 & Tabel 2-4 fremgår det således, at mens 39,7% af alle 16-20 årige er under uddannelse, er dette tilfældet for 84,1% af subeliten. Det gælder også for subeliten i de lidt ældre aldersgrupper, at en langt større andel er under uddannelse sammenlignet med befolkningen som helhed. Endvidere ses, at der er en højere andel af selvstændige blandt de 25-35 årige subeliteidrætsudøvere end i denne aldersgruppe i befolkningen som helhed, og at andelen af arbejdsløse i gruppen af 16-20 årige er ret høj i sammenligning med normalbefolkningen. Tallene er dog her så små, at der er betydelig statistisk usikkerhed forbundet med tolkning af resultaterne. Dertil kommer som ovenfor nævnt, at tidspunkt for besvarelsen medfører at arbejdsløshedsprocenten i gruppen af 16-20 årige udøvere sandsynligvis er overvurderet.

	Under uddannelse	Lønmodtager	Arbejdsløs	Selvstændig
16-20 årige	39,7%	58,5%	1,5%	0,3%
21-24 årige	25,2%	69,2%	4,5%	1,1%
25-35 årige	8,7%	80,4%	6,7%	4,2%

Kilde: Arbejdsmarked 1999:9, Danmarks Statistik, Tabel 2, s.21.

Tabel 2-3 Befolkningens beskæftigelses- og uddannelsessituation 1. Januar 1998

	Under uddannelse	Lønmodtager	Arbejdsløs	Selvstændig
16-20 årige	84,1%	9,7%	5,1%	1,1%
21-24 årige	54,8%	36,1%	7,8%	1,2%
25-35 årige	22,9%	61,8%	8,3%	7,0%

Aldersfordelingen indenfor den enkelte aldersgruppe er normeret så den tilsvarende befolkningens, se Bilag til sammenligninger med befolkningen.

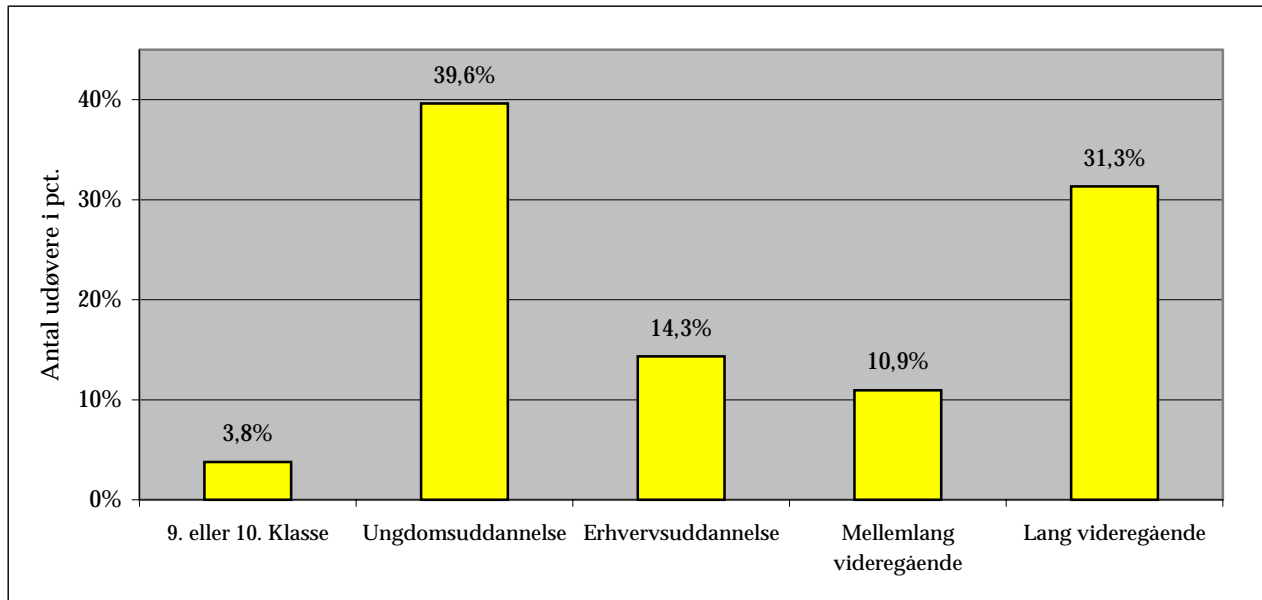
Tabel 2-4 Subelitens beskæftigelses- og uddannelsessituation

yngste gruppe i denne undersøgelse end i 1995-undersøgelsen (52% over for 31%), og omvendt en klart mindre andel i den ældste aldersgrupper (20,6% mod 38%) .

I 1995-undersøgelsen anvendtes noget anderledes inddelinger bl.a. fordi en mindre del af supereliten var professionelle (5,8%), mens der blandt subeliten ikke er nogle professionelle idrætsudøvere. Samtidig opereredes i 1995-undersøgelsen med lidt anderledes kategoriseringer. Dette besværliggør en sammenligning, men en sammenlægning af flere kategorier kan i en vis udstrækning afhjælpe disse problemer. 54,1% af supereliten var enten fuldtids- og deltidsansatte, hvorimod kun 40,3% af subeliten er lønmodtagere eller selvstændige. Til gengæld er der 53,8% af subeliten, som er under uddannelse, hvorimod kun 30,3% i 1995-undersøgelsen angav at være studerende. 1995-undersøgelsen opdelte superlitens arbejdsløse i to grupper; "almindelige" arbejdsløse og professionelle arbejdsløse, i alt udgjorde disse 10,2% af supereliten mens der i subeliten kun er 5,8% arbejdsløse. Forskellene er således tydelige, men formodes, bortset fra forskellen mellem andelen af professionelle, primært at kunne tilskrives aldersforskelle mellem de to grupper.

2.3.1 Igangværende uddannelse

Gruppen af udøvere under uddannelse består af alt lige fra folkeskoleelever, gymnasiaster, handelsskoleelever, elever på tekniske skoler og lærlinge til universitetsstuderende og studerende ved andre højere læreanstalter. Af Figur 2-1 fremgår det, hvilken uddannelser subeliten er i gang med at tage.

Figur 2-1 Igangværende uddannelse

Til "Ungdomsuddannelse" henregnes uddannelser taget på gymnasier og HF, handelsskoler, tekniske skoler, og dermed eksempelvis uddannelserne studentereksamen, 1-årig HH, HHX, HTX o.lign. "Erhvervsuddannelse" dækker i denne undersøgelse over uddannelser, hvor en del af uddannelsen foregår i praktik (læreplads) hos en arbejdsgiver. Til gruppen "Mellemlang

videregående uddannelse” henregnes udøvere, der er i gang med en videregående uddannelse, som er normeret til maksimalt 3½ år. ”Lang videregående uddannelse” dækker følgelig over uddannelser, der er normeret til mindst 4 år.

En sammenligning med befolkningen som helhed viser, som det fremgår af Tabel 2-5, at en markant større andel af subeliten er i gang med at tage en ungdomsuddannelse i forhold befolkningen, hvor der til gengæld er flere, der tager en erhvervsuddannelse. Dette forstærkes endda yderligere af, at andelen af mænd i subeliten er større end i befolkningen, og mænd tager en erhvervsuddannelse i højere grad end kvinder. Tabellens fordelinger skal dog læses med forbehold, da befolkningen i dette tilfælde dækker over alle 15-69 årige, som er i gang med at tage en uddannelse. Dette gælder også Tabel 2-6, hvoraf det fremgår, at den del af subeliten, der er i gang med en videregående uddannelse, i langt højere grad tager en lang end en mellemlang videregående uddannelse set i forhold til befolkningen som helhed. Næsten 3 ud af 4 udøvere tager en lang videregående uddannelse, mens det omvendte er tilfældet for befolkningen som helhed. Dette svarer til tidligere undersøgelser af den danske idrætselite, der samstemmende viser, at der er tale om en gruppe, der er højere uddannet end gennemsnittet eller er i gang med at blive det (eksempelvis 1983-undersøgelsen og 1995-undersøgelsen).

	Ungdomsuddannelse	Erhvervsuddannelse
Befolkningen	45,1%	54,9%
Subeliten	74%	26%

Kilde: Undervisningsministeriet, Tal der taler – Uddannelsesnøgletal 2000, Tabel 4.1.

Tabel 2-5 Igangværende ungdomsuddannelser og erhvervsuddannelser (befolkningen og subeliten)

	Mellemlang videregående	Lang videregående
Befolkningen	73,9%	26,1%
Subeliten	26,8%	73,2%

Kilde: Undervisningsministeriet, Tal der taler – Uddannelsesnøgletal 2000, Tabel 4.1.

Tabel 2-6 Igangværende mellemlange og videregående uddannelser (befolkningen og subeliten)

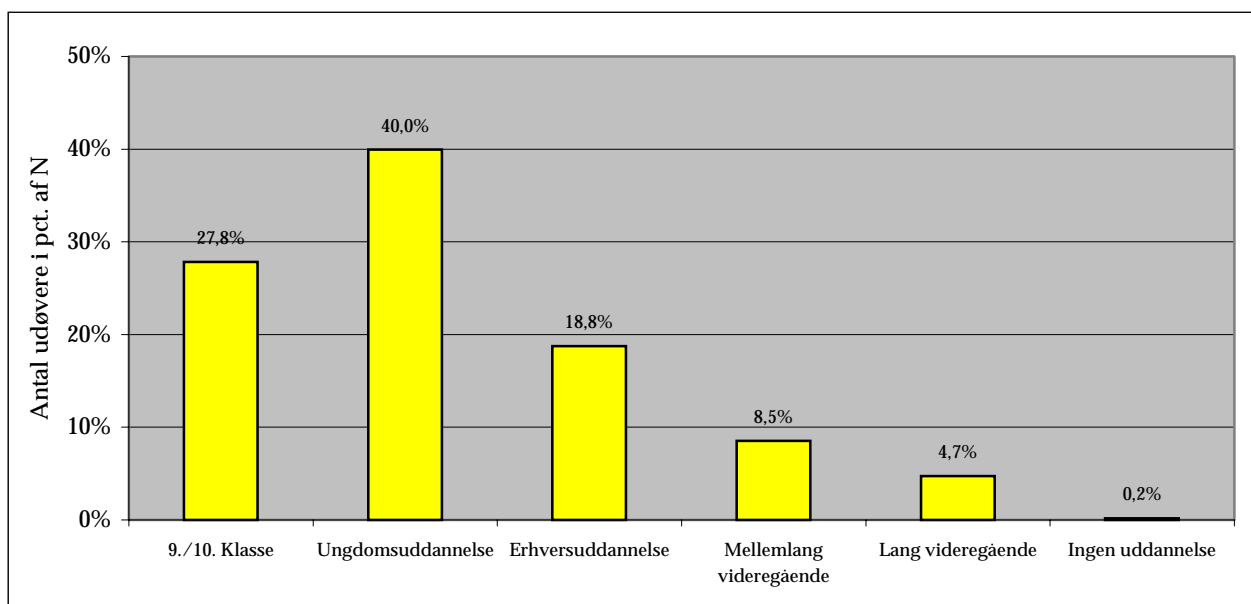
At så mange tager en uddannelse kan delvis hænge sammen med, at eliteidrætsudøvere har mulighed for at gå på specielle Team Danmark-linier for ungdomsuddannelserne¹⁵. Disse linier er specielt indrettet på at hjælpe eliteidrætsudøvere med at kombinere uddannelse og idræt, eksempelvis er en ungdomsuddannelse i dette regi normeret til fire år i stedet for de normalt tre år. Af de udøvere, som er ved at tage en ungdomsuddannelse går lidt under halvdelen (45,2%) på et sådant Team Danmark gymnasium.

¹⁵ I det følgende bruges betegnelsen Team Danmark gymnasier som en fælles betegnelse for alle disse institutioner.

Når forskelle mellem aldersgrupper medtages forekommer det, at subelitens uddannelsesvalg ikke afviger væsentligt fra superelitens. Således var der også en markant stor andel, som var i gang med ungdoms- og videregående uddannelser i 1995, mens færre tog en erhvervsuddannelse.

2.3.2 Afsluttede uddannelser

En stor del af respondenterne har afsluttet flere uddannelser. De, der har en ungdomsuddannelse eller en erhvervsuddannelse vil typisk også have afsluttet 9./10. klasse, og de der har en lang videregående uddannelse har typisk også afsluttet en ungdomsuddannelse, og 9./10. klasse. Såfremt kun den højeste afsluttede uddannelse medregnes, fordeler svarene sig, som det fremgår af Figur 2-2.

Figur 2-2 Højeste afsluttede uddannelse

Sammenligner man subelitens højeste uddannelse med befolkningens ditto (Tabel 2-7 & Tabel 2-8) er det især i forhold til ungdomsuddannelser kontra 9./10. klasse, at forskellene er markante. Markant flere subeliteudøvere i aldersgrupperne 21-24 år og 25-35 år har ungdomsuddannelse som højeste uddannelse set i forhold til befolkningen som helhed. Derimod har markant færre kun 9./10.klasse som højeste afsluttede uddannelse. Samtidig er der færre subeliteudøvere, som har en erhvervsuddannelse som højeste afsluttede uddannelse. Eftersom en stor del af de, der har afsluttet en ungdomsuddannelse må antages at være i gang med en mellemlang eller videregående uddannelse, underbygger disse tal yderligere ovenstående konklusion mht. uddannelsesniveau. Subeliten er således ligesom supereliten ret højt uddannede eller på vej til at blive det samtidig med idrætskarrieren.

Da uddannelsesmulighederne har ændret sig siden 1995, opereres med andre kategorier i denne undersøgelse. Dette kombineret med de betydelige aldersforskelle gør, at en sammenligning ikke er mulig og til dels også irrelevant.

	9./10. Klasse	Ungdoms-uddannelse	Erhvervs-uddannelse	Mellemlang videregående	Lang videregående
16-20 årige	80,8%	12,2%	6,1%	0,6%	0,4%
21-24 årige	33,0%	38,8%	24,7%	1,7%	1,7%
25-35 årige	24,7%	11,0%	40,5%	16,6%	7,2%

Kilde: Statistisk Årbog 1999, Danmarks Statistik, Tabel 100.

Tabel 2-7 Befolkningens højeste afsluttede uddannelse

	9./10. Klasse	Ungdoms-uddannelse	Erhvervs-uddannelse	Mellemlang videregående	Lang videregående
16-20 årige	80,7%	18,8%	0,6%	0,0%	0,0%
21-24 årige	5,3%	72,4%	16,5%	4,7%	1,2%
25-35 årige	1,8%	29,8%	40,4%	19,3%	8,8%

Aldersfordelingen indenfor den enkelte aldersgruppe er normeret så den tilsvarende befolkningens, se Bilag til sammenligninger med befolkningen.

Tabel 2-8 Subelitens højeste afsluttede uddannelse

2.3.3 Afbrudte og forlængede uddannelser

Subeliten er blevet spurgt, om de har påbegyndt uddannelser uden at afslutte dem eller har brugt mere end normeret tid på deres uddannelser. Det kunne umiddelbart forventes, at det i denne gruppe er ret udbredt at bruge længere tid på sin uddannelse end normeret. Der er vel også en risiko for, at den høje prioritering af idrætsaktiviteten, og de problemer der kan være forbundet med at følge sin uddannelse på normal vis samtidig med eliteidrætten, kunne få nogle til at afbryde deres uddannelse før tid.

Besvarelsene viser, at 13,6% på et tidspunkt har påbegyndt en uddannelse uden at afslutte den. Der er ikke grundlag for at vurdere, hvorvidt idrætslige forhold har haft indflydelse på en sådan beslutning, men andelen er næppe større end i sammenlignelige grupper af normalbefolkningen.

I alt 7,3%, 5,5% og 26,8% af de, der har taget henholdsvis en ungdomsuddannelse, en erhvervsuddannelse og en videregående uddannelse, har brugt mere end normeret tid på denne uddannelse. Af disse har to tredjedele angivet, at idrætskarrieren er årsag til forlængelsen, og denne andel er den samme uanset, hvilken uddannelse der er tale om.

Generelt må man konstatere, at forlængelser af uddannelsesforløb, som følge af idrætsaktivitet, er et relativt sjældent fænomen, modsat hvad man på forhånd måtte formode. Det er især overraskende i relation til de videregående uddannelser, hvor det (også af andre grunde) er ret almindeligt at bruge mere end normeret tid.

Supereliten blev ikke spurgt om afbrudte og forlængede uddannelser, hvorfor en sammenligning ikke er mulig.

2.3.4 Erhvervsarbejde ved siden af uddannelse

Under halvdelen (42,7%) har job ved siden af uddannelsen, og rettes fokus specielt mod den del af subeliten, som er indskrevet på videregående uddannelser, er andelen lidt højere (52%). Til sammenligning påviste en undersøgelse af studerende ved Københavns Universitet, at 74% af de studerende i 1996 havde et job ved siden af. Det har derimod ikke været muligt at opstille et pålideligt sammenligningsgrundlag med befolkningen som helhed på dette punkt, men sammenligningen af de to førnævnte andele tyder på, at den del subeliten som er under uddannelse i mindre grad end befolkningen har erhvervsarbejde ved siden af uddannelsen, hvilket ikke kan undre, når der tages højde for subelitens tidsforbrug til træning og konkurrencer. I 1995 blev der ikke spurgt specifikt til superelitens forhold på dette område, ydermere er de svar som kunne have givet en indikation på dette ikke refereret i 1995-undersøgelsen.

2.3.5 Deltids- eller fuldtidsbeskæftigelse

I alt 30,1% af lønmodtagerne blandt subeliten har deltidsarbejde. Resten har fuldtidsarbejde. Der er stor forskel mellem den mandlige og den kvindelige subelite i denne henseende. Andelen af kvindelige lønmodtagere med deltidsarbejde er markant større end den tilsvarende andel blandt mændene (41,5% mod 24,1%). Også i befolkningen som helhed er deltidsarbejde mere udbredt blandt kvinder end mænd. Forskellen er omtrent den samme som i befolkningen som helhed i aldersgruppen 15-29 årige.

Man kunne umiddelbart forvente, at deltidsarbejde er mere udbredt blandt subeliten end i befolkningen som helhed. Det er imidlertid ikke tilfældet. For befolkningen som helhed er 37,8% af lønmodtagerne i aldersgruppen 15-29 år deltidsbeskæftiget. For subeliten er det tilsvarende (aldersnormerede¹⁶) tal 28,5%. Der er altså en markant lavere andel af deltidsbeskæftigede i

¹⁶ Beregningen tillægger de enkelte aldersgrupper samme vægt, som de har i befolkningen som helhed, for at eliminere den fejlkilde, der er forbundet med forskellig aldersfordeling i de to grupper, der sammenlignes.

subeliten end i befolkningen som helhed¹⁷. Tages hensyn til, at kvindeandelen er større end i befolkningen som helhed, udjævnes forskellen dog en smule. Alligevel er der ingen tvivl om, at resultaterne viser, at udbredelsen af deltidsarbejde faktisk er mindre blandt subelitens udøvere end i befolkningen som helhed.

2.4 SOCIALE OG ØKONOMISKE FORHOLD

2.4.1 Ægteskabelig status, børn og boform

Langt de flest subeliteudøvere er ugifte og uden børn. Kun 28,4% er gift eller samlevende, og kun 6,7% har børn. Dette skyldes primært, at gruppen er relativ ung; men man kan også have en formodning om, at eliteidræt i sig selv udskyder familiedannelse, hvilket dog kun delvis bekræftes af sammenligninger med befolkningen som helhed. Der er lidt flere enlige blandt subeliten; men forskellene er ikke videre markante. En ret høj andel bor hjemme hos forældrene (40,5%), og en næsten lige så stor andel oplyser, at de bor gratis (37,4%).

I 1995-undersøgelsen var en langt større del gift eller samlevende (61%), og langt flere havde børn (12%). Dette hænger utvivlsomt sammen, at supereliten var noget ældre end subeliten. Dette afspejles også i andelen med bopæl hos forældre, der er langt mindre blandt subeliten (14%). Til gengæld boede en langt større del af supereliten med ægtefælle/samlever.

2.4.2 Parameteren SOCIOØKONOMI

Sociale og økonomiske forhold tillægges stor betydning i denne undersøgelse; men i modsætning til eksempelvis KØN, ALDER eller BESKÆFTIGELSE, er det sværere at finde et enkelt spørgsmål fra spørgeskemaet, der giver mulighed for at opdele gruppen i relevante socioøkonomiske undergrupper. Subeliten er blevet spurgt om deres årsindkomst, men da der er relativt få, som har besvaret spørgsmålet, og da udøverne generelt er ret unge, ligesom mange af dem bor hjemme, er det i denne sammenhæng af begrænset relevans at bruge indkomst som parameter, selv om der fandtes pålidelige oplysninger om dette.

Løsningen er derfor i stedet blevet at sammensætte en parameter på baggrund af svarfordelinger fra flere spørgsmål. Denne parameter er således en statistisk konstruktion, hvis

¹⁷ Dertil kommer, at forskellen i virkeligheden er endnu større på grund af den måde spørgeskemaet var udformet. Den indeholdt således kategorien "Deltids- eller midlertidigt arbejde". Det fremgår af de kommentarer, der ved nogle besvarelser er tilføjet i marginen, at der i nogle tilfælde forekommer midlertidigt arbejde på fuld tid efter færdiggørelse af en ungdomsuddannelse og før påbegyndelse af en videregående uddannelse eller en erhvervsuddannelse. Sådanne tilfælde er i opgørelsen af deltids- kontra fuldtidsarbejde registreret som deltidsarbejde, hvilket medfører, at andelen af deltidsarbejdende af denne grund vil fremtræde en smule større end den er i virkeligheden.

funktion er at lave en opdeling, der gør det muligt at analysere datasættet ud fra en socioøkonomisk vinkel.

I spørgeskemaets blev udøverne bedt om at tilkendegive deres holdning til en række udsagn om forhold af social og økonomisk karakter¹⁸:

- Min uddannelse er, eller bliver, ringere fordi jeg dyrker eliteidræt!
- Ofte har jeg ikke penge til at købe tøj og udstyr, eller betale andre udgifter i forbindelse med min elitekarriere!
- Ofte har jeg ikke penge til faste månedlige udgifter!
- Jeg føler mig ringere økonomisk stillet end mine jævnaldrene, der ikke dyrker eliteidræt!
- Jeg savner ofte at være mere sammen med venner udenfor eliteidrætten!
- Jeg savner ofte at være sammen mere med min familie!
- Jeg frygter ofte for mine fremtidsudsigter når jeg holder op som eliteudøver!
- Ofte overstiger de negative sider ved eliteidrætten, de positive sider!

Besvarelsene dannede grundlag for en opdeling i to grupper: socialøkonomi A (herefter Socioøkonomi A) og socialøkonomi B (herefter Socioøkonomi B). Den halvdel af udøvere, der var mest enige i ovennævnte påstande¹⁹ udgjorde B-holdet, mens den anden halvdel var A-holdet.

I 1995-undersøgelsen opereredes med to grupper (kaldet "Rig" og "Fattig"), som blev opgjort på samme måde. I denne sammenhæng anvendes to mere neutrale betegnelser. Dette er et bevidst valg, for havde man valgt at operere med mere værdiladede betegnelser kunne man nemt give et indtryk af datamaterialet, som ikke er ønskeligt. Socioøkonomi A dækker nemlig over en gruppe af udøvere, der har forholdt sig mere positivt til de otte spørgsmål end gruppen Socioøkonomi B. Så populært sagt kan man sige, at der opereres med et A-hold og et B-hold, hvor A-holdet angiver at have det (socioøkonomisk) bedre i forhold til B-holdet. Det er dog vigtigt at understrege, at det netop *kun* er i forhold til den anden gruppe, at man kan sige noget om deres socioøkonomiske forhold. De to grupper er således indbyrdes relative størrelser, og siger eksempelvis ikke noget om, hvordan deres socioøkonomiske situation er i forhold til normalbefolkningen, ligesom det ikke giver mening at sammenligne Socioøkonomi A og B med

¹⁸ Svarafgivelsen foregik ved, at udøverne på en skala fra -3 til +3, hvor "-3" står for "Meget forkert" og "+3" for "Meget rigtigt", kunne erklære sig enige (eller uenige).

¹⁹ Dvs. den halvdel af udøverne, der havde de højeste samlede svarværdier.

1995-undersøgelsens opdeling mellem "Rig" og "Fattig", selvom disse er opgjort på samme måde. De otte spørgsmål, som ligger til grund for parameteren SOCIOØKONOMI, bliver udførligt behandlet i Kapitel 4.

2.5 IDRÆTSLIGE FORHOLD - KARRIEREFORLØB, AMBITIONER OG IDRÆTSGREN

2.5.1 Stadier i idrætskarrieren

Subeliten er blevet spurgt om, hvornår de begyndte forskellige stadier af deres idrætskarriere. For det første hvornår de begyndte at dyrke deres idrætsgren i klub, for det andet hvornår de begyndte en målrettet elitetræning, og for det tredje hvornår de kom i kontakt med Team Danmark for første gang. Gennemsnitsalderen for alle udøvere i forhold til spørgsmålet om første træning i klub er 11,6 år. I gennemsnit startede alle udøvere den målrettede elitetræning 5,6 år senere (17,2 år), hvorimod tidsspringet herfra til første kontakt med Team Danmark er mindre (19,2 år).

Der er endvidere store forskelle mellem idrætsgrene. Specielt gymnasterne, cricketspillerne, svømmerne og sportsdanserne starter både idrætsaktiviteten og elitesatsningen tidligt. Ishockeyspillerne starter i gennemsnit tidligst af alle; men begynder den mere målrettede elitesatsning meget senere end i de andre idrætsgrene, hvor man er startet tidligt. Omvendt påbegyndes både idrætsaktiviteten og elitesatsningen relativt sent i Skydning, Handicapidræt og Atletik.

I 1995-undersøgelsen var gennemsnitsalderen ved karrierens start 12,6 år, mens gennemsnitsalderen var 17,4 år, da elitesatsningen påbegyndtes. Dette tyder på, at subeliten startede idrætskarrieren lidt tidligere end supereliten. Det er ikke muligt at sammenligne oplysninger vedrørende alder for første kontakt med Team Danmark. I 1995-undersøgelsen var udøverne i gennemsnit 22,7 år, da de første gang blev indplaceret på Team Danmarks Kandidatliste. Det er kun et fåtal af subeliten, der har været indplaceret. De blev derfor spurgt om, hvornår de første gang kom i kontakt med Team Danmark.

2.5.2 Parameteren AMBITIONER

Der kan være mange grunde til, at en eliteidrætsudøver er en del af subeliten. Det regnes ofte for givet, at man ønsker at forbedre sig og avancere til supereliten. Om det så er muligt er et andet spørgsmål, og årsagerne hertil et helt tredje. Men forholder det sig således? Er der nogle udøvere, som ikke ønsker at forbedre sig; men i stedet vil forblive på sit nuværende niveau, eller

måske endda vil trappe ned? Dette er søgt belyst ud fra en formodning om, at der er stor sandsynlighed for, at man forholder sig forskelligt til mange spørgsmål, alt efter hvilke ambitioner man har som udøver. Subeliten blev om at tage stilling til spørgsmålet: "Hvordan vil du beskrive dine fremtidige sportslige ambitioner?". Der var fire svarkategorier. Næsten tre fjerdedele svarede "Jeg vil forøge mit nuværende sportslige niveau til internationalt eliteniveau". Resten svarede enten "Jeg vil blive bedre, men forventer ikke at nå internationalt eliteniveau", "Jeg vil forblive på mit nuværende niveau" eller "Jeg vil nedtrappe".

Dette har givet anledning til, at parameteren AMBITIONER er opdelt i to grupper, hvor den ene gruppe udgøres af de, der afkrydsede den første svarkategori ("avancere til supereliten"), mens den anden er en sammenlægning af de tre øvrige grupper ("forbedre", "forblive"; "nedtrappe")²⁰. De to grupper kaldes herefter for gruppen med "Større ambitioner" henholdsvis gruppen med "Mindre ambitioner".

2.5.3 Parameteren IDRÆTSGREN

Subelitens besvarelser vil også i et vist omfang blive analyseret i forhold til, hvilken idrætsgren udøverne tilhører. Det er imidlertid kun et begrænset udvalg af idrætsgrene, der sammenlignes, når der i det følgende ses på svarfordelingen for de enkelte idrætsgrene hver for sig. Den primære årsag til, at ikke alle 42 idrætsgrene er taget med er, at antallet af besvarelser i mange idrætsgrene er for lavt. Dertil kommer, at det vil være uoverskueligt og endvidere gøre det svært at bevare udøvernes anonymitet.

Der er udvalgt 15 idrætsgrene, der således udgør parameteren IDRÆTSGREN. De udvalgte idrætsgrene har det til fælles, at der er 15 eller flere udøvere, som har returneret spørgeskemaet. Det kan umiddelbart aflæses af Figur 1-1 (s. 4), hvilke idrætsgrene der er tale om, idet det skal bemærkes, at udøvere fra specialforbundet Dansk Svømme og Livrednings Forbund er udeladt, selv om der her er 17, der har besvaret skemaet²¹. Således er udøvere fra dette forbund sammen med de 26 andre forbund ikke blevet genstand for selvstændig analyse; men indgår – som man skal huske – på lige fod med alle andre idrætsgrene i de generelle analyser, hvor der ikke tages hensyn til forskelle mellem idrætsgrene.

I Bilag til parameteren IDRÆTSGREN i Bind III forefindes en tabel, som opregner de enkelte idrætsgrenes fordelinger på alle de øvrige parametre. Der skal her knyttes et par kommentarer

²⁰ Denne gruppe indeholder desuden de 6 udøvere, som ikke har besvaret spørgsmålet.

til de mest iøjnefaldende tendenser, idet der henvises til bilaget for yderligere oplysninger. I forhold til KØN adskiller Motorsport, Ishockey og Cricket sig markant, idet der kun er mandlige udøvere repræsenteret i undersøgelsen. Derimod er der i Sportsdans, Basketball, Atletik, og Handicapidræt et flertal af kvinder. Svømmernes og cricketspillernes gennemsnitsalder er under 20 år, hvorimod Atletik, Skydning og specielt Handicapidræt på dette punkt ligger væsentligt over gennemsnittet for alle. I forhold til parameteren SOCIOØKONOMI er der ikke nogle idrætsgrene, der adskiller sig væsentligt fra alle udøvere, hvorimod nogle af aldersforskellene afspejler sig i forhold til BESKÆFTIGELSE, idet der ofte er flere under uddannelse, jo lavere aldersgennemsnittet for en idrætsgren er.

²¹ Dette skyldes, at gruppen består af 9 finne- og apparatsvømmere og 8 undervandsrugbyspillere. Disse to idrætsgrene er vurderet til at være så kvalitativt forskellige, at man ikke ville kunne forsvare at samle dem under en betegnelse.

3. SUBELITENS IDRÆTSLIGE VILKÅR (TRÆNING OG KONKURRENCEBETINGELSER M.V)

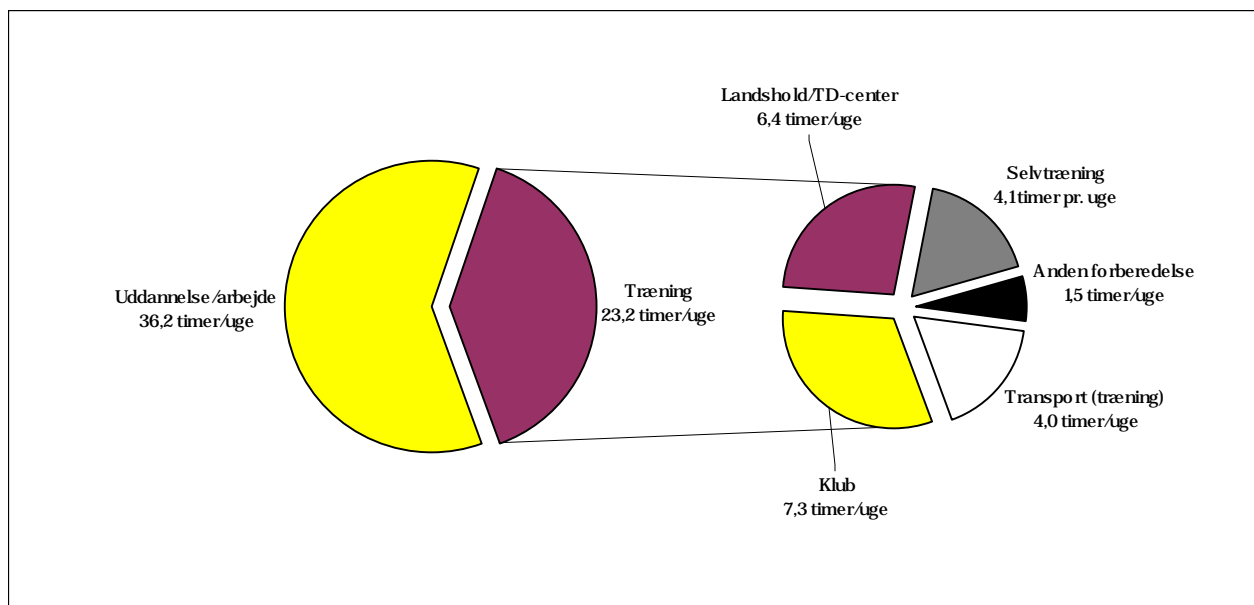
Dette kapitel omhandler primært subelitens trænings- og konkurrencevilkår, der kan siges at udgøre kernen af det der her kaldes de idrætsinterne vilkår, dvs. de betingelser der primært er afhængig af beslutninger og ressourcer inden for idrættens egne rammer. Først omtales subelitens samlede tidsforbrug ikke kun til træning og konkurrencer; men også til arbejde og uddannelse.

3.1 TIDSFORBRUG

Andre undersøgelser har vist, at eliteidrætsudøverne er tidsmæssigt meget pressede (f.eks. 1983- og 1985-undersøgelserne samt Breivik og Gilberg, 1999). Det samlede tidsforbrug til træning og konkurrencer samtidig med erhvervsarbejde og/eller uddannelse meget stort. Denne undersøgelse viser, hvor stort subelitens tidsforbrug er. Ikke mindst sammenlignet med supereliten kan det være interessant at vurdere, hvor tidsmæssigt belastet subelitens udøvere er.

3.1.1 Tidsforbrug til træning og arbejde/uddannelse i konkurrencesæsonen²²

Figur 3-1 viser subelitens gennemsnitlige tidsforbrug fordelt på henholdsvis uddannelse/erhvervsarbejde og træning, og tidsforbruget til træning er opdelt på en række underkategorier.

Figur 3-1 Gennemsnitligt tidsforbrug pr. uge , alle udøvere

²² Der blev også spurgt til tidsforbruget uden for konkurrencesæsonen. På grund af en række mangler og fortolkningsproblemer ved besvarelserne af dette spørgsmål er denne del udeladt, og der fokuseres udelukkende på tidsforbruget i konkurrencesæsonen.

Som det fremgår af figuren, bruger den gennemsnitlige subeliteudøver 23,2 timer om ugen på træning inklusiv transport til og fra træning. Derudover bruges i gennemsnit 36,2 timer om ugen på arbejde og/eller uddannelse inkl. transport i forbindelse med disse aktiviteter. Tilsammen giver det et tidsforbrug på 59,4 timer pr. uge, svarende til 8,5 timer pr. dag, alle ugens 7 dage. Dertil kommer en anden væsentlig tidsforbrugende faktor – konkurrencedeltagelse - som behandles nedenfor i Afsnit 3.1.2.

Subeliten træner flest timer i deres klub, næstflest på landshold og/eller Team Danmark centre. Derudover bruges en mindre del af tiden på selvtræning samt anden forberedelse, eksempelvis besøg hos fysioterapeut. Disse gennemsnitstal dækker over store forskelle mellem de forskellige idrætsgrene. I Judo & jiu-jitsu foregår eksempelvis langt størstedelen af træningen med landsholdet eller på et Team Danmark-center, hvorimod langt det meste af orienteringsløbernes træning er selvtræning, mens ishockeyspillerne næsten udelukkende træner i klubregi.

Der er forskel på, hvor meget de enkelte grupper af subeliten bruger af tid på træning, og også i mindre grad forskelle på tidsforbruget til uddannelse/erhvervsarbejde. I forhold til parameteren KØN er det dog mht. uddannelse/arbejde, at der er forskelle. Mændene bruger således i gennemsnit lidt mere end kvinderne på uddannelse/arbejde (37,1 timer/uge henholdsvis 34,5 timer/uge), hvilket har sammenhæng med at en større andel af kvinderne har deltidsarbejde. Derimod er der ikke forskel i træningsmængden for disse to gruppers vedkommende.

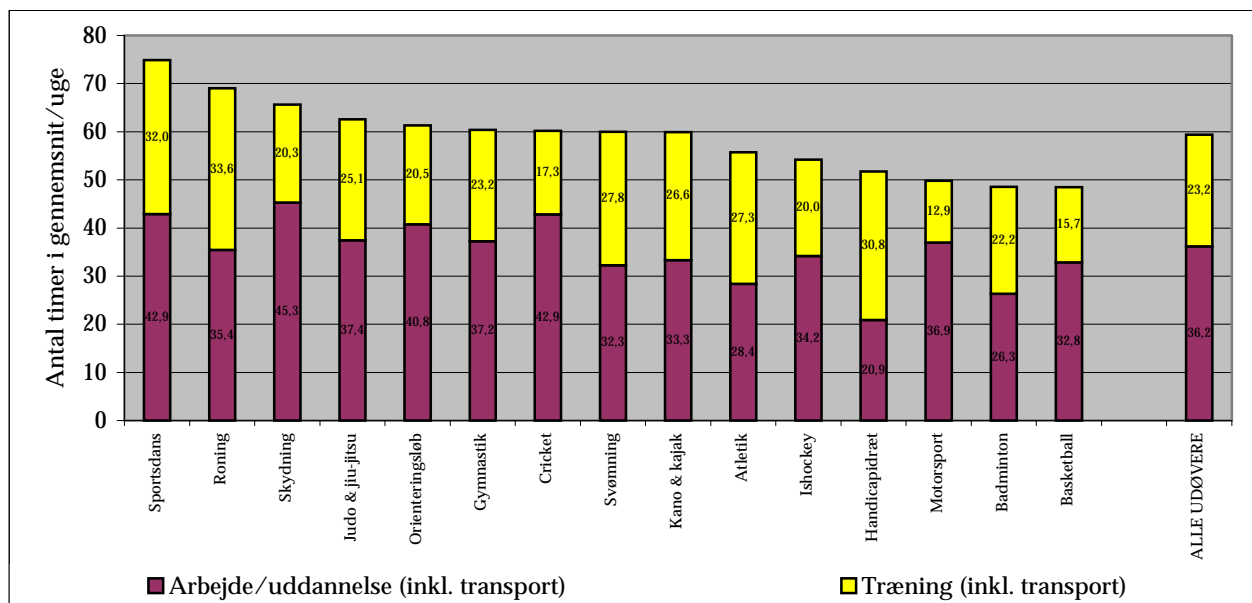
For parameteren SOCIOØKONOMI er der omvendt stor forskel i træningsmængde. B-holdet træner mere end A-holdet (24,7 timer/uge henholdsvis 21,5 timer/uge), hvorimod de to grupper arbejder/uddanner sig i lige lang tid. Det større samlede tidsforbrug på idræt og arbejde/uddannelse kan være en af de helt afgørende årsager til, at udøverne i B-holdet i det hele taget befinder sig i denne gruppe, dvs. at de svarer, at de er relativt dårligt stillet i forhold til A-holdet.

For parameteren BESKÆFTIGELSE er der modsatte forskelle i forhold til begge kategorier. Således bruger udøvere under uddannelse mindre tid på arbejde/uddannelse, og mere tid på træning (35,9 timer/uge hhv. 24,0 timer/uge) end Lønmodtagerne (38,7 timer/uge hhv. 21,6 timer/uge), mens det samlede tidsforbrug er næsten ens for de to grupper.

For parameteren AMBITIONER er der mere væsentlige forskelle. Således træner gruppen af udøvere med Større ambitioner 25,1 timer om ugen, hvorimod gruppen med Mindre ambitioner

kun træner 18,4 timer pr. uge. Omvendt forholder det sig i forhold til arbejde/uddannelse, hvor gruppen med Mindre ambitioner bruger 39 timer/uge, hvorimod gruppen med Større ambitioner kun bruger 35,2 timer uge.

Tidsforbruget varierer dog først og fremmest alt efter, hvilken idrætsgren der er tale om. Figur 4.2 viser udøvernes tidsforbrug til henholdsvis træning og arbejde/uddannelse opgjort for hver enkelt idrætsgren.

Figur 3-2 Tidsforbrug på arbejde/uddannelse og træning pr. uge fordelt efter idrætsgrene

Det fremgår af figuren, at der er meget stor variation i udøvernes tidsforbrug på træning alt efter, hvilken sportsgren man dyrker. Roerne og motorsportskørerne er yderpunkterne. Mens roerne i gennemsnit bruger 33,6 timer pr. uge, er tidsforbruget kun 12,9 timer pr. uge i gennemsnit indenfor Motorsport. Der er også store variationer i tidsforbruget til arbejde/uddannelse. Yderpunkterne er her Skydning og Handicapidræt, hvor tidsforbruget pr. udøver er henholdsvis 45,3 timer pr. uge og 20,9 timer pr. uge i gennemsnit.

For nogle idrætsgrenes vedkommende gælder det, at træner man meget, så bruger man samtidig også meget tid på arbejde/uddannelse. Dette er specielt tilfældet for sportsdanserne, der har det største samlede tidsforbrug pr. uge. De bruger i gennemsnit 74,9 timer på træning og arbejde/uddannelse. Også udøvere indenfor Gymnastik og Judo & jiu-jitsu ligger på eller over gennemsnittet for alle udøvere for begge faktorer. For udøvere indenfor Ishockey og Badminton er det modsatte tilfældet. De bruger både mindre tid på arbejde/uddannelse og træning end gennemsnittet for alle subeliteudøvere. Dette kan til dels forklares ud fra antallet af konkurrencedage, der for både badmintonspillerne og ishockeyspillerne ligger væsentligt over

gennemsnittet for subeliten som helhed (se Afsnit 3.1.2). For de resterende idrætsgrene gælder det, at bruger man mere tid end gennemsnittet på træning, bruges færre timer på arbejde/uddannelse og omvendt.

Transport var i spørgeskemaet medtaget som en selvstændig faktor, og ikke blot som en del af den samlede tidsforbrug til træning eller arbejde/uddannelse. Årsagen er bl.a., at man kunne formode at nogle idrætsgrene bruger forholdsmæssigt meget tid på transport til træning, hvis der eksempelvis er langt til klubben. Besvarelsene tyder dog ikke på sådanne forskelle mellem idrætsgrene. Der er forskelle i tidsforbruget til transport i forbindelse med træning, men disse synes at kunne forklares ved, at der i de idrætsgrene, hvor der trænes meget også bruges mere tid på transport.

Der blev også i 1995-undersøgelsen spurgt til tidsforbrug i konkurrencesæsonen. Der er anvendt identiske formuleringer i spørgeskemaet til denne undersøgelse, og de to tal kan med en del forbehold sammenlignes. I 1995-undersøgelsen blev tidsforbruget målt til 27,5 timer i gennemsnit, mens gennemsnittet for subeliten i denne undersøgelse er 23,2 timer. Resultaterne viser, at supereliten (for fem år siden) brugte lidt over 4 timer mere om ugen på træning inkl. transport end subeliten gør i dag. En umiddelbar sammenligning med 1983-undersøgelsens tal viser en forøgelse af superelitens tidsforbrug på 5 timer fra 1983 til 1995. Der er ingen grund til at tro, at superelitens tidsforbrug er faldet siden 1995, så tallene kunne umiddelbart tyde på, at der er en markant forskel mellem superelitens og subelitens tidsforbrug til træning. Der er imidlertid grund til at tage forbehold over for en alt for håndfast tolkning af disse tal²³. Den registrerede forskel eller i hvert fald en del af denne kan hænge sammen med andre forhold end forskellen mellem superelite og subelite. Supereliten i 1995-undersøgelsen er således anderledes sammensat både mht. idrætsgrene og i forhold til en række andre forhold, og det kan være forskelle mht. sådanne forhold, der er baggrunden for forskellen i tidsforbrug. Eftersom der ikke foreligger oplysninger om, hvordan 1995-populationen er sammensat hverken på idrætsgrene eller i forhold til andre vigtige faktorer, har det beklageligvis ikke været muligt at tage højde for forskelle mht. populationens sammensætning i de to tilfælde. Forskellen er dog så stor, at der under alle omstændigheder er god grund til at tro, at supereliten træner noget mere end subeliten. De to grupper træner lige meget i klub og på Team Danmark center, men subeliten bruger klart mindre tid på selvtræning i forhold til supereliten. Subeliten bruger derimod mere tid på job og uddannelse i forhold til supereliten, hvilket indebærer, at de to elitegrupper samlede tidsforbrug til idræt og job/uddannelse er stort set det samme.

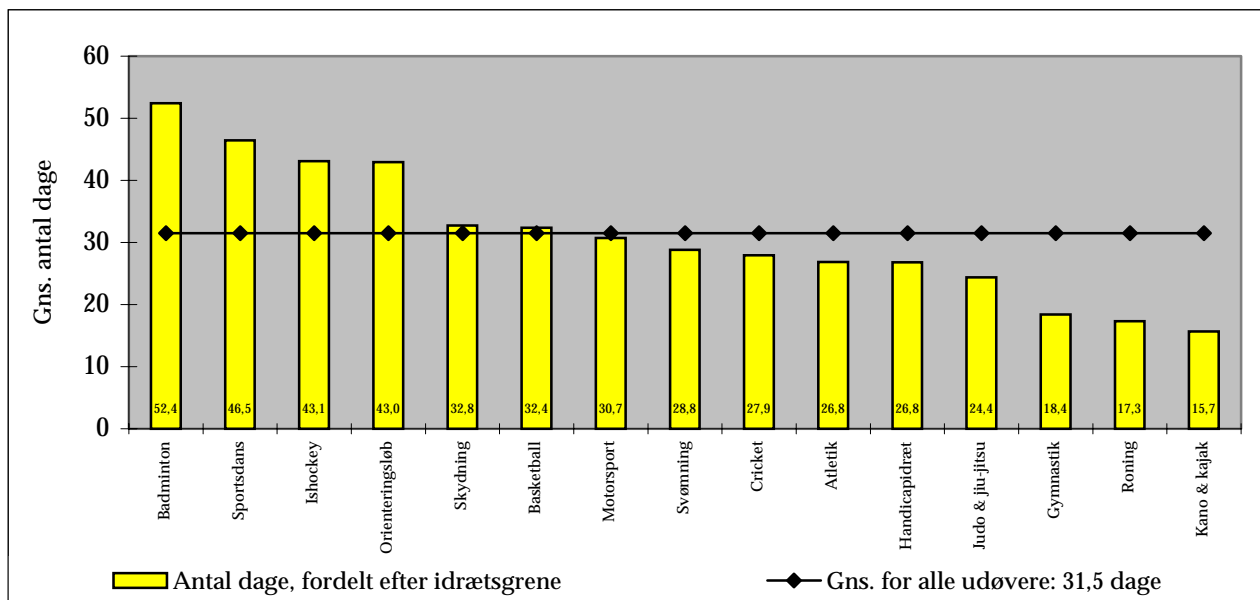
²³ For en uddybet redegørelse for problemerne med at sammenligne med 1995-undersøgelsen henvises til Bind III.

3.1.2 Tidsforbrug i forbindelse med konkurrencedeltagelse

En anden faktor, som også er tidskrævende er konkurrencedeltagelse. Udøverne har oplyst, hvor mange dage de brugte på deltagelse i nationale og internationale kampe og konkurrencer i sidste sæson. Der er stor variation i antallet af dage brugt på konkurrencedeltagelse. Gennemsnittet for alle de udøvere, der har besvaret spørgsmålet er 31,5 dage, og næsten halvdelen (45%) af subeliten bruger mellem 11 og 30 dage på konkurrencedeltagelse, mens 18% bruger 10 dage eller derunder, og 17% bruger 51 dage og derover.

Der kan konstateres forskelle i forhold til to af de faste parametre, ALDER og SOCIOØKONOMI. Den yngste aldersgruppe brugte således færre dage på konkurrencedeltagelse end gennemsnittet, og det Socioøkonomiske B-hold havde større tidsforbrug til konkurrencer end A-holdet. Som tidligere nævnt var B-holdets tidsforbrug til træning og arbejde/uddannelse også større end A-holdets, og dette er med til at bestyrke indtrykket af, at forskelle mht. tidsmæssig belastning er en af de faktorer, der forklarer, at nogle idrætsudøvere oplever socioøkonomiske problemer i større omfang end andre.

Årsagen til den store variation skal, ligesom i tilfældet med tidsforbrug på træning, primært findes i forskelle mellem idrætsgrene. Det gennemsnitlige antal dage brugt på kampe og/eller konkurrencer i sidste sæson for hver af de 15 idrætsgrene fremgår af Figur 3-3.

Figur 3-3 Gennemsnitligt antal dage til konkurrencedeltagelse i sidste sæson fordelt efter idrætsgrene

Som tidligere nævnt ligger Badminton og Ishockey væsentligt over gennemsnittet. Bemærkelsesværdigt er det, at sportsdanserne også i dette tilfælde ligger væsentligt over gennemsnittet for alle. Udover, at sportsdanserne bruger næsten 75 timer ugentligt på træning

og konkurrence deltager de også i konkurrencer 46,5 dage i en sæson. Gymnastik, Roning og Kano & kajak har det laveste antal konkurrencedage. For alle tre idrætsgrene var det gennemsnitlige antal konkurrencedage i 1998 under 20.

I 1995-undersøgelsen blev der også spurgt om tidsforbruget i forbindelse med konkurrencedeltagelse. Spørgsmålsformuleringen var identisk, og gennemsnittet var 44 dage (i 1994). En umiddelbar sammenligning viser altså, at supereliten dengang i gennemsnit brugte 12½ dag mere på konkurrencedeltagelse end subeliten gør det i dag. Selv om der også her skal tages forbehold for problemer ved sammenligning med 1995-undersøgelsen, er det indlysende, at forskellen er så stor, at det formentlig kan konkluderes, at dette er en afgørende forskel mellem supereliten og subeliten.

3.2 TRÆNINGSVILKÅR

3.2.1 Træningsmængde og træningstidspunkter

Der er generel tilfredshed med såvel træningstidspunkter som den træningstid, der er til rådighed. Subeliten er blevet bedt om at tage stilling til to udsagn vedrørende henholdsvis deres klub og det Team Danmark center, de har med at gøre. De to udsagn lyder således: "Jeg har gode træningstidspunkter!" og "Jeg har rigelig med træningstid!". Der er tilsyneladende generel tilfredshed med træningstidspunkterne. Tre fjerdedele er enige i udsagnet²⁴ herom, både hvad angår klubben og Team Danmark centret. Lidt færre, men også et klart flertal er enige i udsagnet om, at de har rigelig med træningstid i klub og Team Danmark center (henholdsvis 58,3% og 64,3%).

I forhold til de faste parametre er der ingen grupper, der skiller sig særligt ud, hvorimod der kan konstateres væsentlige forskelle mellem idrætsgrene. Specielt roerne men også kano & kajakroerne, atletikudøverne og skytterne er tilfredse på dette område, mens motorsportskørerne generelt er ret utilfredse med de tidsmæssige aspekter af træningsforholdene. Derudover er det for nogle idrætsgrene mængden af træningstid, der er forholdsvis mindre tilfredshed med (Orienteringsløb og Judo & jiu-jitsu), mens det for andre mere er selve tidspunkterne det halter med (Sportsdans) .

²⁴ Dvs., at de ud af syv kategorier, hvoraf de tre er positive, tre andre negative og en enkelt indifferent, har afkrydset en af kategorierne "Lidt rigtigt", "Rigtigt" eller "Meget rigtigt". I det følgende vil dette vil tolket således, at de der i denne type spørgsmål har afkrydset en af disse tre kategorier, er enig i udsagnet.

Subeliten er også blevet spurgt om behovet for forbedringer i henseende til adgangen til træningsfaciliteter. Svarene viser en klar tendens i retning af "forbedring ikke nødvendig". Kun 10,3 procent har svaret "Forbedring meget nødvendig", hvorimod 31,9% har angivet: "Forbedring ikke nødvendig".

Der er sammenhæng mellem to af de faste parametre og dette spørgsmål. Således mener det Socioøkonomiske B-hold i højere grad end A-holdet, at der er brug for forbedringer på dette område. Den samme marginale sammenhæng kan ses i forhold til parameteren BESKÆFTIGELSE, idet gruppen under uddannelse svarer, at der er mindre brug for forbedring end gruppen af Lønmodtagere. Desuden er der forskelle mellem de forskellige idrætsgrene. Motorsport ligger markant over gennemsnittet for alle. En stor del af problemerne i henseende til træningsmængde og -tidspunkter lader til at være koncentreret inden for denne idrætsgren. Ishockey, Basketball og Svømning ligger også over gennemsnittet mht. behov for forbedringer på dette område. Omvendt ligger Badminton, Kano & kajak, Handicapidræt og Roning væsentligt under gennemsnittet.

Generelt kan det således konstateres, at der ikke er det store behov for forbedringer af adgangen til træningsfaciliteter, hverken mht. træningstid eller træningstidspunkter. Dog er der nogle specifikke idrætsgrene, som i særlig grad har brug for forbedringer. Dette gælder især Motorsport, hvilket bl.a. kan hænge sammen med, at det er relativt dyrt at få træningstid indenfor Motorsport.

Sammenlignes umiddelbart med 1995-undersøgelsen, er der ikke de store forskelle mellem subelite og superelite. Det fremgår dog, at supereliten generelt er mere tilfreds med træningstid og -tidspunkter. En undtagelse er dog træningstid på Team Danmark centre, som supereliten dengang vurderede lidt mere negativt, end subeliten gør det i dag.

3.2.2 Faciliteter og træningspartnere

Udøverne blev også bedt om at vurdere, om deres træningspartnere er velkvalificerede, og om de fysiske rammer er gode. Også i henseende til disse spørgsmål er der udbredt tilfredshed at spore. I relation til klubben erklærer lidt under 2/3 sig mere eller mindre tilfredse med både kvaliteten af træningspartnere og de fysiske rammer. Tilfredsheden er endnu større mht. Team Danmark i denne henseende. Det gælder især med hensyn til træningspartnernes kvalitet, som der er relativ større tilfredshed med i Team Danmark centrene. Dette undrer ikke da subeliten i centrene har mulighed for at træne med supereliten.

Der kan konstateres mindre forskelle mellem idrætsgrenene, idet igen specielt motorsportskørerne er væsentligt mere utilfredse i forhold til begge spørgsmål på klubplan. Også skytterne er klart mere utilfredse end gennemsnittet med kvaliteten af deres træningspartnere i klubben, mens de ligger over gennemsnittet mht. tilfredshed mht. de fysiske rammer i klubben. Roerne, cricketspillerne og handicapidrætsudøverne er mere tilfredse end gennemsnittet både mht. de fysiske rammer og træningspartnernes kvalitet i klubben. Der er ingen grupper, der giver udtryk for utilfredshed med Team Danmark på dette område.

Selv om der således er udbredt tilfredshed med idrætsfaciliteternes standard, er der alligevel en stor del (næsten halvdelen), der ønsker forbedringer på dette område. 21,7% har svaret "Forbedring meget nødvendig". Det er især det Socioøkonomiske B-hold, der ønsker forbedringer af idrætsfaciliteternes standard. Også her er der forskelle mellem idrætsgrene; men de er mindre end ved spørgsmålet om træningsmængde og -tid. Motorsport ligger også her over gennemsnittet. Badminton og Sportsdans ligger til gengæld væsentligt under gennemsnittet for alle udøvere, og finder således ikke, at de ikke har behov for forbedringer på dette område, hvilket hænger godt sammen med de afgivne svar om de nuværende faciliteter, hvor disse to idrætsgrene var blandt de mest tilfredse.

Sammenlignes umiddelbart med 1995-undersøgelsen fremgår det, at subeliten på alle punkter er lidt mindre tilfredse med forholdene, end supereliten var dengang. Forskellen er særlig stor mht. de fysiske rammer i klubben.

3.2.3 Trænere

Da subeliteudøverne kan træne flere forskellige steder, er de derfor blevet spurgt om, hvor mange trænere de har. Næsten halvdelen har svaret, at de har to trænere (48,2%), hvilket altså er den mest forekommende trænersituation for subeliten. Resten fordeler sig omtrent ligeligt mellem kun én træner og tre eller flere trænere.

Den mest almindelige trænerstype for subeliten er landstræneren, mens klubtræneren er den næstmest almindelige. Henholdsvis 77,6% og 60,4% har svaret, at de har en landstræner og en klubtræner. Der er et langt hop ned til den tredje oftest forekommende trænerstype, der er en centertræner (25,3%). Derefter kommer personlig træner (11%), og fysisk træner (10,8%). Den mest almindeligt forekommende situation er altså, at subeliten har to trænere: en landstræner og en klubtræner. Det kan umiddelbart forekomme underligt, at kun hver fjerde angiver at have centertræner når udvælgelseskriteriet i denne sammenhæng netop har været, at man er

tilknyttet en centerbruttogruppe, men dette formodes at hænge sammen med, at lands- og centertræner ofte er den samme, hvorfor nogle udøvere kun har angivet én af disse.

Subelitens udøvere er blevet spurgt om klubtrænerens idrætsmæssige kompetence og forståelse for deres liv udenfor idrætten. Der synes at være stor tilfredshed på begge områder. Således har 75,3% tilkendegivet, at de finder, at deres klubtræner er idrætsmæssigt kompetent, og en næsten lige så høj andel (72,3%) har svaret, at klubtræneren har forståelse for deres liv uden for idrætten. I henseende til begge spørgsmål kan der konstateres mindre forskelle mellem idrætsgrene, idet motorsportskørerne og kano- og kajak-roerne er væsentligt mindre tilfredse med deres klubtrænere med hensyn til både den idrætsmæssige kompetence og deres forståelse for idrætsudøverens liv uden for idrætten, mens atletikfolkene og sportsdanserne er de mest tilfredse ved begge spørgsmål.

Subeliten er desuden blevet spurgt, om de finder, at der er behov for forbedring af klubtrænerens idrætsmæssige kompetence. Langt størstedelen af udøverne har svaret, at de ikke finder, at det er tilfældet. Generelt kan det fastslås, at der er en stor tilfredshed med klubtrænerne, og at der ikke er særlig meget behov for forbedringer på dette område. Det lader dog til, at der er særlige problemer for kano- og kajakroerne og til dels motorsportskørerne²⁵.

Udøverne har svaret på de samme spørgsmål om centertrænerne. Her er tilfredsheden endnu mere udbredt. Hele 85,8% af udøverne har svaret enten "Lidt rigtigt", "Rigtigt" eller "Meget rigtigt" om udsagnet "Min centertræner er idrætsmæssigt kompetent". På spørgsmålet om centertrænerens forståelse for livet udenfor idrætten er tilfredsheden noget mindre, idet 68,2% af subeliteudøverne erklærer sig tilfreds centertræneren på dette punkt. Der er en sammenhæng mellem svarfordelingen og parameteren ALDER, idet gruppen af 25-58 årige er mindre tilfredse med trænerens forståelse for deres liv uden for idrætten end de to andre aldersgrupper. Det formodes, at det især er denne aldersgruppe, der kan opleve konflikter mellem idrættens krav og livet udenfor idrætten, og det kan konstateres, at en ikke ubetydelig del af denne gruppe oplever, at centertrænerne ikke har tilstrækkelig forståelse for deres liv uden for idrætten. Generelt set kan der dog konstateres en meget stor grad af tilfredshed med centertrænerne.

²⁵ Mærkeligt nok adskiller den andel af motorsportsudøverne, der ønsker forbedringer af klubtrænerens idrætsmæssige kompetence, sig ikke væsentligt fra den tilsvarende andel for subeliten for helhed.

Subeliten er også blevet spurgt om, der efter deres mening er behov for forbedring af lands- eller centertrænerens²⁶ idrætsmæssige kompetence. Generelt er der stor tilfredshed med lands- eller centertræneren. Ca. 70% mener ikke, at der er behov for forbedringer på dette punkt. På dette spørgsmål skiller det Socioøkonomiske B-hold sig ud, idet andelen der ønsker forbedring af lands- eller centertrænerens idrætsmæssige kompetence er større end for det Socioøkonomiske A-hold. Der er også store forskelle mellem idrætsgrene på dette punkt. Det er særligt indenfor Gymnastik og ikke mindst Svømning, at subeliten giver udtryk for, at der er stort behov for forbedring af lands- eller centertrænerens idrætsmæssige kompetence.

En sammenligning med 1995-undersøgelsen viser, at der var færre blandt supereliten, der angav at have en klubtræner (43%) og en centertræner (15%). Til gengæld var der flere, der oplyste, at de har en personlig træner (20%). Der var også dengang tale om udpræget tilfredshed med trænerens kompetence og forståelse for udøverens situation i øvrigt. Den eneste forskel mellem de to gruppers besvarelser er, at centertrænerens forståelse for udøverens liv uden for idrætten vurderes klart mindre positivt af subeliten end af supereliten.

3.3 KONKURRENCEVILKÅR

3.3.1 Konkurrencedeltagelse og arbejde/uddannelse

Generelt har subeliten tilsyneladende ikke de store problemer med at kombinere konkurrencedeltagelse med hverken uddannelse og erhvervsarbejde²⁷. Der er dog tilsyneladende den forskel, at det er endnu nemmere at kombinere konkurrencedeltagelse med erhvervsarbejde end med uddannelse.

For næsten to tredjedele²⁸ af den del af subeliten, der er under uddannelse, gælder det, at deres uddannelsesforløb ikke giver dem problemer med at deltage i de konkurrencer, de ønsker at deltage i. Hovedparten af udøverne er således tilfredse med mulighederne for at kombinere uddannelse med konkurrencedeltagelse. Samtidig kan det dog konstateres, at en ret stor andel finder dette problematisk. Næsten hver femte har således svaret "Forkert" eller "Meget forkert" til udsagnet "Min uddannelse giver mig mulighed for at deltage i de konkurrencer, jeg ønsker at deltage i!". For den del af subeliten, der har erhvervsarbejde, er der flere der er tilfredse, og færre der har problemer. Dette skyldes fortrinsvis, at de der har deltidsarbejde ikke oplever den

²⁶ De to kategorier er her slået sammen for ikke at få et uoverskueligt antal kategorier, som mange vil have svært ved at skelne imellem, og endvidere ud fra en formodning om, at landstræneren og centertræneren ofte er den samme person.

²⁷ Subeliteudøverne er blevet spurgt om, hvorvidt deres uddannelse henholdsvis erhvervsarbejde giver dem mulighed for at deltage i de konkurrencer, de ønsker at deltage i.

slags problemer. Svarene giver ikke mulighed for at sammenligne "fuldtids"-studerende, og de der har valgt at studere på deltid for at kombinere eliteidræt og uddannelse. En sammenligning mellem fuldtidsarbejdende og "fuldtids"-studerende ville imidlertid givet vis vise, at det er nemmere at kombinere konkurrencedeltagelse med en civil karriere, hvis denne består af et fuldtidsarbejde fremfor et fuldtidsstudie.

Det er bemærkelsesværdigt, at der er særlig stor forskel på svarfordelingen mellem den del af subeliten, der er under uddannelse og den del, der har erhvervsarbejde, når man sammenligner de ekstreme svarkategorier. En markant større andel af lønmodtagerne svarer "Meget rigtigt", og en markant større andel af de, der er under uddannelse svarer "Meget forkert" til udsagnet om, at deres erhvervsarbejde henholdsvis uddannelse giver dem mulighed for at deltage i de konkurrencer, de ønsker at deltage i.

Man kan undre sig over, at det lader til at være nemmere at kombinere konkurrencedeltagelse med erhvervsarbejde end med uddannelse. Man kunne umiddelbart formode, at et uddannelsesforløb giver større fleksibilitet end et erhvervsarbejde. Når det ikke er tilfældet, kan det hænge sammen med, at en stor del (36,6%) af udøverne under uddannelse er i gang med en ungdomsuddannelse, som oftest er langt i noget fastere rammer end et videregående studie. I denne forbindelse er det interessant, at blandt de der er i gang med en ungdomsuddannelse, er det markant nemmere for de, der går på en Team Danmark ungdomsuddannelse at kombinere konkurrencedeltagelse med uddannelsesforløbet end for de øvrige.

En anden mulig forklaring kan være, at udøverne under uddannelse føler skyldfølelse og dårlig samvittighed over, at de forsømmer studiet og måske får dårligere karakterer end de ellers ville have fået, og at dette slår over i en opfattelse af, at studiet ikke er så fleksibelt indrettet som ønskeligt.

Der er en tydelig sammenhæng mellem udøvernes ALDER og deres svar på spørgsmålene om problemer med at kombinere konkurrencedeltagelse og job/uddannelse. En betydeligt større andel af de ældre end de yngre subeliteudøvere oplever problemer af denne art. Det samme forhold kommer til udtryk, når man sammenligner mellem idrætsgrene. Her er det især skytterne og atletikudøverne, der har problemer, hvilket givet vis må tilskrives, at udøverne fra disse to idrætsgrene er markant ældre end gennemsnittet. Det gælder også, at gruppen med Mindre ambitioner har vanskeligere ved at få konkurrencedeltagelse og job/uddannelse til at

²⁸ Her er medtaget alle, der har svaret enten "Lidt rigtigt", "Rigtigt" eller "Meget rigtigt" til spørgsmålet.

hænge sammen end gruppen med Større ambitioner. Dette forhold kan muligvis forklares ved, at de der har sværere ved at få tingene til at passe sammen reagerer ved at skrue ambitionsniveauet ned.

En sammenligning med 1995-undersøgelsen af supereliten kan ikke umiddelbart lade sig gøre, da spørgsmålene var en smule forskelligt formuleret i de to undersøgelser. Noget tyder imidlertid på, at der ikke er større forskel på subeliten og supereliten i denne henseende²⁹.

3.3.2 Konkurrencedeltagelse og økonomi

Mens uddannelsesforløbet eller erhvervsarbejdet for flertallet blandt subeliteudøverne ikke i sig selv forhindrer konkurrencedeltagelse, lader det til, at økonomien sætter begrænsninger i så henseende. Mere end halvdelen³⁰ finder, at deres egen økonomi er utilstrækkelig til at muliggøre, at de kan deltage i de konkurrencer, de ønsker at deltage i.

Også i henseende til egenøkonomien er der forskelle på svarfordelingen for de enkelte aldersgrupper. De yngste oplever færrest problemer, og de ældste flest. Det kan forekomme underligt, eftersom de yngste har langt mere begrænsede midler til rådighed; men dette mere end opvejes af, at de har mindre udgifter, da mange bor gratis hos deres forældre, og samtidig bruger færre dage på konkurrencedeltagelse af de øvrige alderskategorier.

Ikke overraskende oplever det Socioøkonomiske B-hold større problemer med økonomien i henseende til konkurrencedeltagelse end A-holdet.

I 1995-undersøgelsen var svarene på et lignende spørgsmål væsentligt mere positive, men de to undersøgelser er på dette punkt ikke umiddelbart sammenlignelige, eftersom supereliten dengang blev spurgt om deres egen og deres forbunds økonomi, og ikke kun om deres egen økonomi som i denne undersøgelse.

3.3.3 Konkurrencedeltagelse og hjælpere

Subeliteudøverne er blevet spurgt om deres vurdering af antallet og kvaliteten af de hjælpere, der er med til konkurrencer. Der er store forskelle på besvarelser i den forstand, at svarene

²⁹ Gennemsnitsværdien af svarene er således i denne undersøgelse 0.6 og 1.1 for henholdsvis udøvere under uddannelse og Lønmodtagere. I 1995-undersøgelsen var det tilsvarende gennemsnitstal 1.1 udregnet for hele populationen (korrigeret for forskelle mht. svarkategorier).

³⁰ 53.3% svarede enten "Meget forkert", "Forkert" eller "Lidt forkert" til udsagnet "Min økonomi giver mig mulighed for at deltage i de konkurrencer, jeg ønsker at deltage i!".

fordeler sig relativt jævnt ud på de syv forskellige svarkategorier³¹, og der er lidt flere tilfredse end utilfredse.

Svarfordelingen på de to spørgsmål er ret ens; men udøverne er lidt mindre tilfredse med kvaliteten end med antallet af hjælpere. Det er dog markant anderledes inden for Handicapidræt, hvor der er stor tilfredshed med kvaliteten af hjælperne, mens der tilsyneladende er stort behov for flere hjælpere. Det samme gælder i øvrigt Badminton. Ishockeyspillerne er de mest positive mht. både antallet og kvaliteten af hjælperne. Dette kan afspejle det forhold, at ishockeyklubberne rent økonomisk kører på første klasse i forhold til de øvrige idrætsgrene, der er omfattet af undersøgelsen, og derfor har råd til både flere og bedre hjælpere.

På dette punkt er der klar forskel på subeliten og supereliten. Subeliten er generelt noget mere negative i deres vurdering af antallet og kvaliteten af de hjælpere, der har til rådighed, end supereliten var i 1995. Dette afspejler formodentlig, at supereliten er bedre stillet i denne henseende.

3.3.4 Generelt om konkurrencevilkår

Subeliten vurderer, at det er specialforbundet, der har størst betydning for deres konkurrencebetingelser. Mere end tre fjerdedele af udøverne er således enige i, at forbundet har stor betydning for deres konkurrencebetingelser. Også klubben og Team Danmark vurderes at have stor betydning omend ikke så stor som specialforbundet³².

Svarene vedrørende Team Danmarks betydning er af særlig interesse i denne sammenhæng. Der er en relativt stor andel, der har svaret "Hverken rigtigt eller forkert" til spørgsmålet. Der er klare forskelle mellem idrætsgrene. Atletikudøverne tillægger Team Danmark mindst betydning og adskiller sig i denne henseende markant fra de andre idrætsgrene. Omvendt har Team Danmark meget stor betydning for idrætsgrene såsom Judo & jiu-jitsu, Gymnastik og Handicapidræt, der vel alle er kendetegnet af, at hverken klub eller specialforbund har særlig mange ressourcer, og at Team Danmarks rolle derfor er af særlig stor betydning.

³¹ Svarkategorierne er "Meget forkert", "Forkert", "Lidt forkert", "Hverken rigtigt eller forkert", "Lidt rigtigt", "Rigtigt" og "Meget rigtigt"

³² Svarenes gennemsnitsværdi for samtlige udøvere er 1,4 for specialforbundet og 0,9 for både klub og Team Danmark (se Bind II, Afsnit 6.5). Dette kan tolkes på den måde, at den gennemsnitlige subeliteudøver svarer "Lidt rigtigt" på spørgsmålet om, hvorvidt klubben og Team Danmark har stor betydning for konkurrencebetingelserne, mens svaret er en mellemting mellem "Lidt rigtigt" og "Rigtigt" på det tilsvarende spørgsmål vedrørende specialforbundet.

I Ishockey er klubben af særlig stor betydning for konkurrencebetingelserne. Klubben har også stor betydning i de to andre holdidrætter (Cricket og Basketball) og i Badminton. Specialforbundet har særlig stor betydning i Skydning, Gymnastik og Handicapidræt.

3.3.5 Forbedringer af konkurrencevilkår

Subeliten er blevet spurgt om behovet for forbedringer af konkurrencevilkårene i henseende til muligheder for konkurrencedeltagelse, støtte umiddelbart inden konkurrencer samt mulighederne for at opnå international erfaring og rutine.

Det er især i henseende til mulighederne for at opnå international erfaring og rutine, at subeliten vurderer, at der er behov for forbedringer³³, og på dette punkt adskiller subeliten sig klart fra supereliten. I 1995-undersøgelsen blev behovet for forbedringer på dette punkt således vurderet som generelt mindre. Noget tyder altså på, at dette er et af de punkter, hvor der kan være behov for særlige initiativer rettet mod subeliten.

Der er tilsyneladende mindre behov for forbedringer af støtten umiddelbart inden konkurrencer, idet der er dog på dette spørgsmål er lidt flere svar i de positive end i de negative svarkategorier, dvs. tættere på "Forbedring meget nødvendig" end "Forbedring ikke nødvendig". Det modsatte er tilfældet i henseende til spørgsmålet om forbedringer af mulighederne for at deltage i konkurrencer i det hele taget. Dette vurderes altså generelt ikke at være det store problem. Der er her markante forskelle mellem svarene fra forskellige grupper. Det er især det Socioøkonomiske B-hold og aldersgruppen 25-58 år, der vurderer, at der er behov for forbedringer på dette punkt.

Der er markante forskelle mellem idrætsgrene i henseende til spørgsmålene om forbedring af mulighederne for konkurrencedeltagelse og for opnåelse af international erfaring og rutine. Især skytterne, basketballspillerne, svømmerne, atletikudøverne og orienteringsløberne giver udtryk for stort behov for bedre muligheder for at opnå international erfaring og rutine. Især atletikudøverne og gymnasterne har behov for at forbedre mulighederne for at deltage i konkurrencer i det hele taget. Ishockeyspillerne er dem, der på begge spørgsmål har mindst behov for ændringer.

³³ Ca. halvdelen har her afkrydset de to svarkategorier ud af i alt seks, der ligger tættest på yderpunktet "Forbedring meget nødvendig".

3.4 SKADER OG BEHOV FOR MERE VIDEN

3.4.1 Forekomst og behandling af idrætsskader

Lidt under halvdelen (46,2%) har i deres tid som eliteidrætsudøver været udsat for skader, der i længere tid har holdt dem væk fra almindelig træning og konkurrencer. Disse udøvere svarede desuden på spørgsmålet "Mener du, at den idrætsmedicinske behandling du fik i den forbindelse var tilstrækkelig god?". Det er bemærkelsesværdigt, at under halvdelen (46,8%) svarede bekræftende på dette spørgsmål. 32,5% svarede decideret benægtende, mens 20,3% åbenbart er usikre, idet de svarede "Ved ikke".

De i alt 82 udøvere, som fandt behandlingen i forbindelse med deres skade mangelfuld, blev i et åbent spørgsmål bedt om at forklare årsagerne til, at de havde en sådan opfattelse. De kvalitative svar er blevet inddelt i grupper.

I 22% af disse tilfælde skyldes utilfredsheden "Manglende behandlingskompetence (fejldiagnoser o.lign.)". Der er her bl.a. tale om udøvere, der har oplevet at blive sendt rundt i systemet fordi de ikke fik stillet den rigtige diagnose.

De to hyppigst forekommende typer af forklaringer er imidlertid "Manglende behandlingseffektivitet (ventetid o.lign.)" og "Manglende støtte fra Team Danmark, forbund (økonomi o.lign.)". Ventetid er tilsyneladende et stort problem. Der er endvidere et større antal udøvere, som anfører manglende økonomisk støtte til behandlingen idet Team Danmark kun har bevilget et utilstrækkeligt antal behandlinger.

3.4.2 Viden om skadesforebyggelse og -behandling

Udøverne blev bedt om at vurdere deres egen viden i forhold til skadesforebyggelse og -behandling. Et flertal (56%) mener at have tilstrækkelig viden. I forhold til de gennemgående parametre viser der sig at være sammenhæng mellem ALDER, og hvordan udøverne vurderer viden om skadesforebyggelse og -behandling, idet der er færre af de unge som har sat kryds ved "Ja".

En sammenligning med 1995-undersøgelsen viser, at der er en større andel af subeliten, der mener, at de har tilstrækkelig viden om skadesforebyggelse og -behandling. Dengang var tallet 48%. Dette kan skyldes, at udøvernes siden da har fået større viden om dette felt, men det kan også skyldes, at supereliten i højere grad vidste og ved, at der er ting de ikke ved.

3.4.3 Viden om idrætsfysiologi, idrætspsykologi samt kost og ernæring

Udøverne blev desuden spurgt om deres viden i relation til områder som idrætsfysiologi, idrætspsykologi samt kost og ernæring. Ligesom i tilfældet med viden om behandling og forebyggelse af skader er der også i disse tre tilfælde en sammenhæng med ALDER. Jo yngre udøverne er, desto mindre føler de, at de har tilstrækkelig viden. Ydermere ser det ud til, at udøverne i højere grad savner viden om idrætspsykologi, -behandling, -fysiologi og mentaltræning end om kost og ernæring hhv. skadesforebyggelse og -behandling. For de to sidste spørgsmåls vedkommende mener et flertal, at de har tilstrækkelig viden, hvorimod der for de to første spørgsmåls vedkommende er et flertal, der mener, at de har for lidt viden.

En sammenligning med 1995-undersøgelsen viser, at der mht. viden om idrætspsykologi og mental træning gør sig det omvendte gældende i forhold til ovenfor om viden om skadesforebyggelse og -behandling. Der er en større andel af subeliten, der savner viden på dette område. Der er ikke forskel mellem resultaterne fra de to undersøgelser i henseende til viden på de to andre felter.

4. SUBELITENS IDRÆTSEKSTERNE VILKÅR

Kapitel 3 omhandlede subelitens trænings- og konkurrencebetingelser og vilkår af idrætslige karakter. I dette kapitel forskydes synsvinklen til de eksterne vilkår, dvs. den del af rammerne for eliteidrætten, der ikke primært fastlægges af idrætten selv, men i vidt omfang er afhængig af forhold uden for idrætten. Det gælder sponsorer og medier, idrætsudøvernes sociale og økonomiske vilkår og mere generelt hvordan eliteidrætten indpasses i forhold til det civile liv, dvs. job/uddannelse, familie og venner mv. Først er der dog et afsnit om subelitens ambitioner og om deres vurdering af årsagerne til, at de (endnu) ikke er på niveau med de allerbedste. Formålet er bl.a. at belyse, om det er begrænsninger og barrierer ved de idrætslige vilkår hhv. de eksterne vilkår, der efter udøvernes vurdering er årsagen til, at de ikke er nået endnu længere i deres idrætskarriere.

4.1 AMBITIONER, FORVENTNINGER OG BEGRÆNSNINGER

Har subelitens udøvere ambitioner om at blive en del af supereliten? Hvad er grunden til, at de ikke er på et endnu højere niveau? Forventer de at blive superelite fremover? Hvad begrænser dem i at nå så langt som de har ambitioner og evner til? Det er nogle af de spørgsmål, som dette afsnit forsøger at få svar på.

4.1.1 Ambitionsniveau

Subeliten er blevet spurgt om deres fremtidige sportslige ambitioner. I alt 74,1% af udøverne har svaret, at de vil forøge deres "sportslige niveau til et internationalt eliteniveau". Næsten tre fjerdedele har altså ambitioner om at blive en del af supereliten fremover. Den sidste fjerdedel er delt op i to stort set lige store grupper. Den ene del vil "vil blive bedre, men forventer ikke at nå et internationalt eliteniveau". Der er altså noget, der efter deres opfattelse sætter grænser for, hvor meget de har mulighed for at blive bedre. Den anden del har svaret enten "Jeg vil forblive på mit nuværende niveau" (6,6% af samtlige besvarelser) eller "Jeg vil nedtrappe" (5,7% heraf). Denne del af subeliten har altså ikke ambitioner om at blive bedre.

Der er store forskelle mellem aldersgrupper mht. ambitionsniveau. De to yngste aldersgrupper er mere ambitiøse end den ældste. Som det ses af Tabel 4-1, har en relativt lav andel af gruppen af 25-58 årige ambitioner om at forøge deres sportslige ambitioner til et internationalt eliteniveau. Modsat gælder det for en ret høj andel af både de 16-20 årige og de 21-24 årige. Omvendt er andelen med Mindre ambitioner markant større i den ældste aldersgruppe end i de to yngre, og det gælder alle tre kategorier af udøvere med Mindre ambitioner, dvs. både "Blive bedre (uden at nå internationalt eliteniveau)", "forblive på nuværende niveau" og "nedtrappe".

Der er eksempelvis 12,8% (dvs. omtrent hver ottende) af de 25-58 årige, der vil nedtrappe. Dette er ikke nogen særlig stor andel, men andelen er væsentligt større end i de to yngste aldersgrupper, hvor kun 1-2% har planer om at nedtrappe. Det er ikke overraskende, at det med alderen er mere hyppigt forekommende, at eliteidrætsudøverens ambitioner er mindre. Det skyldes måske også, at realitetssansen mht. de faktiske muligheder for at blive superelite er større. Der er derimod ikke klare forskelle i svarfordelingen på forskellige ambitionsniveauer i forhold til KØN, og BESKÆFTIGELSE, og heller ikke i forhold til SOCIOØKONOMI.

	Forøge til superelite	Blive bedre	Forblive	Nedtrappe
16-20 årige	82,8%	12,2%	2,8%	2,2%
21-24 årige	80,3%	12,7%	5,8%	1,2%
25-58 årige	60,5%	15,9%	10,8%	12,8%

Tabel 4-1 Alder og ambitioner

4.1.2 Hvorfor er subeliten (endnu) ikke på niveau med supereliten?

Subeliteudøverne blev spurgt om, hvad der efter deres opfattelse er årsagen til, at de (eller deres hold) ikke er på niveau med supereliten. Lidt under halvdelen (46,4%) har svaret, at de ikke endnu er på niveau med de allerbedste, men forventer at komme det fremover. Det gælder som man kunne forvente først og fremmest gruppen med Større ambitioner, dvs. den gruppe der angiver at have ambitioner om at forøge det nuværende sportslige niveau til et internationalt eliteniveau. Det gælder for lidt over en fjerdedel af subeliteidrætsudøverne, at de "er på vej", dvs. at de ikke endnu ikke nået superelitens niveau, oftest fordi de er ret unge, men at de forventer helt naturligt at vokse ind i supereliten, hvis de blot fortsætter som hidtil, og at der ikke er andre grunde til, at de endnu ikke har nået dette niveau.

Resten har angivet forskellige andre grunde, til, at de ikke er på niveau med de allerbedste³⁴. Den hyppigst forekommende grund er utilstrækkelig træningsmængde. I alt 40,1% af subeliteudøverne vurderer, at det er fordi de (eller deres hold) "ikke træner så meget som der skal til". Der er langt færre (13,5%), der mener, at det er fordi indholdet i træningsindsatsen ikke er godt. Lidt over hver femte (21,7%) vurderer, at det er fordi deres konkurrencebetingelser ikke er gode nok. Der var blandt svarkategorierne på dette spørgsmål også en kategori, der hedder "Andre forhold", hvor udøverne blev bedt om at præcisere, hvilke andre forhold der er tale om. Lidt under hver tiende har sat kryds i denne kategori og anført, at det er "økonomi" eller "penge", der er årsagen til, at de ikke er på niveau med de allerbedste, dvs. en del af supereliten.

³⁴ Det var muligt at afkrydse flere svarkategorier. Det gælder således for en del af gruppen med Større ambitioner, at de også har afkrydset en eller flere andre grunde end, at de "er på vej".

Lidt færre har sat kryds i denne kategori og som årsag anført en række forhold ved eliteidrætten såsom for ringe satsning, manglende støtte og dårlige træningsbetingelser. Lidt færre igen har her præciseret, at det er fordi det er vanskeligt at kombinere en elitesatsning med arbejde eller uddannelse.

I alle de tilfælde, der er nævnt i foregående afsnit, er det altså ikke mangel på talent, skader el.lign., der sætter grænser for subelitens muligheder for at nå helt til tops. Der peges i stedet på nogle forhold ved rammerne omkring idrætsudøvelsen, der kan forbedres. Eventuelt kan udøveren også selv træne mere, end tilfældet er.

Det gælder for 16,8% af subeliten, at de har været udsat for idrætsskader, og at er dette forhold, der har forhindret dem i at nå superelitens niveau. I disse tilfælde vil skader formentlig i nogle tilfælde opstå, uanset hvordan rammerne om idrætsudøvelsen er, men i et vist omfang vil forbedret viden om skadesforebyggelse kunne forebygge skader, og forbedrede rammer omkring behandling af idrætsskader ligesom bedre viden om skadesbehandling vil kunne bidrage til, at sådanne skader bliver overvundet tidligere.

Mindre end hver tiende (8,4%) vurderer, at de (eller deres hold) ikke har tilstrækkelig stort talent til at nå blandt de allerbedste. Det er muligt, at dette i et vist omfang er udtryk for overvurdering af egne muligheder og således er urealistisk lavt, men det viser i alle tilfælde i kombination med det forhold, at $\frac{3}{4}$ af samtlige har ambitioner om at nå supereliten, at både viljen og troen på at nå til tops er til stede hos en meget stor del af subeliten.

I de tilfælde, hvor talentet ikke er stort nok, er det selvfølgelig ikke muligt at skabe muligheder for advancement til supereliten hverken gennem større indsats eller ved at forbedre rammerne omkring eliteidrætten. Også i andre tilfælde kan det være vanskeligt at gøre noget for at skabe sådanne muligheder. Der kan således være nogle danske forhold, som er svære eller umulige at ændre på. Blandt de, der har afkrydset kategorien "Andre forhold" er der således en del (6-7% af samtlige respondenter), der har anført sådanne forhold, f.eks. mangel på de fornødne træningsterræner (til orienteringsløb), for lavt antal udøvere og mangel på træningspartnere i Danmark samt for ringe anlæg.

Ved at sammenholde svarene på dette spørgsmål med svarene på andre spørgsmål, kan man få en fornemmelse af, hvad der kan ligge til grund for, at der bliver angivet ovennævnte forskellige årsager til, at man (endnu) ikke er på niveau med de allerbedste.

4.1.3 For lille træningsmængde

En meget stor del af de udøvere, der på spørgsmålet om deres ambitioner svarede: "Jeg vil blive bedre, men forventer ikke at nå et internationalt eliteniveau" har angivet, at utilstrækkelig træningsmængde er årsagen til, at de ikke er på niveau med de allerbedste. Man kunne formode, at det også er utilstrækkelig træningsmængde, der er årsagen til, at de ikke forventer at nå et internationalt eliteniveau. Det er i disse tilfælde og naturligvis også i andre tilfælde, hvor udøverne mener at de ikke træner så meget som der skal til, interessant at vide, hvad der er årsagen til den utilstrækkelige træningsmængde. Den største forhindring synes at være job/uddannelse. Tre fjerdedele angiver: "Jeg ville gerne, men har ikke tid på grund af job/uddannelse". En andel på 36,7% har svaret "Jeg ville gerne, men har ikke råd". Noget færre (23,1%) oplever, at det er faciliteterne, der sætter grænser. De svarer "Jeg ville gerne, men kan ikke få nok træningstid". Meget få angiver mangel tid på grund af familie som årsagen til den utilstrækkelige træningsmængde. Det hænger givet vis sammen med, at de fleste af udøverne er ret unge og derfor endnu ikke har stiftet familie, men også set udelukkende i forhold til den del af subeliten, der er gift eller samlevende, er det kun knapt en femtedel, der har svaret "Jeg ville gerne, men har ikke tid på grund af familie".

Kun 10,4% har svaret, at de ikke træner nok, fordi de ikke har lyst til at træne så meget. I nogle af disse tilfælde har de ikke tid på grund af job/uddannelse eller familie, men de har heller ikke lyst. Omvendt kan man således konkludere, at ni ud af ti af de, der "ikke træner så meget, som der skal tid" egentlig gerne ville træne mere men af forskellige grunde ikke har mulighed for det.

4.1.4 For ringe træningskvalitet

Ved at sammenholde med svar på andre spørgsmål kan man konstatere, hvilke forhold ved træningsindsatsen, der vurderes som særligt problematiske af den gruppe, der har angivet, at de ikke er på niveau med de allerbedste, fordi indholdet i deres træningsindsats ikke er god nok. Denne gruppe har generelt en mere negativ vurdering af deres træningsbetingelser end subeliten som helhed. Det lader til, at det især er fordi træningsbetingelserne i deres klub (snarere end i deres Team Danmark center) som helhed ikke er optimale. De mangler kvalificerede træningspartnere, og der er også problemer med de fysiske rammer i klubben.

4.1.5 For dårlige konkurrencebetingelser

Det er ikke umiddelbart muligt at finde frem til, hvilke forhold ved udøvernes konkurrencebetingelser der er baggrunden for, at nogle vurderer, at de af den grund ikke er på niveau med de allerbedste. Der er således ikke tydelige forskelle mellem, hvordan denne gruppe

og subeliten som helhed har svaret på spørgeskemaets spørgsmål om konkurrencebetingelser. Flere har dog angivet, at deres idrætsgren er for lille i Danmark til, at et ordentligt konkurrencemiljø kan opstå.

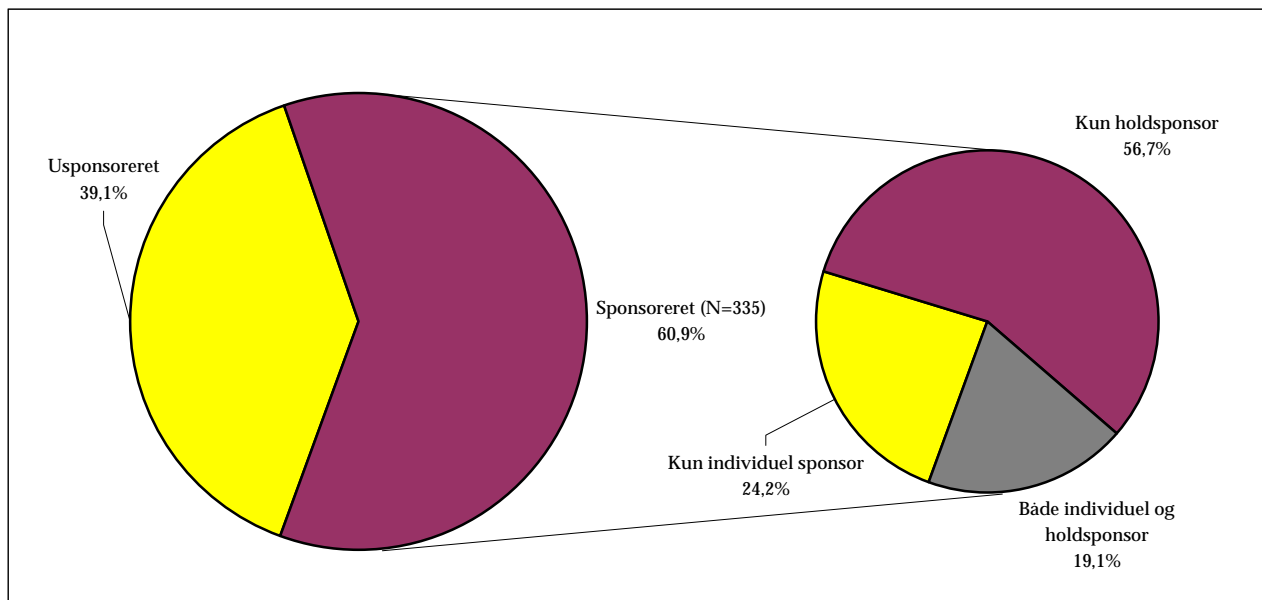
4.1.6 Idrætsskader og for dårlig behandling

Blandt de, der angiver, at det er idrætsskader, der har forhindret dem i at komme på niveau med supereliten, er det interessant, at et flertal heraf (53%) mener, at de ikke har fået en tilstrækkelig skadesbehandling, og der er langt flere i denne gruppe, der er utilfredse med den behandling, de har fået, end de andre af dem, der har haft idrætsskader, altså dem der har været udsat for idrætsskader, men som ikke vurderer, at dette har forhindret dem i at nå på niveau med de allerbedste. Der er altså noget der tyder på, at det i en del tilfælde kan skyldes utilstrækkelig skadesbehandling, at en del af subeliten ikke har nået et så højt niveau som muligt, i hvert fald i henhold til de aktives egen vurdering.

4.2 SPONSORER OG MEDIER

4.2.1 Hvem har sponsorer?

Udøverne er blevet spurgt dels om de har en individuel sponsor, dels om deres eventuelle hold har en sponsor. Svarene fremgår af Figur 4-1.

Figur 4-1 Subelitens sponsorsituation

60,9% af subeliten er sponsorerede, hvorimod 71% af supereliten var sponsorerede i 1995. Forskellen består primært i at langt flere fra supereliten havde en individuel sponsor. Ud af alle udøvere var der 44% af supereliten, der havde en individuel sponsor, mens den tilsvarende

andel for alle subelitens udøvere kun er 26,3% (denne andel fremgår ikke umiddelbart af figuren).

4.2.2 Mulighed for at få sponsorer

Udøverne blev bedt om at tage stilling til udsagnet "Jeg eller mit hold har let ved at finde sponsorer". 78,3% svarede enten og "Meget forkert", "Forkert" eller "Lidt forkert". Det tyder på, at subeliten generelt finder det svært at finde sponsorer. Der er sammenhæng mellem parameteren ALDER og dette spørgsmål. Således er en større andel af den ældste aldersgruppe uenige i dette spørgsmål, hvorimod de unge generelt set finder muligheden for at få sponsorater nemmere.

Der er naturligt nok en tendens til, at de usponsorerede finder det sværere at finde en sponsor end de som *har* en sponsor. Mens en tredjedel af de, der har en sponsor finder det "Meget forkert", at det er let at finde sponsorer, gælder det således for næsten to tredjedele af de der ikke har en sponsor, men også blandt de der har en sponsor er der mere end tre fjerdedele (76,9%), der finder, at det er enten "Meget forkert", "Forkert" eller "Lidt forkert", at det er let at finde sponsorer.

Det er bemærkelsesværdigt, at en sammenligning med 1995-undersøgelsen viser, at supereliten, modsat hvad man skulle forvente, ikke vurderer det nemmere end subeliten at finde sponsorer.

4.2.3 Tilfredshed med sponsorer

Den del af subeliten, der er sponsoreret har tilkendegivet, i hvilket omfang de er enige i udsagnet "Jeg er tilfreds med de ydelser min sponsor yder til mig og/eller mit hold!". Der er betydelig spredning i holdningerne. 16,9% finder, at udsagnet er "Hverken rigtigt eller forkert", mens resten fordeler sig ligeligt mellem dem, der er enige og uenige. Der er på dette punkt lighed med besvarelsene i 1995-undersøgelsen, og der er en tendens til, at de der har holdsponsorater er mindre tilfredse end de, der har individuelle sponsorater.

Svarene på et andet spørgsmål kan bruges til at vurdere, hvilken betydning sponsoraterne har i hverdagen, og kan bidrage til at forklare, hvorfor subeliten vurderer sponsoraternes rolle som de gør. På spørgsmålet "Hvilken betydning har din(e) sponsor(er) for betaling af idrætsrelaterede udgifter?" har 40,8% svaret "Stor" eller "Meget stor" betydning. Det er bemærkelsesværdigt, at 25% svarer at deres sponsor overhovedet ikke har nogen betydning for betaling af idrætsrelaterede udgifter. Igen er der en sammenhæng mellem hvilken type sponsor man har. Der er relativt flere af de, der kun har holdsponsor, som har svaret "Ingen betydning",

og relativt flere af de, der har individuel sponsor, som svarer "Stor betydning" og "Meget stor betydning".

4.2.4 Forholdet til medierne

Næsten 90% af udøverne mener ikke, at deres idrætsgren får nok omtale i medierne, og dette er vel en af grundene til at det er svært at finde sponsorer. Lidt over halvdelen mener, at de ikke selv får nok omtale.

Der er en klar tendens til at udøverne ikke finder, at sportsjournalister er kompetente nok. Næsten tre fjerdedele er således uenige i udsagnet "De fleste sportsjournalister, der dækker min idræt er kompetente til at skrive om og kommentere min idrætsgren". Subeliten finder generelt, at det er let for dem at indpasse interview. Kun 18% finder ikke, at det er nemt at indpasse interview med journalister ved konkurrencer og daglig træning. Det skal bemærkes, at der er mange som har svaret irrelevant til spørgsmålet. Samtidigt er der flere af dem som har svaret, der i marginen har tilføjet "*jeg har let ved det, men det er aldrig sket*" eller lign.

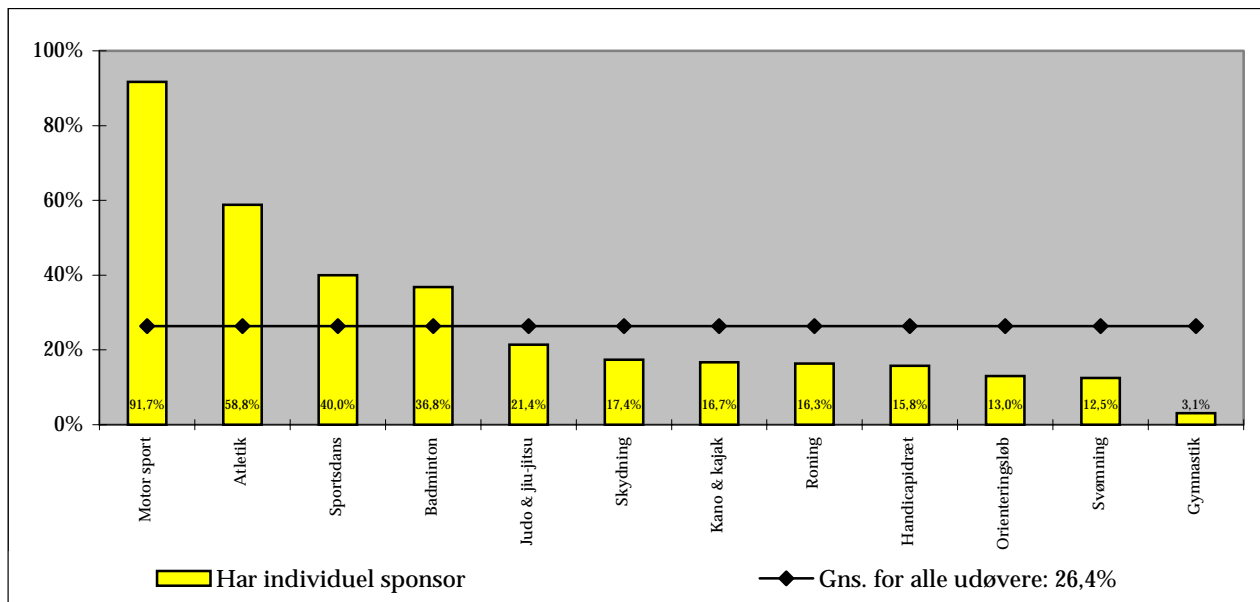
Supereliten vurderede i 1995-undersøgelsen sponsorer og medier på stort set samme måde, som subeliten gør i denne undersøgelse, men havde dog en lidt mere positiv holdning til spørgsmålene om, hvorvidt deres idrætsgren og dem selv fik rigelig omtale i medierne.

4.2.5 Sponsorer medier og idrætsgrene

I det ovenstående er forholdet til sponsorer og medier blevet beskrevet med "den brede pensel". Men da idrætsgrenenes gennemslagskraft i forhold til medier og sponsorer er fundamentalt forskellig, er det i denne sammenhæng meget væsentligt at hæfte sig ved forskelle mellem idrætsgrenene.

Forskelle mellem individuelle idrætsgrene og holdidrætsgrene har betydning for, hvilken type sponsor man har. Som tidligere nævnt har 26,4% af alle udøverne (kun) en individuel sponsor. Der er stor variation blandt de traditionelt individuelle idrætsgrene, se Figur 4-2. Motorsport adskiller sig markant ved, at over 90% af alle disse udøvere har en individuel sponsor.

I forhold til spørgsmålet om holdsponsorer er der store forskelle mellem de tre holdidrætter, der er inddraget i undersøgelsen. Alle ishockeyspilleres hold har en sponsor, hvorimod der er 35% af cricketspillerne der deltager på et hold *uden* sponsor, og det tilsvarende tal for basketballspillerne er 17,6%.

Figur 4-2 Sponsorere og idrætsgrene

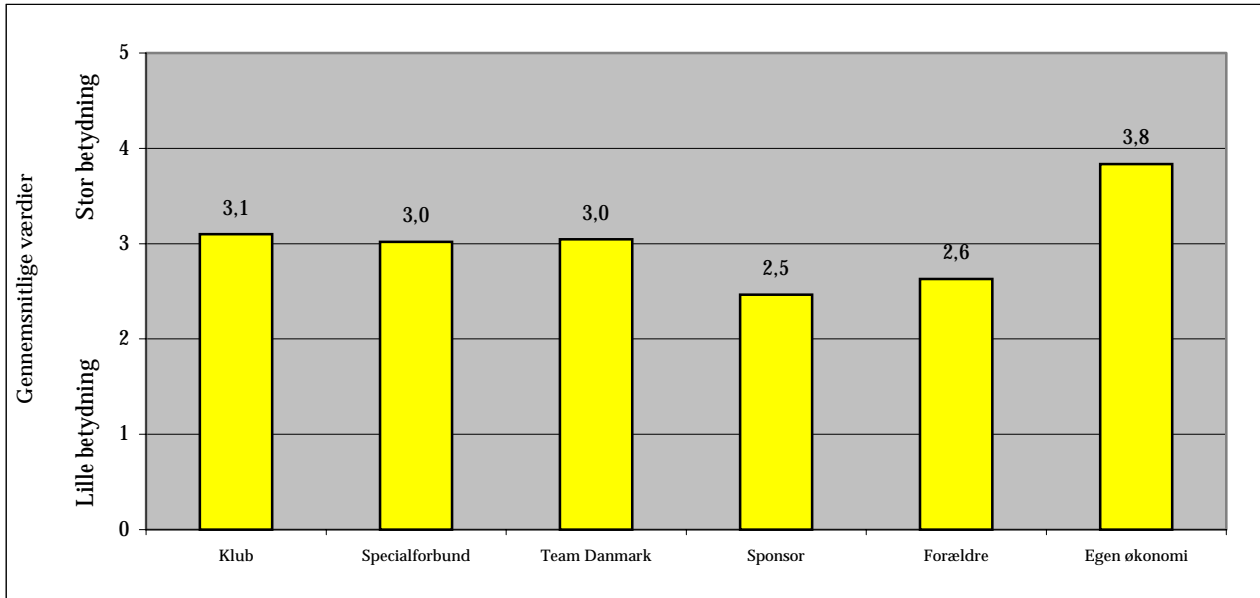
Ishockey er den idrætsgren der ved medie- og sponsorspørgsmålene adskiller sig mest markant fra de andre idrætsgrene. Ishockeyspillerne er mere enige i, at både de selv og deres idrætsgren får rigelig omtale i medierne end udøvere fra andre idrætsgrene. Dette synes at have en afsmittende effekt på sponsorsituationen, idet ishockeyspillerne generelt har lettere ved at finde sponsorer og også hører til blandt dem, der er mest tilfredse med sponsorydelserne.

4.3 BETALING AF IDRÆTSRELATEREDE UDGIFTER

Udøverne er blevet spurgt om, hvordan de betaler udgifter, som relaterer sig til idrætsudøvelsen. Spørgsmålet blev indsat i spørgeskemaet med det formål at afklare, hvor økonomisk belastet subeliten er. Ydermere kan svarene på spørgsmålet hjælpe med til at belyse, om problemer i forbindelse med betaling af sådanne udgifter kan blokere for avancement til supereliten, hvilket nok specielt er relevant for de udgiftstunge idrætsgrene. Svarene kan give en indikator på, hvor man bedst kan sætte ind, hvis man vil støtte udøverne økonomisk, og de belyser, hvorledes den økonomiske belastning er fordelt på en række af personer og organisationer.

Spørgsmålsformuleringen lyder som følger: "Hvilken betydning har følgende for betaling af de udgifter, der er forbundet med din idrætsaktivitet?". Svaret blev af udøverne afgivet ved, at udøveren skulle afkrydse nogle personer og institutioners betydning på en 5-trins skala. Herunder stod "1" for "Ingen betydning"; "2" for "Lille betydning"; "3" for "Nogen betydning"; "4" for "Stor betydning"; "5" for "Meget stor betydning".

I Figur 4-3 er gengivet den gennemsnitlige værdi for alle udøveres svar i forhold til de seks svarkategorier (forskellige organisationer/personer). Det er udøvernes egen økonomi, der har klart størst betydning. Det skal medtages, at gennemsnitstallene i figuren ovenfor dækker over store forskelle mellem, hvordan forskellige grupper af udøvere får dækket de økonomiske udgifter, der forbundet med at dyrke idræt. Hovedårsagen er formentlig forskelle mellem idrætsgrene. Dette behandles udførligt i Bind II.

Figur 4-3 Betydningen af seks personer /organisationer for betaling af idrætsrelaterede udgifter

Udøvernes egen økonomi synes altså at være den mest vigtige faktor for betalingen af idrætsrelaterede udgifter; men også i forhold hertil er der variationer alt efter, hvordan man analyserer datamaterialet. Egenøkonomiens betydning varierer i forhold til de fleste parametergrupper, det gælder blandt andet ALDER. Jo yngre man er, desto mindre betydning har egenøkonomien og vice versa. At egenøkonomien er den vigtigste kommer også til udtryk i forhold til en opdeling på idrætsgren. Langt de fleste idrætsgrene finder, at egenøkonomien har en endog meget væsentlig betydning. Yderpunkterne i denne henseende er Ishockey og Handicapidræt. For ishockeyspillerne er idrætsaktiviteten tilsyneladende mindre afhængig af egenbetaling, mens det omvendt er af helt afgørende betydning i Handicapidræt.

Også klubben, specialforbundet og Team Danmark har stor betydning for betalingen af de idrætsrelaterede udgifter, mens sponsorernes bidrag vurderes af mindst betydning, hvilket er i god overensstemmelse med foregående afsnit.

På trods af, at Team Danmark altså vurderes til at have en væsentlig betydning, må det samtidig medtages, at udøvere andetsteds i spørgeskemaet er blevet bedt om at svare på forskellige spørgsmål angående forbedringer. Et af disse lyder som følger: "I hvor høj grad har du brug for

forbedring af dine trænings- og konkurrencevilkår med hensyn til økonomisk støtte fra Team Danmark?”. Kun 3,4% anfører direkte, at forbedret støtte ikke er nødvendig, hvorimod to ud af fem udøvere angiver, at forbedring er “Meget nødvendig”. Det skal tilføjes, at dette område af udøverne er vurderet højest i forhold til alle andre spørgsmål om behov for forbedringer. Dette behandles udførligt i Kapitel 5.

Supereliten blev ikke spurgt om hvordan de betalte deres idrætsrelaterede udgifter i 1995. Men det kan med en hvis rimelighed antages, at egenøkonomien er af mindre betydning for supereliten i kraft af en større andel har individuelle sponsorer, samt at supereliten er indplaceret på Kandidatlisten og derfor modtager kontant støtte fra Team Danmark. Samtidig var superelitens behov for forbedringer af de økonomisk støttemuligheder fra Team Danmark slet ikke nær så markant som for subeliten.

4.4 IDRÆTTENS ØKONOMISKE OG SOCIALE KONSEKVENSER OG LIVET EFTER IDRÆTSKARRIEREN

I Afsnit 2.4.2 er der redegjort for, hvordan parameteren SOCIOØKONOMI og dermed opdelingen i Socioøkonomi A og Socioøkonomi B, eller A-holdet og B-holdet, er baseret på idrætsudøvernes svar på i alt otte spørgsmål, hvor de blev bedt om at tilkendegive deres holdning til en række udsagn af social og økonomisk karakter. De otte spørgsmål kan opdeles i tre grupper omhandlende henholdsvis idrættens økonomiske konsekvenser, dens sociale konsekvenser og dens generelle konsekvenser for livet efter idrætskarrieren. I det følgende belyses svarene på de tre grupper af spørgsmål hver for sig.

4.4.1 Idrættens økonomiske konsekvenser

Et flertal af subeliteudøverne (55,3%) erklærer sig i varierende grad (“Lidt rigtigt”, “Rigtigt” og “Meget rigtigt”) enige i, at de ofte ikke har råd til at købe tøj og udstyr, og til at betale andre udgifter i forbindelse med deres idrætskarriere. Der er også et flertal (58,6%), der føler sig ringere økonomisk stillet end de af deres jævnaldrende, der ikke dyrker eliteidræt. Derimod er der kun et mindretal (30,9%), der er enige i, at de ofte ikke kan betale de faste udgifter.

Der er en betydelig samvariation i svarene på de tre spørgsmål. Der er en klar tendens til, at de der svarer negativt på ét af spørgsmålene også svarer negativt på de to andre, og svares der positivt på ét af spørgsmålene gør det sig udpræget også gældende for de to andre spørgsmål. Det kunne altså tyde på, at en del af subeliten føler sig særligt udsatte i relation til eliteidrættens økonomiske konsekvenser.

Gruppen med Større ambitioner føler sig i højere grad ramt økonomisk end gruppen med Mindre ambitioner. Det kan måske skyldes, at gruppen med Større ambitioner satser mere entydigt på en elitekarriere.

Der er på dette punkt store forskelle mellem idrætsgrene. Nogle af de mest markante forskelle er følgende: Ishockeyspillerne er tilsyneladende relativt mindre økonomisk belastet end subeliten i de andre idrætsgrene, mens omvendt især sportsdanserne føler sig ret klemt økonomisk. Udover sportsdanserne føler også orienteringsløberne og kano & kajakroerne sig økonomisk ringere stillet end deres jævnaldrende. Handicapidrætsudøverne og sportsdanserne har ofte ikke råd til at betale de idrætsrelaterede udgifter, og gymnasterne har ofte besvær med at betale de faste udgifter i lighed med sportsdanserne.

En sammenligning med resultaterne fra 1995-undersøgelsen viser, at subeliten på alle tre spørgsmål i gennemsnit er noget mere negative end supereliten. Der er således flere i subeliten, der oplever, at de ikke har råd til idrætsrelaterede udgifter, og der er flere, der oplever, at de ikke har råd til faste udgifter. Forskellen mellem subeliten og supereliten er især markant i henseende til spørgsmålet om, hvorvidt udøverne føler sig økonomisk ringere stillet end deres jævnaldrende. På dette spørgsmål var der blandt supereliten tilsyneladende en større andel der var uenige end enige³⁵, mens der var klart flere blandt subeliten, der er enige end uenige (58,6% mod 27,5%)

4.4.2 Idrættens sociale konsekvenser

Man kunne formode, at det store tidsforbrug til idræt og job/uddannelse medfører, at der ikke er ret meget tid til samvær med familie og venner. Udøverne er derfor blevet spurgt, om de ofte savner at være sammen med venner uden for elitedrættens, og om de ofte savner at være sammen med deres familie. Der er for begge spørgsmål et flertal, der svarede bekræftende (venner: 59,2%; familie: 55,8%), mens langt færre svarede benægtende (venner: 24,2%; familie: 24%). Det er typisk de samme personer, der føler at de lider afsavn, og problemerne er især koncentreret hos den gruppe, der bruger særlig meget tid på arbejde og/eller uddannelse.

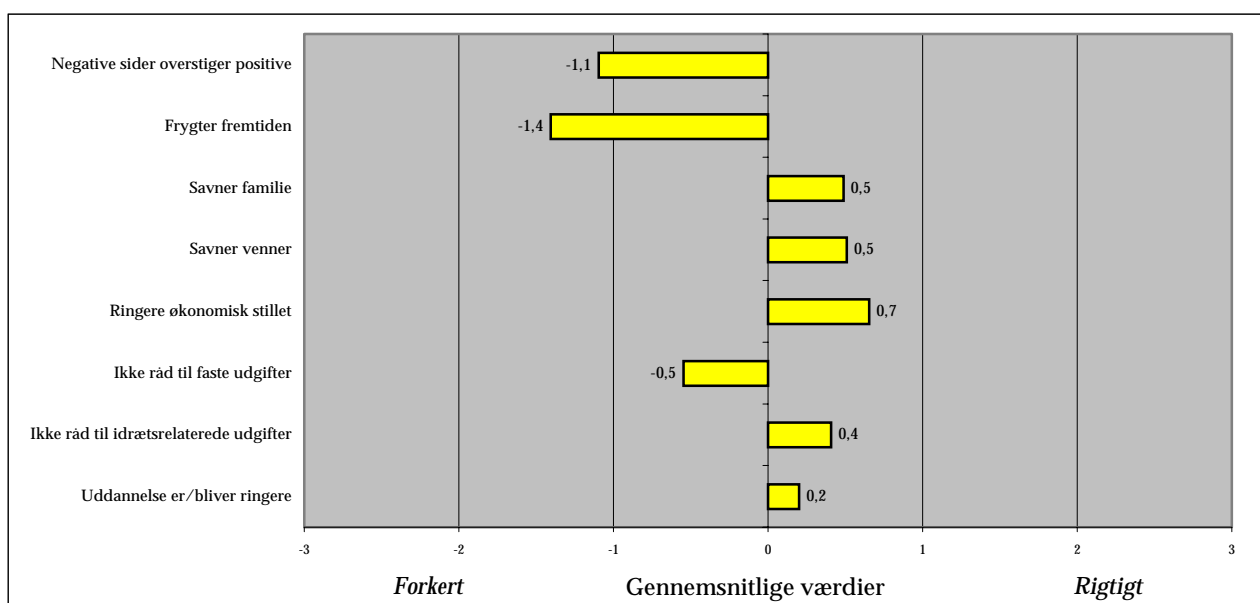
En sammenligning med 1995-undersøgelsen viser, at subeliten i væsentligt højere grad end supereliten giver udtryk for savn i forhold til venner og familie. Mens der var langt færre af

³⁵ Det er ikke umiddelbart til at se dette af rapporten fra 1995-undersøgelsen. Det fremgår imidlertid heraf, at gennemsnitsværdien for svarene (omregnet til denne undersøgelses kategorier) er -0,3, hvor den i indeværende undersøgelse er 0,7.

subelitens udøvere, der svarede benægtende end bekræftende, var der blandt supereliten lige så mange, der svarede benægtende som bekræftende på de to spørgsmål³⁶.

4.4.3 Livet efter idrætskarrieren

Figur 4-4 viser svarenes gennemsnitsværdi på alle de spørgsmål, der blev stillet om idrættens umiddelbare økonomiske og sociale konsekvenser (behandlet ovenfor) og endvidere om de konsekvenser karrieren som idrætsudøver vil få i fremtiden. Alle spørgsmål er formet som en række negative udsagn, som subeliten blev bedt om at tage stilling til. En positiv gennemsnitsværdi afspejler, at udøverne i gennemsnit er enige i påstanden, mens værdien er negativ, hvis udøverne i gennemsnit er uenige i påstanden.

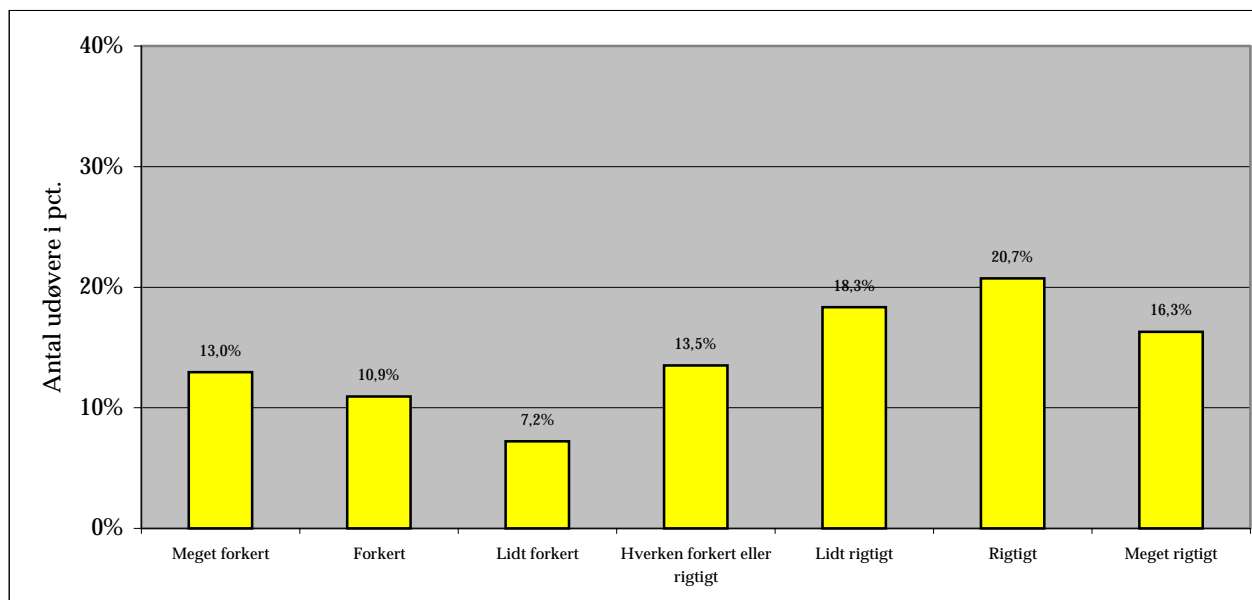
Figur 4-4 Gennemsnitlige svarfordelinger for de otte socioøkonomiske spørgsmål

Figuren viser, at subeliten oplever en del negative sociale og økonomiske konsekvenser af dyrkelsen af eliteidræt. Bortset fra spørgsmålet om betaling af faste udgifter, er der udpræget enighed om, at eliteidrætsaktiviteten har negative konsekvenser. Især er det udpræget, at subeliten føler sig økonomisk ringere stillet end deres jævnaldrende. Dette får dem dog ikke til at frygte deres fremtidsudsigter, når de holder op som eliteudøver. Næsten 40% svarer, at dette er "Meget forkert", og kun 16,6% mener i varierende grad ("Lidt rigtigt", "Rigtigt", "Meget rigtigt"), at det er rigtigt. De negative økonomiske, sociale og andre konsekvenser er åbenbart heller ikke så tungtvejende, at de ofte overstiger de positive sider ved eliteidrætten. Næsten 2/3 svarer benægtende på dette spørgsmål, mens kun lidt over 1/5 finder, at de negative sider ofte overstiger de positive.

³⁶ Gennemsnitsværdien var for supereliten var således 0,0 på begge spørgsmål (på en normeret skala der tilsvarende 2000-værdier), mens den for subeliten var 0,5 - også på begge spørgsmål.

Selv om er stort flertal altså finder, at positive sider overstiger de negative, er det bemærkelsesværdigt, at subeliten i gennemsnit svarer langt mindre positivt på dette spørgsmål end supereliten gjorde på det samme spørgsmål i 1995-undersøgelsen³⁷. Der er altså en langt større del af subeliten, der vurderer, at de negative sider ofte overstiger de positive, og der var langt flere i 1995-undersøgelsen, der svarede "Meget forkert" til denne påstand. Dette har formentlig sammenhæng med, at der som tidligere nævnt er markant forskel på subelitens og superelitens vurdering af, om de er ringere økonomisk stillet end deres jævnaldrende. Det er udpræget tilfældet blandt subeliten, mens det gælder for de færreste i supereliten. Alligevel er der ingen forskel mht. de to gruppers vurdering af fremtidsudsigterne efter ophøret af eliteidrætskarrieren. Der er ikke større frygt for fremtiden blandt subeliten end supereliten.

Sammenlignes subelitens svar på alle otte spørgsmål om eliteidrættens konsekvenser for de enkelte idrætsgrene, er det især Ishockey, der skiller sig. Ishockeyspillerne oplever i markant mindre grad end de øvrige økonomiske konsekvenser. Til gengæld føler de i højere grad end de andre idrætsgrene, at de ofte savner venner og familie, og de er væsentligt mindre positive i vurderingen af deres fremtidsudsigter, og de er også mere negative i deres vurdering af idrættens positive hhv. negative sider.

Min uddannelse er, eller bliver ringere fordi jeg dyrker eliteidræt!

Figur 4-5 Uddannelse er/bliver ringere

Subeliten har særskilt vurderet eliteidrætsaktivitetens konsekvenser for kvaliteten af deres uddannelse. Det er bemærkelsesværdigt, at et flertal mener, at deres uddannelse er eller bliver

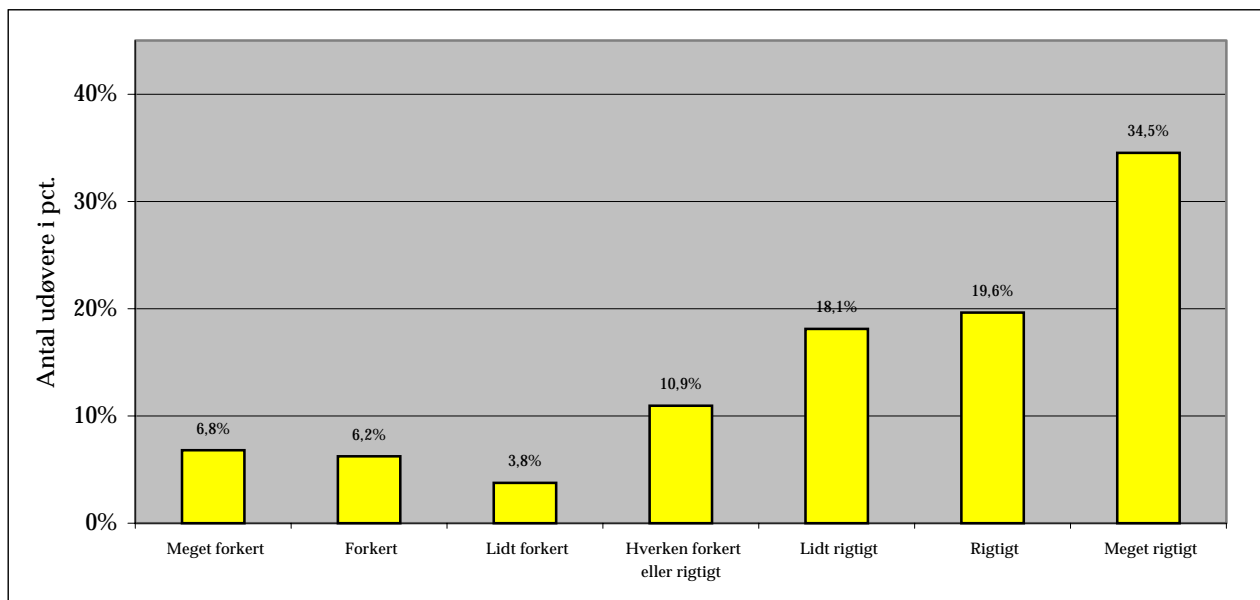
³⁷ Gennemsnitsværdien var -2,1 for supereliten (på en normeret skala der tilsvare 2000-værdier), mens den altså jvf. Figur 4-1 var -1,1 for subeliten.

ringere, fordi de dyrker eliteidræt, således som det fremgår af Figur 4-5. Det lader altså til, at subeliten er ret så fortrøstningsfuld mht. deres fremtidsudsigter på trods af, at de som følge af eliteidrætten får, eller har fået, en ringere uddannelse, end de ellers ville have fået. Det lader til, at der slet ikke er nogen sammenhæng mellem svarene på de to spørgsmål. Der er med andre ord ikke en større andel af de udøvere, som føler, at deres uddannelse bliver forringet, som også mener, at de negative sider ofte overstiger de positive i forhold til de udøvere, som ikke føler, at deres uddannelse forringes. Det er åbenbart helt andre faktorer, der er bestemmende for, om udøverne frygter for deres fremtidsudsigter.

På dette spørgsmål er der næsten ingen forskel på superelitens og subelitens vurderinger. De svarer i gennemsnit næsten ens både på spørgsmålet om eliteidrættens konsekvenser for deres uddannelse og på spørgsmålet om frygt for fremtiden efter eliteidrætskarrieren.

4.5 ELITEIDRÆT OG DET CIVILE LIV

I undersøgelsen af subeliten blev stillet et spørgsmål, der var modsat rettet spørgsmålet om idrættens konsekvenser for uddannelse. Subeliten blev spurgt om, hvorvidt deres "muligheder for en succesrig eliteidrætskarriere forringes af, at de er nødt til at have et job og/eller en uddannelse sideløbende med idrætskarrieren". Det er der en stor andel, der var enige i, som det fremgår af Figur 4-6. Næsten tre ud af fire er i varierende grad enige i påstanden, og over en tredjedel svarer "Meget enig".

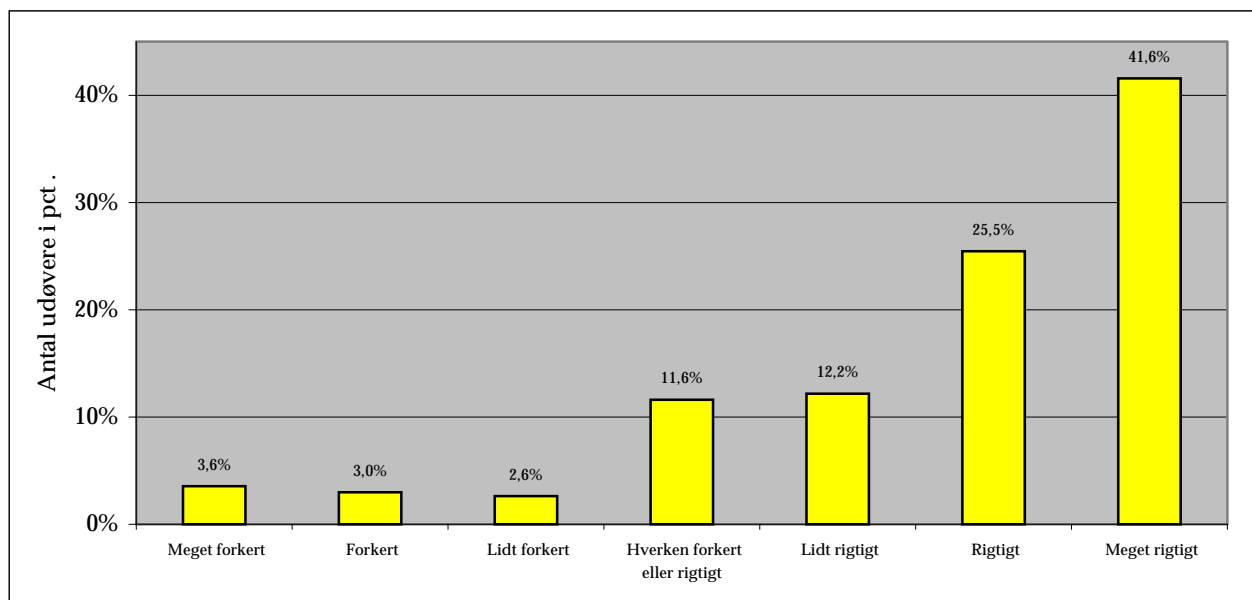
Mine muligheder for en succesrig eliteidrætskarriere forringes af, at jeg er nødt til at have et job og/eller en uddannelse sideløbende med eliteidrætskarrieren!

Figur 4-6 Elitekarriere forringes af job/uddannelse

Ved at sammenholde svarene på de to spørgsmål viser det sig, at de personer, der svarede bekræftende på det ene spørgsmål også gør det på det andet, og omvendt er der også en tendens

til, at de, der svarer benægtende gør det på begge spørgsmål. For en del af subeliten er det altså vanskeligt at få en eliteidrætskarriere og et civilt liv til at hænge sammen, ligesom det ser ud til at såvel civilt som idrætsmæssigt liv lider under dette. Man kan formode, at det især er dem, der har et meget stort samlet tidsforbrug på eliteidræt og job/uddannelse tilsammen, som har de største problemer. Det gælder således, at det socioøkonomiske B-hold i langt højere grad end A-holdet vurderer, at den civile karriere indvirker negativt på mulighederne for en succesrig karriere som eliteidrætsudøver, og omvendt er der også markant flere på B-holdet, der mener, at deres uddannelse forringes af deres sideløbende aktivitet som eliteidrætsudøver. Samtidig bruger B-holdet langt mere tid på eliteidræt og job/uddannelse tilsammen. Præcis det omvendte kendetegner aldersgruppen 16-20 årige i forhold til de andre aldersgrupper. Deres tidsforbrug er klart mindre, og de har åbenbart også klart nemmere ved at dyrke eliteidræt sideløbende med job/uddannelse, uden at den ene del går ud over den anden og omvendt.

Den danske elitestøttemodel søger at understøtte mulighederne for at have et arbejde eller en uddannelse sideløbende med eliteidrætten. Den er baseret på et ideal om, at det er bedst at fastholde forankringen i det civile liv under elitekarrieren, og at eliteidrætten ikke må forringe udøvernes uddannelse og dermed deres fremtidsmuligheder. Det lader til, at der i hvert fald for subelitens vedkommende er problemer med at realisere dette. For mange lider uddannelsen under eliteidrætsaktiviteten, og det modsatte er også tilfældet. Det er åbenbart det store tidsforbrug, der gør det vanskeligt at forene eliteidræt og en civil karriere.

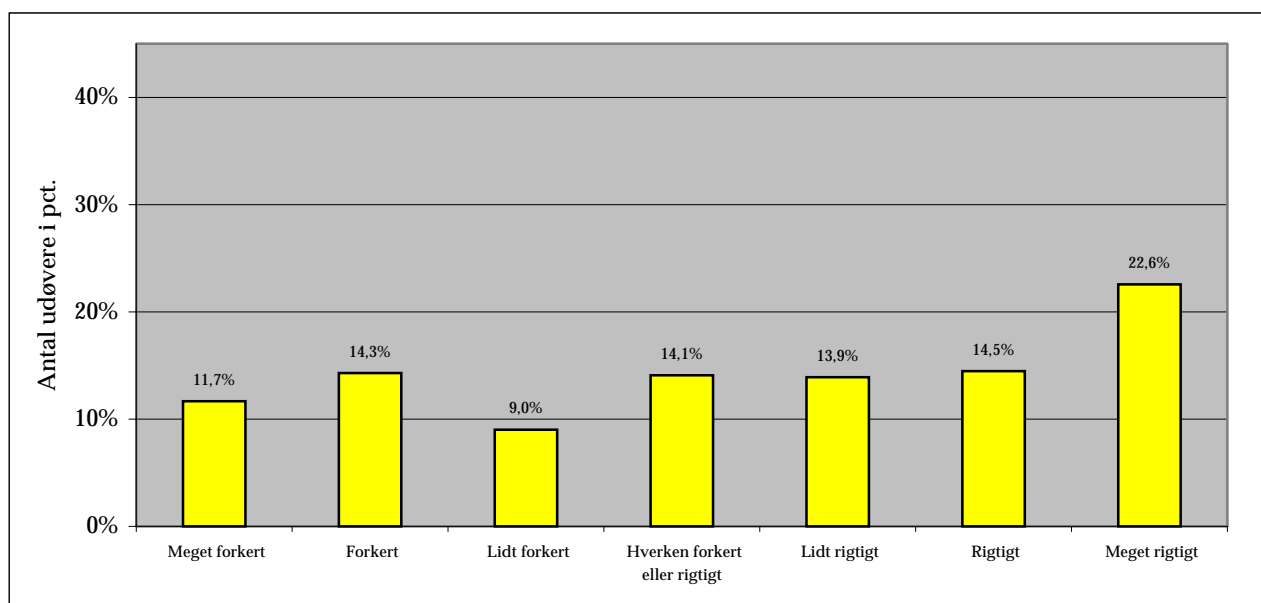

Det er bedst, at eliteidrætsudøvere har et job eller tager en uddannelse sideløbende med eliteidrætskarrieren, og det er en god ide, at støtten til eliteidræt tilrettelægges på en måde, der gør dette muligt!

Figur 4-7 Job/uddannelse sideløbende med idrætskarriere

Derfor er det interessant at undersøge subelitens indstilling til den nuværende elitestøttemodel. Figur 4-7 viser, at under en tiendedel af udøverne er uenige i, at det er bedst at tilrettelægge eliteidrætsstøtten på en måde, der gør det muligt at have job/uddannelse sideløbende med eliteidrætskarrieren. Næsten 4/5 af udøverne svarer, at de er enige. Der er altså en massiv opbakning bag den nuværende støttemodel. Dette gælder således også mændene, der dog i sammenligning med kvinderne, er knap så positive.

Som det fremgår af Bind II og Bind III, gav den interviewfase, der gik forud for spørgeskemaundersøgelsen anledning til at indføje et spørgsmål i skemaet, der bad subeliten vurdere en alternativ støttemodel, faktisk den stik modsatte. Der blev spurgt om holdningen til en støttemodel, der ville gøre det muligt at koncentrere sig udelukkende om eliteidrætskarrieren, mens den varer, og så efterfølgende støtte mulighederne for job og uddannelse. Svarfordelingen fremgår af Figur 4-8.

Det ville være godt at tilrettelægge støtten til eliteidræt på en måde, der ville gøre det muligt at koncentrere sig udelukkende om idrætskarrieren, og så støtte mulighederne for job og uddannelse efter idrætskarrieren!

Figur 4-8 Job/uddannelse efter idrætskarriere

Et lille flertal erklærer sig enige, mens lidt over hver tredje er uenig. Lidt over hver femte er "Meget enig". Der er her tydelig forskel på besvarelserne for gruppen under uddannelse og gruppen af lønmodtagere. De, der er under uddannelse, er i gennemsnit klart mere afvisende over for den alternative støttemodel end lønmodtagerne.

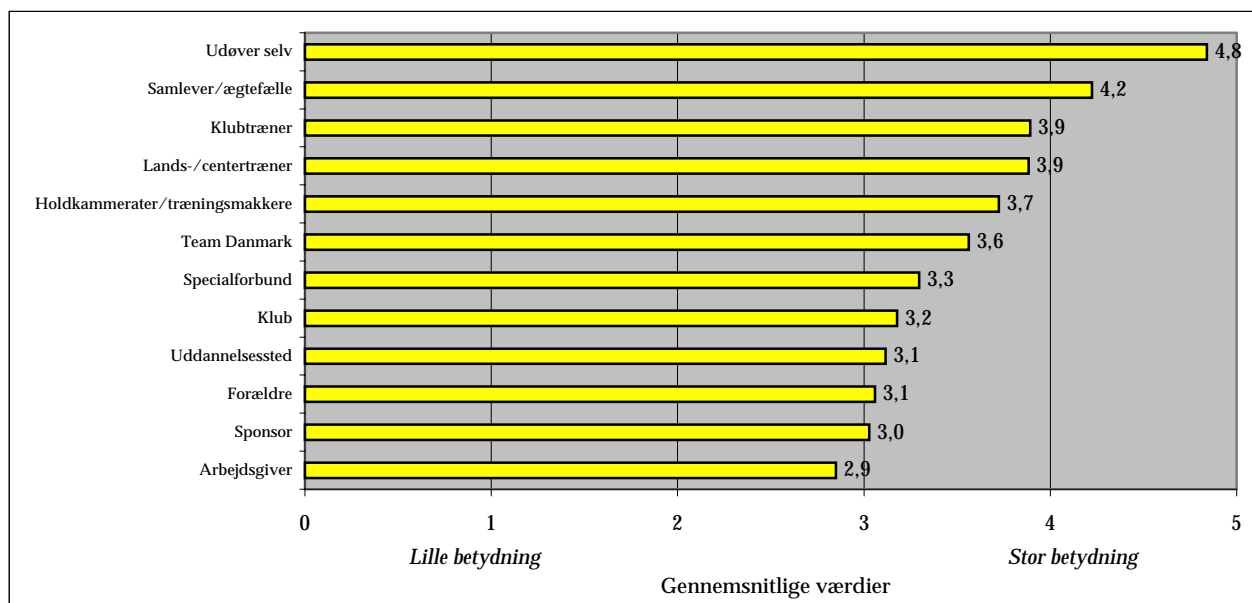
Umiddelbart kunne man synes, at det er inkonsistent at svare bekræftende hhv. benægtende til begge spørgsmål, da de er hinandens modpoler, men der er en hel del, der svarer bekræftende på begge. Der er imidlertid ikke nødvendigvis tale om inkonsistente svar. Spørgsmålenes formuleringer er ikke helt enslydende. Man kan godt synes, at den nuværende model er "bedst" samtidig med, at man synes, at den alternative model ville være "god". Den danske model vurderes på den ene side som ideel, men i praksis er den vanskelig at realisere og indebærer problemer, som blokerer for opnåelse af de allerbedste resultater, og nogle af subeliteudøverne mener, måske af denne grund, at det ville være godt med en alternativ støttemodel.

5. FREMTIDEN OG BEHOV FOR FORBEDRINGER

I dette kapitel omtales først, hvilke forhold subeliten tillægger størst betydninger for deres muligheder for at få succes i idrætskarrieren fremover. Dernæst belyses behovet for forbedringer med udgangspunkt i subeliteudøvernes svar på spørgeskemaets spørgsmål herom.

5.1 HVILKE PERSONER/ORGANISATIONER HAR STØRST BETYDNING FOR SUCCES I IDRÆTSKARRIEREN FREMOMER?

For at få et indtryk af, hvilken betydning subeliten tillægger forskellige personer og organisationer for deres muligheder for succes i idrætskarrieren fremover, er de for hver af 12 sådanne personer/organisationer blevet bedt om at afkrydse én af fem kategorier: "Ingen betydning", "Lille betydning", "Nogen betydning", "Stor betydning" og "Meget stor betydning". Af Figur 5-1 fremgår gennemsnitsværdien af svarene, idet hver af ovennævnte svarkategorier er tillagt svarværdier fra 0 til 5. Det skal bemærkes, at der kun er medtaget svarene fra de relevante gruppe, altså kun svar vedrørende samlever/ægtefælles betydning for de, der har oplyst, at de er gift eller samlevende, osv.

Figur 5-1 Tolv personers og organisationers gennemsnitlige betydning for fremtidig succes

Det er ikke uventet udøveren selv (flid, talent osv.), der tillægges størst betydning. Langt størstedelen af udøverne har her svaret "Meget stor betydning". Også ægtefælle og samlever vurderes at have stor betydning. Næsten halvdelen af de, der er gift eller samlevende har svaret, at deres samlever eller ægtefælle har "Meget stor betydning".

Trænerne tillægges generelt stor betydning, og der er ingen forskel med hensyn til den betydning, der tillægges klubtræner hhv. lands-/centertræner. Det er bemærkelsesværdigt, at

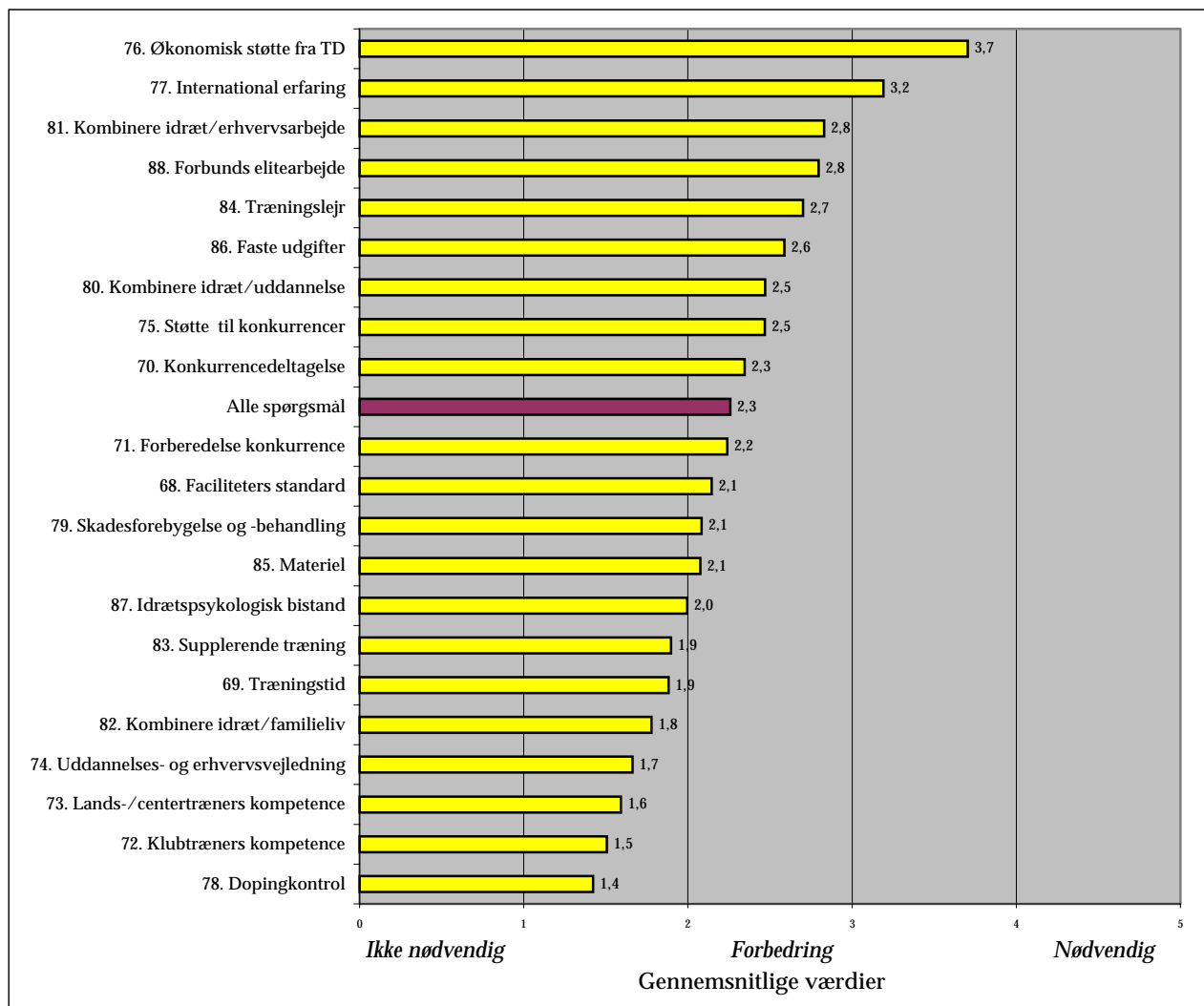
målt på gennemsnitsværdier tillægges Team Danmark større betydning end klub og specialforbund.

I 1995-undersøgelsen blev der stillet lignende spørgsmål til supereliten. Det er dog kun muligt at sammenligne rangordningen mellem de forskellige svarkategorier i de to undersøgelser. I begge undersøgelser er det udøveren selv, der vurderes at have størst betydning. Der er imidlertid nogle forskelle mellem subelitens og superelitens vurderinger. Det gælder således, at subeliten rangerer samlevers/ægtefælles og klubtræners betydning højere end supereliten gjorde³⁸. Det er ikke underligt, at klubtræneren tillægges relativt større betydning af subeliten end af supereliten, eftersom subeliten må antages at være relativt mere knyttet til deres klubber, og relativt mindre til Team Danmark. Spejlbilledet af dette er, at supereliten rangerede Team Danmarks betydning højere. Det samme er tilfældet med holdkammerater og sponsorer. Det er til dels også umiddelbart forståeligt, at sponsorer tillægges relativt større betydning af supereliten, eftersom en større andel heraf oplever, at sponsorer kan have betydning for den nuværende situation og dermed også den fremtidige succes. Det er dog den fremtidige situation, der spørges til og ikke den nuværende, og man kunne måske omvendt formode, at netop mulighederne for at få sponsormidler af subeliten blev vurderet som særligt afgørende for deres fremtidige succes, men sådan er det ikke. At betydningen af holdkammerater vurderes relativt lavere af subeliten end supereliten kan måske skyldes, at der er flere individuelle idrætsudøvere i populationen i denne undersøgelse. Det fremgår ikke af 1995-undersøgelsen, hvordan populationen fordeler sig på idrætsgrene, og det, er derfor vanskeligt at vide, om dette er tilfældet.

5.2 BEHOV FOR FORBEDRINGER

Mange af de foregående afsnit har omtalt forskellige problemer og behov for forbedringer af subelitens vilkår. Dette afsnit er baseret på svarene på en række spørgsmål, hvor subeliten er blevet bedt om at vurdere behovet for forbedringer på i alt 21 områder. Svarmulighederne er på en skala fra 0 til 5, hvor 0 står for "Forbedring ikke nødvendig", mens 5 står for "Forbedring meget nødvendig". Høje talværdier er altså udtryk for, at udøverne vurderer behovet som relativt stort, mens lave værdier er udtryk for det modsatte. Svarene gør det muligt at vurdere, hvordan subeliten vurderer de forskellige mulige forbedringer i forhold til hinanden. Eftersom supereliten i 1995-undersøgelsen bortset fra et enkelt blev stillet de samme spørgsmål, vil gennemsnitssvarene også blive sammenholdt som en indikator på forskelle i subelitens hhv. superelitens behov.

5.2.1 Forbedringer generelt

Gennemsnitlige værdier, alle 21 forbedrings spørgsmål.

Figur 5-2 Forskellige behov for forbedringer

I Figur 5-2 er gennemsnitsværdierne for subelitens svar opstillet i rækkefølge med de behov, der vurderes mest tungtvejende øverst. Kun seks af de 21 svarkategorier har en talværdi på over 2,5, hvilket vil sige, at de hælder mere mod "Forbedring meget nødvendig" end mod "Forbedring ikke nødvendig". Kun to kategorier, og især ét enkelt, skiller sig ud som områder, hvor der er særligt behov for forbedringer. Det gælder behovet for international erfaring og behovet for økonomisk støtte fra Team Danmark.

Tabel 5-1 sammenligner subelitens besvarelser med superelitens jvf. 1995-undersøgelsen. Tabellen viser en bemærkelsesværdig overensstemmelse mellem subelitens og superelitens vurdering af forbedringsbehovet på hovedparten af de udvalgte områder. I gennemsnit finder

³⁸ Dette skyldes sikkert, at der i denne undersøgelse kun er inddraget relevante svar, dvs. kun svarene fra de, der er gift/samlevende, mens 1995-undersøgelsen medregnede alle svar.

subeliten behovet for forbedringer en smule mere nødvendigt end subeliten. Forskellen er især stor for de to kategorier, der for subeliten skiller sig ud fra de andre kategorier. De to områder, som subeliten især vurderer det som afgørende at forbedre, er ikke mellem de områder, som supereliten vurderer som mest tungtvejende. Generelt angav supereliten lavere eller tilsvarende behov for næsten alle områder sammenlignet med subeliten, ligesom der for superelitens vedkommende ikke er områder der skiller sig særligt ud forhold til andre, sammenlignet med subeliten.

	Subeliten (2000)	Supereliten (1995)
68. Faciliteters standard	2,1	2,1
69. Træningstid	1,9	2,0
70. Konkurrencedeltagelse	2,3	2,0
71. Forberedelse konkurrence	2,2	2,2
72. Klubtræners kompetence	1,5	1,5
73. Lands/centertræners kompetence	1,6	1,8
74. Uddannelses- og erhvervsvejledning	1,7	1,3
75. Støtte til konkurrencer	2,5	2,2
76. Økonomisk støtte fra TD	3,7	2,3
77. International erfaring	3,2	2,3
78. Dopingkontrol	1,4	1,7
79. Skadesforebyggelse og -behandling	2,1	2,0
80. Kombinere idræt/uddannelse	2,5	2,4
81. Kombinere idræt/erhvervsarbejde	2,8	2,6
82. Kombinere idræt/familieliv	1,8	1,7
83. Supplerende træning	1,9	1,7
84. Træningslejr	2,7	2,6
85. Materiel	2,1	1,8
86. Faste udgifter	2,6	2,4
87. Idrætspsykologisk bistand	2,0	1,6

Tabel 5-1 Subelitens gennemsnitlige behov for forbedringer sammenlignet med superelitens.

5.2.2 Team Danmark, specialforbund og træningsforhold

Behovet for økonomisk støtte fra Team Danmark vurderes højest over hele linien, men der er forskelle mellem flere af parametergrupperne. Der er især forskel mellem de to socioøkonomiske grupper. Som man kunne forvente, vurderer B-holdet behovet for forbedringer på dette område som værende mere tungtvejende end A-holdet.

Svarene kan ses i sammenhæng med svarene på et andet spørgsmål, hvor subeliten blev spurgt, om de har tilstrækkelig med viden om støttemulighederne hos Team Danmark. Kun 14,2%

svarede, at de har tilstrækkelig viden. Resten savner lidt mere eller meget mere viden herom (52,4% hhv. 33,4%). Der er en række andre forhold, der tyder på, at udøvernes viden er beskednen. Mange i den yngste aldersgruppe har således svaret "ja" til spørgsmålet, om de tidligere har været på Team Danmarks Kandidatliste. Det er meget lidt sandsynligt og må således formodes, at skyldes mangel på viden. Flere er åbenbart ikke sikre på, om de er tilknyttet et Team Danmark center eller ej. Derudover er der relativt mange, der ikke synes, at Team Danmark støtter dem så godt, som de kan, men der er i denne gruppe en overvægt af personer, der savner viden om støttemuligheder hos Team Danmark. Det kan således være, at en del af baggrunden for, at subelitens diffuse generelle fornemmelse af, at Team Danmark ikke støtter dem så godt, som de kan, og det konstaterede store behov for økonomisk støtte fra Team Danmark, skyldes manglende kendskab til de faktiske støttemuligheder. Der synes således at være behov for at forbedre udøvernes viden om Team Danmark

Bortset fra behovet for mere økonomisk støtte vurderes behovet for forbedringer på de fleste andre områder, som Team Danmark står for som relativt lavt. Det gælder forhold som idrætspsykologisk bistand, skadesforebyggelse og -behandling og dopingkontrol. På sidstnævnte område er der dog store forskelle mellem idrætsgrene. Behovet vurderes som størst inden for Atletik, Roning og Svømning.

Derimod er der relativt stort behov for forbedring af specialforbundets elitearbejde. Forbundene har stor indflydelse på andre forhold, der vurderes relativt højt såsom behovet for træningslejre og især behovet for at opnå international rutine og erfaring.

Bortset fra behovet for at komme mere på træningslejr er der ikke det store behov for forbedring af træningsbetingelserne. Det stemmer godt overens med den udbredte tilfredshed med trænerens kvalifikationer, træningsfaciliteter mv.

5.2.3 Job/uddannelse

Behovet for at forbedre mulighederne for at kombinere idrætsaktiviteten med uddannelse eller erhvervsarbejde hører til blandt de højest rangerede behov. Dette hænger formentlig sammen med det store tidsforbrug til disse aktiviteter tilsammen, som dels går ud over begge dele og dels indebærer afsavn i forhold til samvær med venner og familie.

6. SAMMENFATNING OG KONKLUSION

I dette kapitel er det hensigten i summarisk form først at udtrække nogle af de mest centrale resultater af undersøgelsen. Det konkluderes, hvilke forhold det på baggrund af denne undersøgelse forekommer særlig vigtigt at forsøge at ændre. Endelig omtales til slut, hvilke problemstillinger der har åbnet sig som resultat af denne første belysning af et uopdyrket felt, og som det vil være vigtigt at få nærmere analyseret fremover.

6.1 SUBELITEN: HVAD VED VI NU?

Subeliten er i gennemsnit 2-3 år yngre end supereliten. En del af den er på vej til helt naturligt at vokse ind i supereliten. De er på vej. Andre er en del af subeliten, fordi dette niveau svarer til deres idrætslige talent. Andre igen oplever, at de begrænses af de særlige vilkår, som subeliten er underlagt, og som på nogle punkter er mindre gunstige end subelitens. Der er især forskel mht. den økonomiske støtte. Mens supereliten får direkte økonomisk støtte, er dette ikke tilfældet for subeliten.

Subelitens hverdag er tidsmæssigt meget presset. Træning og job/uddannelse fylder i konkurrencesæsonen tilsammen næsten 60 timer i gennemsnit. De bruger i gennemsnit ca. 23 timer pr. uge på træning, hvilket formentlig er 2-3 timer mindre end superelitens tidsforbrug til træning. Til gengæld bruger subeliten mere tid på arbejde og uddannelse. Dertil kommer, at subeliteudøveren i gennemsnit bruger mere end 30 dage til konkurrencedeltagelse.

Flertallet af subeliten er under uddannelse. I forhold til befolkningen som helhed, men i lighed med supereliten, er subeliten særdeles veluddannet eller på vej til at blive det. I aldersgruppen 16-20 årige er knap 40% af befolkningen under uddannelse. Det gælder næsten 84% af subeliten. Det er ikke særlig udbredt, at subeliten går ud over normeret tid i deres uddannelsesforløb. De har i lidt mindre omfang end deres jævnaldrende (tid til) at have erhvervsarbejde ved siden af deres studier. Team Danmark gymnasierne forekommer at være velegnet til at løse problemerne med at kombinere uddannelse og idrætsudøvelse for unge på ungdomsuddannelser.

Et stort mindretal er lønmodtagere. Der er ikke særlig mange, der er på deltid. Faktisk er deltidsarbejde mindre udbredt end i befolkningen som helhed. Det er tilsyneladende lidt lettere at kombinere træning og konkurrencer med et erhvervsarbejde end med et uddannelsesforløb. Man kunne umiddelbart formode, at det var modsat, eftersom man som studerende har en større fleksibilitet i sin tilrettelæggelse af hverdagen. Det lader imidlertid ikke til at være tilfældet, og undersøgelsen peger på, at der er stivheder mht. eksamenstilrettelæggelse og

omkostninger ved at komme bagud i forhold til kammeraterne, der gør det vanskeligere at kombinere eliteidræt og uddannelse, end man umiddelbart skulle tro.

Subeliten er generelt meget tilfredse med deres trænings- og konkurrencevilkår. Udøverne er i langt de fleste tilfælde tilfredse med deres træners kompetencer. Også de fleste andre forhold omkring trænings- og konkurrencebetingelserne såsom træningsfaciliteter, træningstider og træningspartnere er der udbredt tilfredshed med. Den del af subeliten, der ikke hører til de unge, der er "på vej" finder, at det er en for begrænset træningsmængde, der er hovedårsagen til, at de ikke er i supereliten. Det er langt sjældnere træningens kvalitet el.lign. forhold, der angives som årsagen.

Blandt den del af subeliten, der har været ude for idrætsskader, der har betydet afbræk i deres karrierer, er der en ikke ubetydelig andel, der finder behandlingen utilfredsstillende, dårlig eller sen, og på dette punkt vurderer en betydelig del også Team Danmarks bistand som utilstrækkelig. Der er tilsyneladende også behov for, at kendskabet til Team Danmark spredes ud. Mange vurderer, at de ikke har tilstrækkelig med viden om støttemulighederne hos Team Denmark, og også i andre henseender synes kendskabet til Team Danmark blandt subeliten at være ret beskedent.

Subeliten er i langt mindre grad end supereliten i mediernes søgelys, og de har svært ved at finde sponsorer. Dette gælder dog ikke for nogle individuelle sportsgrene samt især nogle populære holdidrætter. En stor del vurderer sponsorernes ydelser til at være utilfredsstillende.

Subeliteudøvernes vurderer udpræget deres egen økonomi som vigtigst i henseende til betaling af de udgifter, der er forbundet med deres idrætsaktivitet. Et flertal svarer, at de ofte har problemer med at betale den slags udgifter, og det er en udbredt opfattelse blandt udøverne, at de på grund af idrætsaktiviteten er økonomisk ringere stillet end deres jævnaldrende. Det er derfor ikke uforståeligt, at behovet for større individuel økonomisk støtte er klart det behov, der vurderes som tungestvejende. Et andet meget udbredt behov er behovet for at få større international erfaring og rutine. På disse to punkter afviger subeliten mest fra supereliten. Subeliten er generelt en smule mindre tilfreds end supereliten med deres respektive vilkår. Forskellen er størst mht. økonomisk støtte fra Team Danmark, og i mindre grad mht. mulighederne for at få større international erfaring og rutine. På disse punkter er subeliten langt mindre tilfreds og det er en udbredt vurdering, at forbedring er meget nødvendig.

Der er udbredt enighed om, at mulighederne for en succesrig elitekarriere forringes af nødvendigheden af sideløbende at have et arbejde eller følge et uddannelsesforløb, og et flertal finder også, at det modsatte er gældende: deres uddannelse er blevet eller forventes at blive ringere som en effekt af deres aktivitet som eliteidrætsudøver.

Ud fra subelitens tilkendegivelser er der noget, der kan tyde på, at den danske elitestøttemodel er ved at komme under pres. Det er åbenbart vanskeligt for subeliten, at forene eliteidræt og en civil karriere. I hvert fald for den del af subeliten, der tidsmæssigt er mest presset, går det efter udøvernes egen opfattelse ud over både idrætskarrieren og den civile karriere.

Alligevel er der udbredt opbakning om idealet bag den danske elitestøttemodel, at støtten bør tilrettelægges på en måde, der gør det muligt at kombinere eliteidræt med job og eller uddannelse. Der er dog også mange, der vurderer, at det ville være godt, hvis støtte kunne tilrettelægges på en sådan måde, at det ville være muligt at koncentrere sig fuldt og helt om eliteidrætten i en periode, og så bagefter få støtte til en uddannelse eller et job.

Selv om subeliten oplever flere negative sociale og økonomiske konsekvenser af deres satsning på eliteidræt, er den samlede vurdering af deres tilværelse som eliteudøver dog altoverjende positiv, og kun få frygter fremtiden, når de er ophørt med at dyrke eliteidræt.

6.2 SUBELITEN: HVAD BØR DER GØRES?

Hvis man ønsker at forbedre subelitens vilkår, er det på baggrund af denne undersøgelse ikke særlig vanskeligt at udpege de områder, hvor der bør sættes ind.

Udøverne giver udtryk for stor tilfredshed med de fundamentale trænings- og konkurrencevilkår. Det er naturligvis vigtigt at fastholde og yderligere forbedre forholdene, men det lader til, at Team Danmark, specialforbundene og klubben har fået opbygget en idrætslig infrastruktur, som fungerer til subelitens stort set fulde tilfredshed. Det er næppe her, der er basis for større forbedringer.

Subeliten synes også at være grundlæggende tilfreds med eliteidrætsaktiviteten som sådan. Den har negative konsekvenser (økonomi, uddannelse, afkald på samvær med venner og familie), men eliteidrætten dyrkes åbenbart under former, der tillægges en positiv egenverdi, som åbenbart mere end opvejer de negative sider. Der lader ikke til at være nogen grundlæggende utilfredshed med eliteidrættens former som sådan. Det kunne være tilfældet som følge af fysisk nedslidning, psykisk pres, dopingsmisbrug, vægtpineri, ensporethed o.lign., men det er

åbenbart ikke tilfældet. Det er muligt, at en undersøgelse af de samme personer om nogle år vil give et andet resultat, og nogle af kommentarerne til de åbne spørgsmål og nogle af de kvalitative interviews viser da også, at nogle vælger eliteidrætten fra af grunde, der har med dens former og indhold at gøre, men det synes at være en undtagelse. Det eneste negative, der fremhæves ved selve idrætten er nødvendigheden af at skulle bruge så meget tid på træning, konkurrencer og job/uddannelse, at der ikke plads til ret meget andet.

Der er en række aspekter ved støtteapparatet omkring eliteidrætten, der kan forbedres. Det gælder Team Danmark støtten til idrætsudøvere, der er udsat for idrætsskader. Team Danmark kan åbenbart også forbedre situationen for subeliten ved at udbrede kendskabet til idrætspsykologi og mental træning, idrætsfysiologi og skadesforebyggelse og -behandling. På disse områder er der mange, der savner mere viden. Det gælder også mht. viden om støttemuligheder hos Team Danmark. Mange er tilsyneladende usikker på basale ting, om de er tilknyttet et Team Danmark center, og om de på et tidspunkt har været på Team Danmarks Kandidatliste. Det kan være mangel på viden, der er grunden til den udbredte og formentlig diffuse fornemmelse af, at Team Danmark ikke støtter subeliten, så godt som den kan. Derudover er en række af de opgaver, Team Danmark tager sig af, kendetegnet ved, at subeliten ikke vurderer behovet for forbedringer på disse områder særlig vigtigt. Det gælder eksempelvis dopingkontrol og udbredelse af viden om kost og ernæring. Dette kan enten skyldes, at udøverne betragter disse områder som relativt mindre betydningsfulde. Det kan også skyldes, at Team Danmark på disse områder gør det så godt, at det vurderes, at der ikke er behov for forbedringer på disse områder.

Specialforbundenes elitearbejde vurderes som et af de områder, der trænger til forbedring, men der er rimelig tilfredshed med både klub og forbund, og der er således generelt betydelig tilfredshed med klubtrænerens kompetence.

Der er dog især tre områder, hvor der er behov for forbedring. For det første er der behov for mere økonomisk støtte, og det retter sig især mod Team Danmark. For det andet er der behov for bedre muligheder for at opnå international erfaring og rutine, samt for at deltage i træningslejre. For det tredje er der behov for bedre mulighederne for at kombinere en elitekarriere med job og uddannelse.

Behovet for mere økonomisk støtte er nok det, der fremtræder som det mest entydige og udbredte behov. Det er så udtalt, at det ikke kan ignoreres, selv om det altid er nemt at bede om

flere penge. Indirekte fremgår det, hvad de øgede midler kunne gøre godt for: de kunne dække en del af de udgifter i forbindelse med idrætsaktiviteten, som subeliten for indeværende dækker af egen lomme, og de kunne måske gå til i mindre omfang at købe sig fri for arbejde, så det ville blive lettere at kombinere eliteidrætten med job/uddannelse og familie. De kunne måske også medvirke til, at subeliten ikke i så vidt omfang finder sig dårligere økonomisk stillet end deres jævnaldrende, hvad enten nu denne fornemmelse er korrekt eller ej.

Behovet for mere individuel økonomisk støtte er noget, der særligt kendetegner subeliten. Supereliten prioriterer ikke i samme grad dette behov, hvilket selvfølgelig har sammenhæng med, at disse netop modtager en sådan støtte. Også behovet for mere international erfaring og flere træningslejre er særlig stort for subeliten. Det er formentlig bl.a mangler i så henseende, der ligger bag ønsket om forbedring af forbundenes elitearbejde.

Uanset, at behovet for økonomisk støtte - samt for træningslejre og international erfaring - er tydeligt og er det, der især fremhæves af subeliten selv, er det formentlig problemerne med at kombinere eliteidræt med job og uddannelse, der er det mest centrale problem for subeliten, i hvert fald for den del der bruger mere tid end gennemsnittet på træning, konkurrencer og arbejde og/eller uddannelse. De pågældende oplever tilsyneladende store problemer med at få det hele til at hænge sammen, og problemerne kommer til udtryk i mere negative vurderinger af en række andre forhold i forbindelse med eliteaktiviteten.

Det er indlysende, at der er grænser for generelle udsagn, om hvad der bør/kan gøres for at forbedre subelitens situation. De forskellige (parameter)grupper såsom aldersgrupper, Socioøkonomi A og B og ikke mindst idrætsgrene er således i flere henseende så forskellige, og det er forskellige initiativer, der skal til for at forbedre de enkelte gruppers situation.

6.3 SUBELITEN: HVAD BØR STUDERES NÆRMERE?

Denne undersøgelse er som nævnt den første af sin art i Danmark. Heller ikke i de andre nordiske lande er der foretaget større undersøgelser af gruppen af eliteidrætsudøvere lige under de allerbedste. Dette forhold i kombination med den korte tidsramme for denne undersøgelse indebærer naturligvis, at undersøgelsen ikke kan være den endegyldige analyse af subelitens vilkår. Det er snarere det første skridt. Udover selve resultaterne er det en af gevinsterne ved at have foretaget denne undersøgelse, at det nu bagefter er muligt at stille nogle mere præcise spørgsmål end det tidligere var muligt. Der skal i det følgende kortfattet anføres nogle få spørgsmål, som det vil være oplagt at forfølge i eventuelle opfølgende undersøgelser.

Indeværende undersøgelse analyserer forholdene for en given population på et givet tidspunkt. Nogle forhold kan imidlertid ikke belyses gennem en sådant øjebliksbillede men kræver studie af et udviklingsforløb. Det kan således være interessant at undersøge den samme gruppe om 4-5 år. En sådan undersøgelse kunne belyse, hvor mange der naturligt vokser ind i i supereliten, hvordan eliteidrætsudøverne vurderer processen retrospektivt, hvordan de enkelte reagerer når konflikter mellem eliteidræt og job/uddannelse spidser til, og måske hvordan de reagerer på ændrede fremtidige økonomiske vilkår osv.

Det ville være interessant at belyse elitefracfaldet gennem kvalitative interview f.eks. af udøvere, der er stoppet, har nedtrappet karrieren eller undladt at træne så meget som der skal til for at nå eliten. Hvad er deres bevæggrunde? Skyldes det særlige individuelle præferencer og relationer? Eller skyldes det begrænsninger i idrættens eget system?

Det kunne også være af interesse at analysere forskelle og ligheder mellem subeliten og supereliten og måske også niveauet lige under subeliten gennem en metode med samme svarkategorier og sammenlignelige populationer, så det ville være muligt at nå videre end i denne undersøgelse, hvor 1995-undersøgelsens design gjorde, at der kun kan sammenlignes med forbehold.

Der er endvidere en lang række mere præcise spørgsmål, som det nu er muligt at formulere efter at have set besvarelsen. En skarpere inddeling i svarkategorier og parametre, ville muliggøre en mere omfattende analyse af de idrætseksterne vilkår.

Det ville også udgøre et væsentligt supplement, hvis repræsentative udsnit af et større antal idrætsgrene kunne inddrages, herunder fodbold og håndbold.

Også sammenligninger med subelitens vilkår i andre lande kunne give interessante perspektiver samt inspiration til nye løsningsmodeller og initiativer.

Endelig skal det nævnes, at det ville udvide undersøgelsens brugbarhed, hvis den blev suppleret med uddybende undersøgelser af mere afgrænsede grupper, f.eks. enkelte idrætsgrenes særlige forhold.